

**Erasmi a Chokier Tractatus iurisdictionis ordinariae in
exemptos, illorumque exemptione ab ordinaria
iurisdictione**

in duos tomos distinct.

I. Scholia in Constitutionem Concilii Lateranensis. II. Conservatorias
Ecclesiasticas quaest. 130. III. Conservatorum Laicorum materiam,
Tribunali viginti duûm virum Leod. adoptatam comprehendens

**Chokier, Érasme de
Coloniae Agr., 1684**

Pars Prima. Scholia in Constitutionem Concilii Lateranensis, Exemptiones à
Jurisdictione ordinarii moderantem.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-61908](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-61908)

PRIMA PARS.

SCHOLIA.

IN CONSTITUTIONEM CONCILII

Lateranens. Exemptiones à Iurisdictione
Ordinarii moderantem.

§. PRIMVS.

SUMMARIUM.

1. **C**ura & sollicitudo pastoralis.
2. Baculus pastoralis quid designet.
3. Pontifex cur baculum pastorem non gesserit.
4. Pontifex praesidet universitati Ecclesie.
5. D. Bernardi encomium de summo Pontifice.
6. Energia dictionis iuxta.
7. Pastorale munus describitur.
8. Pontifex prosperitati Ecclesie advigilat.
9. Libertas Ecclesiastica qua dicitur & in quibus consistat.
10. Statuta & consuetudines contra Ecclesie libertatem non valent.
11. Qui à censura violationis Ecclesiasticae eximantur.
12. Scandali significatio.
13. Duplex scandalum.
14. Scandali multa specialia.
15. Pontificum prima sollicitudo est pax & quies Ecclesie.
16. D. Constantinus Imperator pacis amator.
17. Pontifices dissidia conciliant.
18. Dissidia etiam privata & lites damnosa.
19. Analogia inter bella & lites.
20. Origo

A

- In Constit. Concil. Later. Exempti. à Jurisd. Ordin. moderant.*
- 20. Origo frequens bellorum & huius causa.
 - 21. Experientia rerum magistra.
 - 22. In rescriptis nihil debet abundare.
 - 23. Indulgentiarum & privilegiorum differentia.
 - 24. Exemptiones disciplina Ecclesiastica præjudiciales.
 - 25. Significatio S. Sedis.
 - 26. Sedis Apostolicæ significatione quid veniat.
 - 27. Quid nomine sedis.
 - 28. Qui dicantur habere Sedem.
 - 29. Moderari quid sit.
 - 30. Ratio huius constitutionis.
 - 31. Exemptiones adversantur disciplina Ecclesiastica.
 - 32. Mala quæ ab Exemptionibus oriuntur.
 - 33. Causæ Exemptionum.
 - 34. Utilitas Exemptionum.
 - 35. Malitia non est indulgendum.
 - 36. Exempti suis privilegiis sepe abutuntur.
 - 37. Lex } Jurisdictionis. - }
 } Diocesana. }
 - 38. Obedientia in quo versetur.
 - 39. Exempti debent Episcopo Reverentiam, sed non honorificentiam.
 - 40. Potestas Episcopalis tripartita.
 - 41. Ab obedientia pendet nervus Ecclesiasticæ discipline.
 - 42. Exemptionum mala.
 - 43. Causa finalis Exemptionum.

(1) **R**EGIMINI (2) universalis Ecclesiæ (3) (disponente Domino) prædentes, (4) juxta (5) pastoralis officii debitum, (6) libenter intendimus utilitati subditorum, (7) & ad conservandam libertatem Ecclesiasticam (8) & removenda scandala, (9) ponendam concordiam & nutriendam quietem, (10) inter Ecclesiarum Prælatos & eorum subditos (11) eo propentius Apostolicæ sollicitudinis studium adhibemus, (12) quo dissensionem talium fore dispendiosam, (13) experimento comprobatur, (14) nec non indulta pariter & privilegia, (15) eisdem subditis in ipsorum Prælatorum dispendium, (16) tam per prædecessores nostros, (17) quam Sedem Apostolicam concessa (18) ita libenter moderavimus, ne exinde scandala procedant, (19) neve ulli ex his detur materia malignandi, (20) & personæ Ecclesiasticæ à bono obedientiæ, (21) nec non divini perseverantia servitii nullatenus retrahatur.

SCHOLIUM.

SCHOLIUM.

(1) **R**ESIMINI. Summus Pontifex sanctiones suas exordiri con-
 suevit à Cura & sollicitudine Pastoralis officii, uti videre est ex
 proemio sexti & Clementinarum variarumque extravagantium
 tam communium quam Joannis 22. Cum enim (inquit Bonifa-
 cius in proemio sexti) Sacrosanctæ Ecclesiæ præsideamus, curis
 sollicitamur continuis & assiduâ meditatione urgemur, ut juxta
 credite nobis dispensationis officium, subditorum commodis in quorum prosperi-
 tate utique prosperamur, jugi sollicitudinis studio intendamus, amplectimur quippe
 voluntarios pro ipsorum quiete labores, & noctes quandoque transimus infom-
 nes. Et alibi Joannes 22. in Clem. super gentes de consuetudine. Super gentes &
 Regna Romanus Pontifex à Domino constitutus circa gregem sibi creditam curam
 Pastoralis sollicitudinis exercet, errata corrigit, aspera in plana convertit, & com-
 munitate sibi populo salutis incrementa ministrat.

Disquiri posset hoc in loco, qualem & quantam habeat summus Pontifex admi-
 nistrationem seu potestatem in temporalibus rebus totius orbis, non modò ratione
 peccati danata, uti voluit Navarrus in cap. Novit. de judicis, sed etiam directè &
 principaliter quod multis rationibus auctoritatibusque pertractat Jacobus Antho-
 ninus Marra Jurisconsultus Neapolitanus tractatu de Jurisdic. inter Ecclesiast. & Se-
 cularem exercendo par. 1. cap. 25. & 26. & admodum eleganter Boetius Epo. tract.
 Heroic. & Ecclesiast. quest. Navarrus cap. Novit. de judicis. Illust. Cardin. Bellarmi-
 nus tract. de Potest. in Princip. Sed hæc velut ab instituto nostro remotiora omit-
 tam. Illud tantum obiter indigitandum, curam sollicitudinemque Pontificalem
 Pastoralis baculo denotari, qui cum acutus sit in imo, rectus in medio, recurvus
 in summo, significat in Pontificis officio esse ut pungat pigros, regat debiles,
 colligat vagos, quod antiquo versu explicavit Innocentius Tertius lib. 1. de Officio &
 Missæ cap. 50.

In baculi forma præsul datur hæc tibi forma.

Atrahere per primum, medio regere, punge per imum.

Collige, sustenta stimula, vaga Morbida lenta.

Cur autem Romanus Pontifex Pastoralis virga non utatur, refert idem
 Innocentius, ideo esse, quod B. Petrus Apostolus baculum suum misit Eucha-
 rio primo Treverensium Episcopo, quem una cum Valerio & Materno ad præ-
 dicandum Evangelium Theutonicæ genti destinavit. Cui successit in Episco-
 patu Maternus, qui per Baculum Petri de morte fuit suscitatus, quem baculum
 cum magna usque nunc veneratione Treverensis servat Ecclesiæ, ita Innocent.
 Tertius

4 Tertius in opusculo suo de Officio Misse, quod abhinc annis propè quadringentis non sine bono publico edidit. Aut melius dic cum D. Thoma 4. dist. 14. Pontificem non uti baculo, quia non habet coarctatam potestatem, cuius ratio baculi delinat; qua de re etiam Hieron. Sanctus de differenti. utriusque iuris, dist. 24. num. 34.

(2) *Universalis Ecclesie.* Quid ni enim toti orbi præsideat is, qui Princeps est Episcoporum, hæres Apostolorum, primatu Abel, Gubernaculo Noë, Patriarchatu Abraham, Ordine Melchisedech, Dignitate Aaron, Auctoritate Moyses, Judicatu Samuel, Potestate Petrus, Unctione Christus? D. Bernardus de considerat. ad Eugenium. Et quidem regimen hoc, pontificiamque potestatem agnoscens Ludovicus XI. Francie Rex, hac animi submissione scripsisse reperitur Pio II. Beatissimo Patri nostro Pio Papæ II. Obedientiam filialem Te Vicarium DEI viventis & veneratione prosequimur, ut sacra præsertim in Ecclesiasticis rebus tua monita veluti voce pastoris audite illisque parere promptâ mente velimus, Te Principem totius Ecclesie, Antiquitatem Sacrorum, Te Domini gregis Pastorem profiteamur, teque iubentem sequimur. Itaque sicut mandati, pragmaticam sanctionem tuæ sedi infensam à regno nostro pellimus, deicimus, penitusque abrogamus. Datum Turonis 27. Novemb. Anno 1461. Regni nostri primo.

(3) *Disponente Domino Præsidentes,* qui omnia regit in numero, pondere & mensura inquit Sapiens, vel ut inquit glo. in Extravag. Joannis 22. incip. ad omnes verb. Superna dispositione. hoc dicit, quia non debet sibi quisquam honorem assumere, nisi qui vocatur à Deo tanquam Aaron. 8. quæst. 1. in Scripturis extr. de elect. cap. quæst. post obitum. C. de Episc. & Cler. l. si quæquam, potissime autem in tantum honorem fastigio, cum universitas fidelium ex illius incolumitate animadvertat se pendere propensius, 50. dist. cap. 11. Papa juxta illud: integritas præsentium, salus est subditorum, 62. dist. cap. miramur in corpore, audent. ut iudicantes sive quoque suffragio cogitatio col. 2.

(4) *Juxta,* dictio hæc ponitur assertive cap. Abbate de verb. sig. & continuative h. fistulam 8. iuxta ff. de Servitut. urb. præd. Albertus de Pergama tract. de præpositionib. num. 28.

(5) *Pastoralis Officii debitum.* Pastoralis munus sibi commissum describit Clem. V. Extravag. ex superna. De præbend. & dignit. in hæc verba. Ex sup. mæ providentia Majestatis, cujus universa dispositione reguntur: ad Apostolicæ præ eminentiam dignitatis licet, (insufficientibus meritis) evocati, gregem Domini nostræ vigilantie creditum undique contemplamur: illamque salubri studemus Pastoris more vigili (quantum nobis ex alto permittitur) observantia custodire, ut de illo possimus ad ipsius laudem, cujus exercemus vires in terris, dignam,

dignam, in extremo iudicio reddere rationem. Ideoque nos diligens cura sollicitat, continua pulsat instantia, & curiosior sollicitudo perurget, ut circa statum fide-
lium salubriter dirigendum sic efficacibus studiis & promptis operibus intenda-
mus, quod per nostræ cooperationis ministerium erga sanctam matrem Eccle-
siam, devotio filiorum concresecat, ipsorum cessent gravamina, & tranquillita-
tis ei proveniat incrementum, quod tunc recte agere credimus, cum molestis
eventibus viam præcludimus, indirecta dirigimus, subtrahamus noxia & salubria
procuramus.

(6) *Libenter intendimus utilitati subditorum.* Ecclesie Catholice ejusque fi-
delium dispendia dissimulare non solet pontifex, sed postquam ei cognita sunt, ad-
versus ea opportunis remediis occurrit. *Jo. 2.2. in Extravag. Ecclesia Romana de majori-
tate. Et obediens.* neque tantum dispendia propellit sed & utilitati fidelium invigi-
lat, eorumque prosperitate se quoque prosperari testatur *in proemio sexti §. sacro-
sanctæ.*

(7) *Est ad conservandam libertatem Ecclesiarum.* Libertatem Ecclesiasticam
quam hæretici ex professo impugnant, & Catholici eam victando censuras ponti-
ficias sæpè incurrunt, diffinitur esse jus inhærens generatim Ecclesiis Ecclesiasti-
cisue personis utendi privilegiis ipsis à Deo vel homine concessis, tam quo ad se
quam quo ad res suas. Dixi jus inhærens generatim Ecclesiis. Quia libertas
hæc opinione nonnullorum consistit in iis privilegiis & juribus, quæ generaliter
toti Ecclesie omnibus Ecclesiasticis personis competunt, *Cajetanus in Summa
verb. excommunicatio cap. 31. Navarr. in Manuali cap. 27. num. 119. Jac. de Grassi libr. 4.
de excommunicato in expositione bullæ cor. a Domini, num. 120. Innocent. cap. noverit
de sent. excom. Bartholom. Ugo. de censuris Pontificis reservatis par. 2. vers. nec non qui
statutum. 6. fol. 277.* quam proinde juxta eos non incurrunt qui jura particularis
Ecclesie violant, *Innocent. Abb. Et Doctores cap. noverint de sent. excom.* De quo
plenius infra.

Subjedi Ecclesie Ecclesiasticis personis. Quia libertate hac Ecclesiastica, solum
gaudent Ecclesie, locaque pia & personæ Ecclesiasticæ ac ab iis dependentes. Deni-
que annexi utendi privilegiis ipsis à Deo vel ab homine concessis, ob diversitatem
privilegorum quæ ipsis partim divinitus, partim humanitus per Pontifices vel Impe-
ratores concessa sunt.

Porrò libertatem hanc contingit violari multis modis, quos strictim partim ex
Joanne Lupi Jurisconsulto Segobienli *Tract. de libertate Ecclesiast. par. 2. quest. 10.*
partim ex aliis perstringo. *Barthol. Ugo. de Censuris Eccles. reservatis Gregor. Sagr. in
Theatro Theolog. Moral. Navarr. in Manuali cap. 27.*

I. Per extrahonem personarum ad loca sacra legitime confugientium *c. inter
alia de immunit. Eccles.* qua de re extat Gregoriana constitutio, quam recensui alio
in

- In Constit. Concil. Later. Exemp. à Jurisd. Ordin. moderant.
- in loco, Ab. 4. de Jurisd. ord. in Exemp. quæst. 65. eamque prolixè enucleat Profer
Farioaceus, apud quem vide, quando ceteri debeat extracta legitima.
- II. Per exercitium actuum forensium factis in locis. cap. 1. cap. cum Ecclesia de im-
munit. Eccles. cap. decet. §. cesset eod. in 6.
- III. Compellendo Clericos ad tutelam Laicorum. cap. generaliter 16. quæst. 1.
- IV. Cum Laici cognoscere volunt de causis Clericorum. cap. nullus d. c. Sacerdotibus.
Sacerdotibus 11. quæst. 2.
- V. Vocando in jus Clericos coram iudicibus Laicis. d. cap. nullus d. c. Sacerdotibus.
VI. Vi aut metu absolutiones à censuris extorquendo. cap. unico quod met. caus.
in 6.
- VII. Per subtractionem direptionemque bonorum Ecclesiasticorum. cap. qui
Christi. cap. nulli can. quicumque 12. quæst. 2. cap. conquestus de foro compet.
- VIII. Per occupationem bonorum Clericorum. cap. similiter, c. quia iuxta 16. q. 1.
IX. Revocando donationes Ecclesie factas. cap. sunt qui apes, cap. sacrilegium 17.
num. 4.
- X. Per incendia & rupturas Ecclesiarum. c. Canonici 11. quæst. 4. cap. conquestus
de sent. excom.
- XI. Cogendo Clericos absque superiorum venia, ut ad curiam suam veniant. c. si
quis Episcopus 23. quæst. 3.
- XII. Nuendo privilegia Rom. Ecclesie violare c. omnes dist. 22.
- XIII. Per injectionem manus Laicæ in personam Clericalem. c. si quis suadent
17. quæst. 4. qua de re latè Navar. in manuali cap. 27. & Covarruvias in cap. alma ma-
ior de sent. excom. in 6.
- XIV. Per directam aut indirectam viam qua Clerici arcentur à conversatione
Sæcularium, aut ab iis quæ necessaria illis sunt. privantur. c. si. de immunit. Eccl. in 6.
- XV. Indicendo Ecclesiasticis personis collectas tallas vel alia pedagia. cap. non mi-
nus. cap. adversus de immunit. Eccles. cap. 1. eod. in 6. cap. quanquam de cens. in 6. Lupi de
liberi. Eccles. par. 1. quæst. 1. §. seqq.
- XVI. Impediendo ne literæ Apostolicæ in eorum territorio sine eorum licen-
tia publicentur aut executioni demandentur, cap. quoniam de immunit. Eccles.
in 6.
- XVII. Impediendo decimarum solutionem, vel etiam eas occupando. can. de
emas 16. quæst. 7.
- XVIII. Directè vel indirectè compellendo Ecclesiasticos ut sua beneficia re-
signent. Clem. multorum de penis.
- XIX. Electiones Ecclesiasticas turbando, aut illarum libertatem quandoquæ
inquietando directè vel indirectè, ideo injuriam Laico inferendo, cap. sciatis cum tibi
ubi gloss. de elect. in 6.

XX. Laici qui beneficia Ecclesiastica conferre præsumunt, cap. si quis deinceps cap. quoniam 17. quasi. 7.

XXI. Multis in casibus relatis in bulla Cœnz Domini, qua de re videri poterunt quotquot hanc bullam commentariis suis enuclearunt, Sayrus Navar. ubi supra. Tilius in summa. Ugo. d. loco.

XXII. Condendo statuta quibus non modò impeditur aut retardatur executio litterarum Apostolicarum, dandoque ad hoc consilium directè vel indirectè. Petrus Manhu in 6. decretalium Tu. de rescriptis cap. 2. ubi describitur bulla Leonis X. edita anno. 1518. Sed et si aliquo respectu tendant in præjudicium libertatis Ecclesiasticæ, cap. noverint, cap. grave de sent. excom. late Jacob Anton. Mariba de jurisd. inter Ecclesiasticæ & Seculare exercenda par. 4. casu 1. & seqq. Nav. in Manu. c. 27. num. 119. ubi vide qualiter quis excusari possit, late etiam Gregor. Sayr. in Thesuro Theolog. Moralium tom. 1. lib. 3. cap. 19. num. 2. & 9. Barthol. Ugo. de censuris Pontifici reservatis vers. nec non fol. 377. & seqq. ut puta, si Clerici timidiore alijunde reddi possint, Laici verò audaciores, Rochus de Curt. de consuetudine num. 455. late Barth. Anib. Cassu de sacros. Eccles. ejusmodi enim consuetudines & statuta ipso jure non subsistunt, conditorumque et alii libertatis Ecclesiasticæ temeratores in censuram excommunicacionis Pontifici reservatam incurrunt, Navar. Ugo. & DD. jam citati, Rochus de consuet. num. 333. Everard. cons. 158. in fine.

Quod ampliatur, etiam si violatores libertatis hujus essent Ecclesiastici qualicumque præfulgentes dignitate. Nam & ipso jure plus impingunt, quo magis Ecclesiam quam fovere deberent, violant, arg. cap. fin. de post. Marian. Soc. cap. noverint de sent. excom. num. 7. Ugo. d. loco §. 3. fol. 382.

Ampliatur 2. etiam si Ecclesiasticæ personæ adversus quarum libertatem aliquid committitur, excommunicatæ essent, Barth. Ugo. de censuris cap. 13. §. 15. num. 7. cum seqq. tabul. 1. quod & in Exemptionibus ostendi alio in meo tractatu.

Ampliatur 3. ut excommunicentur etiam notarii & alii quicumque auxilium vel favorem præstantes, cap. noverit. de sent. excom.

Ampliatur 4. ut etiam excommunicentur iudices qui secundum ea judicaverint, d. cap. noverint.

Ampliatur 5. Ut etiam ii omnes comprehendantur, qui statutis talibus utantur, d. cap. noverit. Ugo. de Censuris par. 2. vers. nec non §. 5. fol. 389. col. 2.

Ab hac porro regula violationis Ecclesiasticæ libertatis eximo in primis Pontificem Roman. is enim exlex est, suaque constitutione ligari non potest, Ugo. d. loco de censuris Pontifici reservatis part. 2. vers. nec non §. 4. fol. 385. Soc. d. cap. noverint. num. 7. Abb. cap. Unversitatis in fin. de sent. excom.

Eximo 2. eos omnes, qui accedente licentia & consensu summi Pontificis quid committunt, quod libertati Ecclesiasticæ repugnat. Dubium enim non est, quin

Pou

Pontifex legem quam tulit relaxare, ac ab ejus pœna possit alios eximere, *Ugolus. d. loco fol. 386. col. 1.*

Unde pallulat quæstio, num Pontifex eximere possit quempiam à pœna iniucientis manus violentas in Clericum, Quam ne cancellos noitros egrediar, prætereo, videri poterit distinctio Abbatis, Holtiensis, Socini cap. *pervenit in m. 395. de sent. ex. com. Ugolus. d. loco fol. 386. col. 1.*

Eximo 3. statuentes quamdiu statutum non est promulgatum. Tum quod arte promulgationem non ligat, §. *in istis §. leges instituuntur dist. 4.* Tum quod bullæ in violatores Ecclesiasticæ libertatis insinuat clausula **FE CERINT ORDINAVERINT ET PUBLICAVERINT.** Copula enim & requirit concursum copulatorum, *d. si heredi plures ff. de cond. instit. estque in pœnis benigna interpretatio faciendâ, cap. odia cap. in pœnis de Reg. jur. in 6. §. 1. interpretatone ff. eod. ideoque qui quid in libertatem hinc facere cœperunt, sed non perfecerunt, in censuram incidisse dici non debent, qui verbum illud fecerint, rem perfectam designat, l. 3. §. hæc verba ff. de neg. gest. §. 1. cap. *noverit. num. 4. vers. item adde.**

Eximo 4. ignorantia probabili aliquid contra hanc libertatem committentes, cap. *fin. de const. in 6. cap. Apostolica de Cler. excom. ministr. Mar. d. cap. noverit num. 16. Jacob. de Grassis. l. 4. Decisionum casuum consertent. in exposit. bulla Cœna Domini n. 122.* Quælis autem censeri debeat talis ignorantia, & qualiter differat à crassa, lupina & affectata, distincte docet Gregor, Sayr. in *Theaur. Theol. Moralis som. 1.*

Eximo 5. universitatis statuta facientes. Non enim possunt universitates excommunicationis censuram incurere, cap. *Romana §. universitatem de sent. excom. mun. in 6.*

Eximo 6. eos actus, qui per se & sua natura Ecclesiasticæ libertati non repugnant, sed per accidens, Cajetanus in *Summa verb. excomm. cap. 31. vers. sexto nota, Navarr. d. cap. 27. num. 120. vers. nota, Abb. cap. fin. in fin. de Reb. Eccles. non alien. Jacob. à Grassis d. loco num. 121. Ugolus. ubi supr. fol. 388. col. 1.*

Quid autem de statutis, quæ simul contra consanguineos Clericorum & quæ non principaliter sed secundario adversantur, vide fule Rochum de *Curte de Consuet. numer. 456. §. 459. Barthol. & DD. Aubert. cassa C. de Episcop. & Clericis.* Item de statuto, ne collega vocet collegam in jus coram iudice Ecclesiastico, quod non sit contra libertatem Ecclesiasticam respondit Navarr. *conf. 6. de immunit. Eccles.*

Denique nonnulli eximunt à specie hujus excommunicationis eos, qui aliquid committunt adversus privilegia alicujus particularis Ecclesiæ, *DD. in principio hujus Scholæ citati,* quamvis tamen non eximant ab alia excommunicationis specie, quam si incurrunt, qui Sanctæ Sedis ac quaruncumque Ecclesiarum particularium jura quomodolibet directè vel indirectè expresse vel tacite violant, *Caje.*

Cajetan. d. cap. 31. Navarr. in d. cap. 27. numer. 119. Ugolin. d. n. 6. DD. in principio citati. Imo opinione aliorum non paucorum Doctorum classicorum, ne quidem ab excommunicatione principaliter lata in temerarios Ecclesiasticæ libertatis, Card. Florent. ca. 2. propendimus de sent. excom. fo. Andr. c. fin. col. fin. de immunit. Eccles. in 6. Rochus de Cur. e de consuet. num. 457. Felin. cap. Eccles. Sanctæ Mariæ de constit. Injuria enim ubi Ecclesie facta omnibus aliis Ecclesiis illata censetur, cap. 2. de reb. Eccles. non alien. ubi Abb. cap. 2. de foro compet. & hanc opinionem defendit plenissimè Baptista de S. Severino. Lammæ populi col. 13. ff. de iustitia & iure. Itaque si una Ecclesia jus habeat v. g. deciman- di in alia Parochia, præscriptione vel consuetudine acquisitum, non poterit isti Ecclesie invicæ tale jus citra violentiam libertatis Ecclesiasticæ auferri, Moneta de decim. 6. cap. 8. quæst. 1. num. 16. & seqq. Ugolin. de censuris Pontifici reservatis part. 2. vers. nec non §. 6. col. 2. vers. quare si una Ecclesia. Ut nec jura privilegiarum exemptionum possit citra censuratum incursum violari alio in loco ostendi. Quod & de violatoribus privilegiorum exemptionumque Ordinis S. Augustini constituit Cælesti- nus Papi anno 1294. 4. Kal. Decembris & Leo X. anno 1514. uti compertum est ex priv. legis eisdem ordinis pridem typis editis. Postremo eximuntur à censura hac ii, qui sine dolo & contemptu contraveniunt, uti alio loco scripsi, De Jurisd. ord. in Excep. l. 4. qu. 75. Signanter quoque ad forum interius, non vero exterius. Eo ipso enim est contemptus ex quo iurisd. & libertas Ecclesie violatur, ut proinde à tali censura tutius sit abolitionem postulare, Card. Sabar. Clem. 1. in princip. quæst. 39. num. 22. in fin. de privilegiis. Signanter potè si ignorantia non sit invincibilis sed supina & crassa, qua de relate Greg. S. yrus libr. 1. cap. 18. numer. 1. Navarr. in manual. cap. 27. numer. 16.

(8) Et removenda scandala. Scandalum vox est græca, frequens apud Ca- nonistas offensionem seu offendiculum significans, à ruina dictum, quod occasio sit cadenti si quid obiter eunti, Fel. c. nihil num. 2. sub finem de prescrip. 12
 Duplex dari solet scandalum, pusillorum & Pharisæorum: illud vitandum est, hoc neutiquam, Navarr. cons. 9. n. 11. de iis qua vi metusque. Porro scandali evitandi causa multa sunt speciali jure introducta teste Felino c. nihil num. 2. de prescrip. qui refert 33. specialia & Andrea de Barbatra tractat. de Origine & præstantia Cardina- tum. prima quæst. part. prima num. 17. & 38. qui etiam eadem in materia quam- plurima conglomerat quæ brevitas gratia prætereo. Est autem adeo scandalis obvian- dum, ut ne quidem Pontifex suas suorumve leges revocet, si inde scandali occasio oriri possit, uti latè respondit Navarrus Cons. 2. in fin. Qui fin. sine leg. Generaliterque quod ratione scandali liceat aut non liceat, dilucidè ceterdit Ab- bas cap. nisi num. 12. & 13. cum Apost. de renuntiat. Aures novitia Angelus Sylvester & alii casuisti. Denique peccata eorum qui aliis exemplo præluere debent, alios ad similia committendum invitant, cap. magna post pr. de voto Joan. de Anania, cap. 14.

cap. significavit nume 4. de adulteris. De qua materia paulò plenius infra tractabimus Schold 41.

15 (9) *Ponendam concordiam & nutriendam quietem.* Summos Pontifices semper studuisse paci & quieti fidelium, testatur reliquit de se Sixtus quartus *extravag. ad universales de treuga & pace.* Ad universalis Ecclesie regimen divina disponente Clementia vocati, inter alia pro commissorum populorum votiva dilectione nil occurrit præstantius, quàm exorta inter personas Ecclesiasticas principis tenebrarum astutia, discordiarum fomenta, pro nostræ sollicitudinis occursum protinus extinguere, ut cuiusvis altercationis salubriter evulsis seminibus pacis & tranquillitatis dulcedinem inter creditos nobis populos divina nobis adfistente gratia impo-

Itaque Leo decimus in sua hac constitutione unice satagit & studet paci & tranquillitati subditorum, ut ipse Deus colatur ac veneretur ab omnibus in unione quiete & pace, *tex. cap. 1. de treuga & pace.* Scimus enim & ex evidentia facti colligimus inquit Bonifacius octavus, *extravag. super Cathedram. §. scimus de sepulchris.* quod non nisi in pacis tempore bene colitur pacis auror, nec ignoramus quod dissensiones & scandala pravus actibus aditum præparant, rancores & odia suscitant, illicitis moribus ausum præbent. Proinde in Concilio Cartaginensi mandatum est Episcopis, ut discordantes Clericos vel ratione vel potestate ad concordiam revertent, Refractoriosque & inobedientes anathematissent, *tex. c. discordantes dist. 90.*

16 Quàm autem D. Constantinus Imperator fuerit pacis & concordie studiosus, satis ostendit ejus ad Patres Concilii Niceni Oratio relata à Nicephoro *Eccles. hist. lib. 3. cap. 16.* in hæc verba, Perverim vos omnes eadem cogitantes & animorum contentu in eadem sententia consistentes videre: rebus enim malisque adeo quæ quis eloqui possit omnibus longè deterius mihi esse duco quod Ecclesiam Dei seditionibus inter se dissidentem & contrariis hostiliter sententiis conflantem cerno. Quandoquidem autem (quod sanè factum nollem) quæ à me relata sunt, omnibus jam innocuere; quo dolore animum meum perculsum esse putabitis, quum involutus seditionibus esse vos audirem, quod minimè omnium à vobis factum oportuit, qui Dei ministri & pacis præcones designati estis. Quis jam aliis quieta Consilia sequi persuadebit, quando vos tam hostiliter arma sumitis & inter vos depugnatis? Non enim vesanus fuit sanctus ille Imperator in intestinis Ecclesiarum dissidiis hostes Evangelii delectari vitiumque incrementa assumere, uti bene advertit Nicephorus *cap. 16. & lib. 7. cap. 43.*

17 (10) *Inter Ecclesiarum Prælatos & eorum subditos.* Proinde Leo decimus hac sua constitutione controversias & dissensiones à pacis amulo favore Zizaniarum d. *extravag. super Cathedram. §. olim de sepulchris.* suscitatas extinguere satagit præcisive radicibus dissidiorum veptibus, & litigiorum anfractibus omnino subductis vult ut

inter Prælatos subditosque pacis tranquillitas vigeat, fervor charitatis exstuet, invalefcit concordie virtus, animorumque identitas perseveret, *d. extra supra Carthe dram in pr.* Taliq; concordia gaudet altissimus & gloriatur in membris suis, inquit Avicinus Papa cap. *Archiepiscopus 9. qu. 3.*

(11) *Eo propensius Apostolica sollicitudinis studium adhibemus.* Nam salutem Reipub. tueri nulli magis convenit quam Principi, inquit Paulus l. C. *Inam salutem ff. de officio præs. l. i. vigilum.* Ideoque Summis Ecclesie Pontificibus semper fuisse curæ quæ etiam & pacem Ecclesie, eamque vigere non posse nisi discordiarum fomenta extinguantur, supra in novo glassemate ostensum est, constantinoque Imperatori nihil fuisse antiquius, quàm dissidiorum fomenta tam inter suos subditos, quàm Ecclesiasticos componere, eleganter describit Nicephorus *Histor. Eccles. lib. 8. cap. 16.*

(12) *Quo dissensionem talium fore dissensiosam.* Proximus enim gradus ad mutationem & everisionem rerum publicarum est discordia subditorum tam inter se, quam Prælatos dissentio. Etenim discordia dicitur à diversitate cordium, *glo. Clem. 1. de jur. jur.* Eaque causa solet esse primarum calamitatum humani generis, *Bald. l. 1. col. 1. C. de ser. fug. & in l. 1. C. de ca. tollendis.* Uti multis exemplis ostenditur in thesauro politicorum aphorismorum Joannis à Chokier fratris mei *lib. 6. cap. 1. vers. producantur in primis.* Sed & damnosissima sunt dissidia privata quæ ex litibus forensibusque contentionibus eruntur, uti latè prosequitur Gonzales de alternativa mensum §. 7. num. 11. & seqq. Et Nevisanus in *Sylvano nuptiali lib. 6. num. 8.* Contentiones enim illæ Forenses Analogiam habent & similitudinem cum armorum concertationibus. *Gall. lib. 1. obs. 73. num. 4.* Teste Ovidio ad Pisonem:

*Nec eum si bella quierunt,
Occidit & virtus, furat exercere torata.
Munera militie jurvat & sine sanguinis haustu,
Dulcia legimus sub iudice bella movere.*

Tam litis quàm martis eventus perquam dubius est, *l. eo tempore l. quod debetur ff. de 19 peculo.* Teste etiam Virgil.

*Ecquis erit certaminis arbiter huius,
Ecquis erit sub quo victoria iudice certet,
Eolus advenit iudex de litis furvus.*

Rectè respondit Eolum futurum iudicem, quem Poetæ finxerunt regem esse ventorum, quorum flatu & restatu incertius nihil esse potest. Præterea Ovidius *lib. 1. de Arte.*

*Mars dubius dubioaque lis victique resurgunt
Quisque neq; unquam posse jacere jacent,*

B 2

Discordie

Discordia & bella depopulantur agros. Virg. Eclog.

Impius hac tam culta novalia miles habebit?

Barbarus has segetes? en quo discordia civis

Perduxit miseros, En quis consecimus agris.

At lites & discordia forenses patrimonium exigunt. *Nasifanus d. loco. id quod eleganter ostendit Martialis sequenti disticho ad flaccum:*

Litigat & podagra diodorus Flacce laborat

Sed nil patrono tribuit hac chiragra est.

Bella ut & diuturna sunt teste Ovid. lib. 3. *Metab.*

Pendet adhuc belli fortuna disique

Inter utrimque volat dubius victoria pennis.

Ita & discordia forenses uti exprimit Martialis.

Lis te bis decima numerantem frigora Bruma

Conterit una tribus. Gargiliane, foris.

Ab miser, & amens viginti litigat annis

Quisquam? cui vinci Gargiliane licet?

Tam bellorum quam litium causa.

Jus & fura negant homines & numina fallunt

Nec Jovis imperium nec phlegetonius timent.

Itaque cum ut inquit Aufonius

Vexat amicitias & foedera diffocet lis.

Exulenti ab orbe Christiano discordia omnes, quae nisi à pacis æmulo, Satore Zizaniae producantur. *tex. extravag. super Cathedram S. olim de sepulturis.* Pax praestantissima rerum quas homini natura dedit. inquit quidam. Et nunquam nisi in pacis tempore bene colitur Deus pacis autor. *tex. extravag. super Cathedram.* Proinde pax semper redimenda, considerandumque plerisque caduceam quod aium victoriam reportare. Quod & Martialis indicat ad Sextum.

Et Index peti & peti Patronis:

Solvat censo Sexte creditori.

2 Si quis autem quaerat, qui fiat ut tot publice privatimque pullulent in Ecclesiis Dei dissidia & contentiones? in promptu ex supra laudato Nicephoro. *Ecclesiast. lib. 7. cap. 7. causa sunt.* Res secunda & temporum nimia felicitas, unde velut ex ovo haec & infinita alia mala generantur. Qua de re nonnihil infra Scholio 130.

21 (12) Experimento comprobatum. Experientiam rerum esse magistratam vulgo ferri assolet, *cap. quam sit de elect. in 6.* Hinc est quod Justinianus Imperator in legibus condendis passim profiteatur se rerum experientia praepollere, uti malis jurant

textibus ostendit Bartholomæus Læpela *tract. de Imperat. militum deligendo* §. Scientia quoque res militaris num. 6. & 7. *Vol. Oce. 12.* Multa quoque experientia laudes in virtutum veluti falcem collegit Joannes Nevitanus in *syva Nuptiali* libr. 3. num. 7. Ut recte Cicero libr. 1. de orat. Dixerit; usum omnium magistrorum præcepta superare.

Solus & artifices qui faciunt usum adeft: inquit Ovidius. (14) *Necnon indulta pariter & privilegia.* In constitutionibus Pontificum nihil debet esse frostraneum, *glo. cap. soluta verb. tanquam de major. & obed. Staphil. de latere gratia Tu. de vi & potest. clausularum* §. Et postremo num. fin. Adiecit itaque Pontifex copulam inter indulta & privilegia, quia copula Et, conjungit diversa, præcedentique dispositioni solet aliquid novi adicere *Lea tamen adjectio ff. de leg. 3. Præsi Everardi in locis legal. loco à natura copula.* Porro indulta & privilegia licet plerumque sint Synonima & significationis promiscua, *Anastafius Germonius de indultis* §. nec non num. 14. Quippe quod privilegia sint quasi privatae leges, privatis personis concessæ, uti alias ostendi *lib. 1. quæst. 1. de Jurisdic. ord. in Exempt.* & indulta etiam indulgentiæ aut concessiones privatae, *cap. fin. ut lre pend. ubi gloss. verb. indultum, cap. dudum de privileg. cap. ex ore eod. in Rom. conf. 436. incip. quo ad indultum,* differunt tamen quamplurimum, & quidem signanter in eo quod privilegia juri communi derogent, sintque ideo juris odiosi, at verò indulta sunt remotiones obstaculorum juri communi obstantium, per quæ quia ad jus commune indultis mediantibus fit reversio, juris non sunt odiosi, sed favorabilis. *Hieronymus Gonfales de mensibus & alterativa Episcoporum* glo. 30. nu. 2. & seqq. Proinde Pontifex hanc suam constitutionem ita extendit, ut tam indulta quæ juris sunt favorabilis, quam privilegia quæ juris sunt odiosi comprehendat. De indultis plura qui volet, videat Anastafium Germonium qui tractatum de indultis copiosum & doctum scripsit.

(15) *Eisdem subditis in ipsorum Prælatorum dispendium.* Verè ejusmodi Exemptiones non modo in Prælatorum dispendium, sed etiam in Ecclesiæ Christianæ perniciem convertæ sunt. Laxat enim habenas spes impunitatis ad omnem libertatem vitæ laxioris. *Concil. Trid. sess. 24. cap. 1. de reform.* Et ideo restringendas esse ostendimus, latè *Exemptionum* lib. 1. quæst. 4. Imò verò expedire & è re reipublicæ Christianæ fore si tollerentur, uti multis tam juribus quam sanctorum Patrum rationibus & auctoritatibus comprobatur & concludit Guilielmus Durandus classicus & Antiquus Autor, *de modo concilii* part. 1. rubr. 4. per tot. ac etiam D. Bernardus. *De consider. ad Eugenium.*

(16) *Tam per prædecessores nostros.* Prædecessor legem aut constitutionem non potest facere talem & tam firmam quæ à successore revocari non possit. *cap. fin. de rescript. in 6. & latè ostendimus in libro Exemptionum* part. 4. quæst. 2.

- 25 (17) *Quam Sedem Apostolicam.* Distinguit Pontifex significationem Sedis Apostolicæ à significatione Romani Pontificis, de quo in præcedente glossæmate & quidem rectè. Quia appellatione Sedis Apostolicæ comprehenditur legatus à latere, Romani verò Pontificis significatio strictior est *glo. Clem. 2. verbo. Sedes Apostolica de relig. domib. Marianus Socinus de oblationibus imagini factis libello 19. num. 3. Oec. vol. 15. fol. 332.* & ideo hac constitutione revocantur non tantum antiquæ Pontificum constitutiones huic extravaganti: repugnantes, sed & quicquid è contrarium à Cardinalibus legatis à latere constitutum. Porro magna est energia vocis hujus Sedes Apostolica, Etetiam Sedes Apostolica nunquam moritur, *cap. si gratiose de rescript. in 6.* & ideo gratia alicui facta à Sede Apostolica, nunquam dicitur mortua, *cap. si gratiose de rescript. in 6.* Sed est perpetua ut & appellatio ad S. Sedem interposita, *Rota de eis. 364. in antiquis.* Multiplex autem est ejus significatio.
- 26 Aliquando Sedes dicitur tronus, *cap. ex ore de privilegiis.* Quandoque cathedra *cap. post translationem de renunt. quandoque tribunal. cap. fin. de offic. ord. in 6.* Aliquando Scallus *cap. peto de renunt. quandoque dignitas. Auth. ut iudices sine quoque suffrag. §. sic igitur. quandoque sumitur pro potestate judicandi, cap. 11. Romanorum dist. 19.*
- 27 Non autem tantum Papa dicitur Sedem habere, sed & Imperator, Judices, Doctores, *Joannes Francisci de offic. & potest. capituli Sede vacante. pre. l. 6.* Præterea Cardinales, Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi dicuntur habere Sedem uti distinctis iuribus probat D. Joannes Francisci, *num. 9. & seqq. d. pre. l. 6.* Insuper Abbates & Priores tam Religiosorum quam Religiosarum dicuntur etiam habere Sedem, *cap. si ad solum de Regul. in 6.* Idem est, quod Pontifex hoc in loco non simpliciter utitur voce (Sedis) sed ei adicit nomen adjectivum *APOSTOLICÆ*, Per antonomasiam tamen sanctæ Sedis appellatio Romanum comprehendit; improprie verò comprehenduntur Sedes inferiorum signanter Laicorum, unde versus denuans differentiam.

Rex solum, Doctor Cathedram, iudexque tribunal Possidet; at Sedem præsul pretorque curule.
glo. Clem. dudum verb. Cathedra de sepulchris.

- (18) *Ita libenter moderamur.* Pontifex non intendit totaliter hac constitutione Exemptiones abrogare, sed aliquibus tantum derogare, verbum enim *MÓDERARI* apud Jurisconsultos diminutionem quandam tantam designat. *Abb. cap. fin. ubi gloss. verb. Moderantes de verb. signif.* Apud Latinæ verò linguæ sectatores *MÓDERARI* est cum modo & ratione regere, vel rem tractare, ut apud Suetonium in Augusto. Nec successum victoriae moderatus est, id est cum modo eum non rexit & usus non est. Sic apud Plautum *In proemi.* Ratio per jubet

jubet, ne quid nimis sed omnia cum moderamine fiant & Cic. de Senect. Novienim moderationem animi tui & æquitatem. *Menochius de arbitr. jud. lib. 1. quest. 8. num. 54.*

Multa autem sunt quæ Pontificem ad moderationem harum Exemptionum induxerunt. Primum Generalis ordinatio universalis Ecclesiæ procedens à Deo, Apostolis, Sanctis Patribus & generalibus Conciliis. Quæ Ecclesiæ, & illius res ac persone immediate subjunctæ sunt locorum ordinariis. *Guilielmus Durandus de modo Concilii generalis part. 1. Rubr. 4. num. 17. Vol. Oca 2. fol. 90.* id enim expolit Hierarchia Ecclesiæ militantis secundum quam inferiores ab immediate superioribus gradatim reguntur atque gubernantur, *Durandus ubi supra num. 19.* itaque cum Episcopi vices gerunt Apostolorum, sicut & Pontifex summus vices Petri. *Durandus d. loco num. 23. & 29. cap. Ecclesiasticarum dist. 11. cap. si quis Episcoporum 16. quest. 5.* Rationi fuit consonum, ut pontifex iis se conformaret, quæ Apostoli & Sancti Patres rationi consona putaverunt. *Durandus d. loco num. 44.* Subditos immediate Episcopis subiceret, qui eorum potestatem Apostolicam repræsentarent. Signanter etiam inspectis quatuor Conciliis Ecclesiæ Niceno, Constantinopolitano, Ephesi. & Calcedonens. quatuor enim ea Concilia cujus sint momenti, tradit prædictus quem laudavi Autor. *Durand. d. loco num. 44. & eod. tract. Rubr. 3. num. 9.*

Secundò, quia per Exemptiones impeditur correctio delictorum spectans ad Episcopos, *cap. irreparabilis de offic. ord. & cap. sentote 16. quest. 3. Durand. ubi supra num. 58.*

Tertiò, Diæcesinus medicus est, Ecclesiæ ei commissæ ad quem spectat abscondere membra quæ fomentorum non sentiunt medicinam, *cap. quia aliquam dist. 82. cap. in Canonibus 16. quest. 1.* Porro hæc correctio & disciplina quæ vitiorum est ultrix, Exemptionum privilegii non mediocriter impeditur, uti tradit D. Augustinus contra Pelagianum 23. quest. 5. cap. ad fidem, *Durand. ubi supra num. 61.*

Quartò, quia Exemptiones præstant impunitatem delictorum, cum enim Exempti remoti sint à Papa cui subsunt, tanta locorum distantia cum spe impunitatis præbet incentivum delinquendi de quo infra Scolio 35. *Durand. d. loco num. 54. cap. ne fama de sent. excom. cap. injusta 24. quest. 4. tex. cap. est. injusta 23. quest. 4. in fin. Concil. Trid. sess. 24. cap. 11. de Refor. vide supra scbol. 15.*

Quintò, quia Exemptiones derogant juri ordinariorum, uti latè dictum est tractat. de Exemptionibus lib. 1. quest. 3. hæc autem moderatio reversio fit ad jus commune & quest. 3. Cui, prout nec juri ordinariorum Papa qua nimium fieri potest præjudicare velle præsumitur, *cap. licet de offic. deleg.*

Sextò, Exemptiones tollunt magna ex parte bona opera, *cap. fratrum dist. 86. cap. existimant 9. quest. 3.* Subjectio autem ea redintegrat, cum contrariorum con-

traria

traria sit ratio. *Præses loco à contrariis, Durandus ubi supra numer. 68.*
 Septimò, Pontifex animadvertit ejusmodi Exemptiones damnosas & Ecclesie
 præjudiciales, *Durand. d. loco nu. 69. & seqq.* Privilegia autem quæ sunt damnosa re-
 vocari posse scripsimus alio in loco *de exemptionibus lib. 3. quæst. 29.* nihilque mirum,
 si pro varietate temporum statuta & privilegia immutentur, *Durandus ubi supra n. 16*
 Omnia enim sunt ex causa, ex loco, ex tempore, ex persona libranda, atque per-
 pendenda, *sed notandum cum c. seqq. dist. 24.*

Octavò, Exemptiones inducunt ad arrogantiam uti latè ostendit Guilielmus
Durand. ubi supra num. 71. Cum enim sancta Sedes habeat eos pro eximis & sanctæ
 Sedis filiis prædilectis, uti alibi dictum est. *De Exempt. lib. 1. quæst. 1.* multa sibi arro-
 gant, quæ intentioni Pontificis qui eos eximit adveclantur. Quæmodum D. Ber-
 nardus ad Eugenium graviter conqueuntur, *Durand. d. nu. 71.*

Nonò, Exemptiones sunt causa multorum scandalorum, & ideo moderandæ
 per Pontificem, *late Durand. ubi supra num. 72. & seqq.* Quia universalis Ecclesie
 status, gradus, honor, virtus, potestas ex eis labefactatur. Insuper neque aliqua ex eis
 utilitas universali Ecclesie accedit, quin verò potius populò & stanti Religioni
 efficiunt discordias, scissuras, schismata, mala scandala, onera, dispendia gene-
 rant & producant. Ut proinde Pontifex moderationem ad æquilibrium rationis
 hac sua constitutione inducendam, pro totius Ecclesie bono in animam suam in-
 duxerit. *Guilielm. Durandus late ubi supra num. 74. & 75.* Nam & D. Gregorio
 teste in Epistolis: Si sua unicuique Episcopo jurisdicção non servetur, quid aliud
 agitur, nisi ut per nos per quos Ecclesiasticus ordo custodiri debet, confundatur,
cap. pervenit 11. quæst. 1.

Ad extremum præterite non possum, quæ eleganter hac in materia Renatus
 Choppinus Gallie non infimi nominis Jurisconsultus scripsit in hæc
 verba. *De jure canobiorum lib. 1. tit. 2. num. 84. & seqq.* Equidem Petrus Capellanus
 in Chronicum Damasi Papæ commentario edito quædam notavit mala incom-
 modaque Ecclesiasticarum Exemptionum. Ait enim beatorum sibi videri Mona-
 chum si reprehensore careat, cum nil sit infeliciter felicitate peccantium, qua
 poenalis necesse iniquitas, & mala voluntas vel interior hostis roboratur. Ex
 D. Augustini verbis de puero centurionis *can. paratus caus. 23. quæst. 1.* Subsimilia
 his intonat Carnutum præsul Uvo, adversus Latiniacensem Abbatem & cano-
 nicas minus dicto audientes Parisien. Anostri innumbrata specie libertatis cujus-
 dam ac immunitatis, *Epist. 58.* Probabile est ab hac præcepti sacrorum sodalium
 Exemptione à Diocesano Magistratu dissolutæ concordiam Clericorum, reveren-
 tiam majoribus, dilectionem junioribus vicissim impendendam everti, Hierarchy
 necessarium ordinem perturbari: imò nec amicum esse Benedicti Abbat. vel
 ejus Regulæ, qui canobium leges solvat Episcopalis ordinis potestatis. *cap. 62.*

§ 64. ipsius Regula. Ex quo Cisterciensis Cœnobiaticha Normæ suæ studiosum
 ut delevratorem se proderet, hanc Monastici obsequii formulam porrexit Diœcesela-
 no sacrorum Pontifici; Tibi Domine Episcopo &c. cap. Ne DE I timorem de Symon.
 Atque adeo Cisterciensem in familiam relatus cum esset D. Bernardus, nil mirum si
 cœnobiticæ Exemptiones infectetur Lib. 3. De consideratione ad Eugenium 3.
 talia effatus, *Murmur loquor & querimoniam Ecclesiarum Truncari se clamant et
 demerari, vel nulla vel pauca admodum sunt qua plagam istam aut non doleant aut
 novimant.* Quæris quam? subtrahetur Abbates Episcopis, Episcopi Archiepiscopis,
 Archiepiscopi Patriarchis sive primatibus &c. Nolo præterea mibi fructum mancipa-
 tionis istius. Nullus est enim, nisi quod inde Episcopi insolentiores Monachi etiam dissolu-
 tiores sunt. Quid quod & pauperiores? Inspice diligentius talium ubique liberorum &
 facultates & vitas, si non pudenda admodum & tenuitas in his & in illis Secularium
 inveniatur, Matris noxia libertatis gemina soboles hæc &c. si dicat Episcopus nolo esse sub
 Archiepiscopo: aut Abbas nolo obedire Episcopo hoc de celo non est, nisi forte tu Angelo-
 rum quempiam dicentem audisti. Nolo sub Archangelis esse; aut ex alio quolibet
 inferiorum ordinum aliquem non ferentem subesse cuiquam nisi DEO; hucusque Ber-
 nardus, qui rursum in Epist. 42. ad Senonensem Archiepiscopum. Miror inquit quos-
 dam in nostro ordine Monasteriorum Abbates hanc humilitatis regulam odiosa
 contentione infringere: & sub humili (quod pejus est) habitu & tonsura tam su-
 perbè sapere, ut cum ne unum quidem verbum de suis imperiis subditos præter-
 gredi patiantur, ipsi propriis obedire contemnant Episcopis. Spoliant Ecclesias
 ut emancipentur: redimunt se, ne obediant &c. Nonnulla tamen Bernardi ipsius
 elogio, cœnobita per varios Episcopatus municipatim Apostolico solio pure addicta
 sunt peculiari foundationis suæ lege. Aliud enim est, quod largitur devotio, aliud
 ratione Petrus venerabilis Ecclesiæ suæ Cluniacensis immunitatem mordicus tue-
 tur Epist. 28. libr. 3. ad Cistercienses, illam velut inobedientiam suis objectantes.
 Ab ipsi, inquit, fundatoribus, qui eam Ecclesiam in proprio alio construxerunt solo
 Rom. Pontif. subiecta fuit, non autem alteri Episcopo prius eam possidenti ablata.
 Cæteroque iusta videtur Petri Plesensis querela inofficiosa Exemptionis cœnobii
 Augustiniani in Britannia insula: quod antea cœnobium suberat Archiepiscopo
 Cantuariensi: ille enim Epist. 68. ad Alexandrum III. Papam. *Adversus prima-
 tes, ait, & Episcopos intumescunt Abbates, nec est qui maioribus suis reverentiam
 exhibeat & honorem, evacuatum est obedientia jugum in qua erat unica spes salutis &
 prævaricationis antiqua remedium. Detestantur Abbates habere suorum excessuum
 correctionem, vagam impunitatis licentiam amplectuntur, claustralisque militie jugum
 relaxatur in omnem desiderii libertatem. Nisi huic malo maturius remedium adhibeatur,
 vrendum est, ne sicut Abbates ab Episcopis, ita Episcopi ab Archiepiscopis eximantur,*

Et quæ est hæc forma iustitiæ, aut potius juris deformitas prohibere, ne discipuli magistro consentiant, ne filii obediant patri, ne milites sequantur principem, ne servi domos sui subiecti? Quid est eximere ab Episcoporum Jurisdictione Abbates, nisi contumaciam ac rebellionem præcipere Et armare filios in parentes, videlicet quæsi isti Et iudicent qui indicant orbem terra: ne inde videantur emanare iniuria unde iura sumuntur.

Eodem propemodum relabitur Philon. Hebræi nota sententia ex libro de creatione Principis, quapropter Francicus Senatus olim Ambianorum Præsulem eundem interdicto experientem in Corbiensibus canonicis: qui Romanæ Exemptionis obtentu sibi exterum accerserat familiaribusque suis Antistitem factos ordines impositurum Decreto Parisiensis ann. 1393, quod Joh. Gallus percensuit quæsi 306 iura cap. veniens de præscrip. cap. per Exemptionem, cap. Abbates de privi. apud Bonifacium VIII.

Haud tamen deest honesta quædam ac probabilis Monasticæ immunitatis causa, vocationisque fori Episcopalis ab degenerare & corrupto vitæ ita multorum Episcoporum. Quem Petrus Cluniacensis Abbas minimè dissimulans hæc idcirco subiungit (Epist. 28, lib. 3.) Olim in Cathedralibus & Collegiatis Ecclesiis fuerunt Monachi sive Canonici Regulares in communi viventes, atque uno refectorio inique claustris contenti. E quibus assumptis Episcopi Monastica instituta callebant, Et ita visitandis suis Diocesis Monasteriis Monachorumque excessibus ponderandis ac corrigendis, nec non quæ ad sanctæ observationis augmentum conducunt faciendis idonei esse poterant. Hodie vero cum sint fere omnes Seculares à Regulari vitæ prope alieni, quæ fronte Monasteria visitare ac de rebus quas nesciunt diffinire debeant non video, scilicet docebunt quod non didicerint: milites erant priusquam tyrones: magistri antequam à discipulis. Reclamante sacro Canone ordinatos, distinct. 69. can. miserum distinct. 61. can. si Clericatus caus. 16. quæst. 1. Proinde B. Gregorius ad Brunehildem Francorum Augustam Epistola 5. Quæsi inquit. Magister erit, qui discipulus non fuit? Aut quemadmodum ducatum gregi dominico præbebit, qui disciplina Pastoris subditus antea non fuit? Addiscant ergo regulas Legesque Monachorum Episcopi, si earum violationem reos pro officio castigare plectereque voluerint. Nec abs te curia amplissima Religiosos homines criminis accessit reiecit ad suum monasticæque familiæ præsidem, peculiarem Diocesano iudice posthabito: salva dumtaxat Regiæ nationis eximie scelerum animadversione penes civilem Magistratum Præclaro Aresto 10. Kalend. Martias ann. 1449. pro Frat. Reginaldo Borreo sacrorum Militum syndico Rhodi Insulæ Carpathii maris, & Frat. Antonio de Choucourt Rhodio equite malefici reo victo: cui proximè accedit, consultum alterum 7. Kalend. sextiles. ann. 1451, secundum Frat. Oliverium Blanchardum Cisterciensis Sodalitii Procuratorem.

forem, qui ad domesticum collegii sui iudicium remissionem postularat quæstio-
nis criminum Frat. Georgio Burgelio motæ, consona his curiæ consulta volvere
est nostro li. 2. Ecclesiast. Polit. Foren. quin & nuper Lugdunensi in consessu Senato-
rio iudicatum est. 5 idus Septembris anni 1596. pro libertate immunitateque fori or-
dinarii. Quæ suffulti Averniæ Canonici Claremontani, Senatam ex abusu pro-
vocarant ad Archiepiscopo Bituricensi. Quippè quum ipsi Apostolico pure Impe-
rio subicerentur, ut alibi edocuiamus; imo ordinarii etiam Diocesium Præules
ipsi sua potestate manuque immiserunt cœnobis nonnulla: quorum Alumnis illu-
centem indies virtutem sanctitatemque vitæ admirabantur. Nam Audebertus
Parisiorum Antistes perpetua fori sui immunitate donavit Falcatese Monasterium:
quod D. B. bolenus Abbas pietate conspicuus moderabatur. Cujusmodi forensis
Exemptionis jus singulare probavit Clodoveus II. Rex VI. Idibus Maii an. 650. ex
communione quatuor Archiepiscoporum sententia ac septem Episcoporum, qui ad Galli-
cam Syaodum acciti convenerant. Inde & Carnutum Pontifex suo Follatensis
scripsit Walterio cœnobiarchæ de iura sua ac legitima Monachis dicendi juris
privilegia, in Epist. 104. Sic Landericus Parisien. Episcopus, lege solvit Dic-
celani Imperii sui Dionysianum Monasterium. instigante Principe Armoyni lib. 4.
de Gest. Francor. ca. 41. Petæque B. Nivardus Rhemorum Archiepiscopus Cœ-
nobio D. Basili irrogavit vocationem iudicæ potestatis Rhemenfium Præsulum
Childeberto Galliarum Rege ut Floboardus Rhemorum Canonicus literis predi-
cit lib. 2. sacre Rhemen Historiæ cap. 7.

Et quidem hæc sunt, quæ Renatus Choppinus Juri consultus Andegavensis in
supremo Parisiorum Senatu Advocatus adfert in suo Monasticon, seu de iure cœ-
nobiolorum tractatu lib. 1. tit. 2. num. 22. & seqq. fol. 4. quæ ego ob styli & dictionis ejus
elegantiam auctororumque quorum verba laudat & recenset pondus atque concinni-
tatem; conceptis verbis hunc in locum redigenda existimaui.

Pro coronide rationum hujus agminis arguere nonnulli solent à corpore huma-
no ad Ecclesiæ corpus mysticum D. Bernardus de considerat. ad Eugenium. Gaspar de
Peruso de reservat. beneficiorum in princ. num. 6. Quemadmodum enim monstrum
esset humano capiti immediate conjungere remotiora vel inferiora humani corporis
membra, ut sunt manus & pedes, ita & mystici corporis mysticum monstrum vide-
tur inferiora Ecclesiæ membra, ut sunt simplices Clerici Sæculares Regularesve,
jungere mystico illius capiti: hoc est Pontifici per ereptionem eorum ab Episcoporum
quibus immediate subsunt jurisdictione & subjectionem immediatam summo Pon-
tifici qui Ecclesiæ Princeps est & caput. E contra autem stat pro Exemptionibus
Auctoritas & ratio.

Autoritas consistit in Romano Pontifice Christi Vicario Petri successore vicem
Dei gerente in terris, ca. quanto ubi gloss. eleg. de translat. Episcop. quem Christus
honoravit

honoravit nomine Cephas, id est, caput, Gaspar de perusio de reservat. beneficii princip. num. 5. Andreas de Val. Parisiensis Doctor de suprema Rom. Pontif. potestate. Cujus encomium atque potestatem D. Bernardus de Consideratione ad Eugenium hinc expressit vertueulis.

TU PRINCEPS EPISCOPORUM,
HERES APOSTOLORUM,
PRIMATU ABEL,
GUBERNATU NOE,
PATRIARCHATU ABRAHAM,
ORDINE MELCHISEDECH.
DIGNITATE AARON,
AUTORITATE MOYSES,
JUDICATU SAMUEL,
POTESTATE PETRUS,
UNCTIONE CHRISTUS.

Auctoritati Pontificiæ, de qua orthodoxi non dubitant, quandoque accessit Regia atque Sæcularis, quæ in foundationibus Ecclesiarum à S. Sede confirmatis legem Exemptionis ab ordinario adiecit, uti de fundatione ordinum Cluniacensis, Cisterciensis, Carthusiensis scribit Petrus Blesensis in suis Epistolis. Sed & accessit quandoq; consensus quamvis non necessarius ordinariorum, qui vel liberè in aliquas Exemptiones consenserunt, vel cum onere & compensatione alicujus census, uti alio in tractatu ostendi, lib. 1. quest. 1. in fin. & quest. 3. At vero causæ rationesque harum Exemptionum sunt multiplices.

33 Prima, favor S. Sedis, cujus interest habere multos sibi immediate subiectos d. libr. à quest. 1. in fine.

Secunda, Quies & tranquillitas Exemptorum, qui jugo & multimoda ordinariorum oppressione, Clem. frequens de excessib. Prælat. ubi Card. num. 1. cap. unico de Sindico & tor. iii. Decretalium & texti de excessib. Prælat. erepti liberius diviniisque vacant rerum divinarum servitio atque contemplationi, c. limosa 18. quest. 2. In pace enim atque quiete alacrius colitur pacis & quietis autor. Extravag. super Cathedraliam §. scimus de sepulchris.

Tertia, præsumptum ordium ordinariorum ob quod Isostienus jocando, inquit licet Episcopus dicatur sponsus, Ecclesia verò sponsa, periculum tamen non esse, ne se mutuo amore spolient. Proindeque sicuti pater certis ex causis cogitur ad emancipationem sui filii, gloss. §. ult. in fin. Quibus modis patria potest solvi gloss. cap. consuetudinis verb. emancipavit. De rest. in integ. l. fin. ff. de quos à parente fuerit manu missus. Item Dominus ad manumissionem sui servi, l. si Leones C. de Episcop. audient. Denique

superior ad liberandum subditum à sua superioritate, l. 2. C. de offic. pro conf. & leg. ita & sopra omnem hominum memoriam rationibus prædictis Divi Pontifices multos Ecclesiæ ordines à jurisdictione ordinaria exemerunt, eosque sibi primo Ecclesiæ capiti immediate subjecerunt, *Rebuffus Resp. 142.*

Quarta, ducitur ab analogia rei naturalis, sicuti enim oletibus at botibusque transplanatio prodest Virgilio teste in Georgicis.

*Nam quæ seminibus jactis se sustulit arbor,
Tarda venit seris factura neposibus umbram
Pomaque degenerant.*

Et caponium ungula à pede exempta capiti que ejus inserta magis excrevit D. Gregorio teste, & experientia, quæ rerum est magistra animadvertimus, cap. 1. de Magistrat. ita & Exempti inferiori ex agro mystico eradicati supremoque insiti agro, magis magisque in palestra spirituali radices agunt & virescunt, veluti sub multis divinis Pontificibus qui exemptiones concesserunt ex historiis videmus floruisse & etiam nunc florere in omni vitæ sanctimonia quamplurimos ordines de quibus ego alio in loco, lib. 1. quæst. 17. Non tamen quin in agro hoc mystico, *Clem. ne in agro, de stat. Monach.* Exemptionum prætextu loligo vitiorum non irrepit ut & in agro Virgiliano Georg. lib. 1.

*Mox & frumentis labor additur & mala culmos,
Effet rubigo segnisque horreret in arvis
Carduus, intereunt segetes, subit aspera silva
Lappæque tribulique interque nitentia culta
Infelix lolium & steriles dominantur avenæ.*

Juxta etiam Evangelicam parabolam. Domine nonne bonum semen seminasti in agro tuo. Unde ergo habet zizania, *Matthæi cap. 13.* Sed è multis malis minus eligendum, *cap. duo dist. 13. l. quoties ff. de reg. jur.*

Denique de Exemptionum utilitate ordinariorumque gravamine multa congerunt Alvarus Pelagius, *De planctu Ecclesiæ lib. 2. cap. 20.* Fria. *Tract. de Visitatione part. 1. quæst. 10. num. 2. casu 54. 57.* Oldradus *conf. 125.* Emanuel Rodericus *Reg. quæst. 63. art. 2.* Clemens V. *Clem. 1. de excessib. Pralat.* quorum autoritate plerique censuerunt, Hieron. *Gonzales de Mensib. & alternat. Episcopo gloss. 4. num. 88.* Emanuel. *d. art. 2.* Exemptiones esse utiles & proinde eas (quod hic facit Pontifex) non omnino eradicandas, sed vitia errorumque tantum & abusus qui earundem Exemptionum occasionibus in mystico Ecclesiæ agro irrepunt, veluti loliginem mysticam laniandos atque eradicandos. Et in eandem sententiam quoque descendit Joannes Lomede Advocatus Parisiensis, *De Exemptione Canonica quæst. 5.* qui libello, typis hoc anno 1627. edito decem harum Exemptionum materiam quæstionibus velut in folle complexus est.

- 35 (19) Neve ulli deur materia malignandi. Hic denotat malitiam hominum esse obviandum *l. in fundo ff. de re vend. malitiam hominum nunquam est indagandum*
- 36 *l. 4. ff. de inoff. testa. nec permitendum, ut Exempti sua privilegia trahant ad iniquum compendium, l. fin. C. de usucap. pro tempore, quod tamen plerumque faciunt, uti prolixè ostendit Guilielmus Durandus tractatu de modo concilii generalis part. 1. rubr. 4.*
- 37 (20) *Et persone Ecclesiastica à bono obedientia.* Episcopo in subditos competit duplex lex, una jurisdictionis, alia Diocesana, uti scripti in tractatu Exemptionum *lib. 1. quest. 15. per tot.* Obedientia de qua hic est sermo, adscribitur legi jurisdictionis *cap. Conquerente de offic. ord.* Debetque obedientia habere novem conditiones, quas Card. de Turrecremata & Archid. explicant *in cap. sciendum 3. quest. 1.* Consistit autem obedientia potissimum in tribus: Primò in exhibitione reverentia. Secundò in mandatorum susceptione. Tertio in judicio subeundo. *Henr. Bolleus tract. de Synodo Episcopi part. 3. n. 51.* Porro obedientia quæ consistit in reverentia, differt ab honorificentia, quæ reverentia propriè est honor exhibitus sine verbis, honorificentia verò honor exhibitus verbis, *Sabarella c. de his de majoritate & obed. ubi etiam Abb. notab. 4.* Exempti debent Episcopo reverentiam, non verò honorificentiam *Bald. l. fin. C. de bon. libert. Rom. sing. 480. Henr. Bolleus ubi supr. nu. 53.* & ita intelligendum quod in tractatu Exemptionum scripti *lib. 4. quest. 34.* Ad hæc obedientia quæ in mandatorum susceptione consistit, propriè obedientia censenda est, *Abb. d. cap. de his de major. & obed. ut & ea,* quæ in judicii subitione versatur, debent itaque personæ non Exemptæ signanter verò Ecclesiasticæ obedientiam Canonicam subjectionem & reverentiam propriis eorum Episcopis, penes quos etiam stat institutio, destitutio, correctio, reformatio, causarum ad forum Ecclesiasticum spectantium jurisdictionis, Ecclesiasticarum censurarum ad forum Ecclesiasticum torum exhibitio, potestasque hæc Pastoralis in tria membra potissimum contrahitur. Quædam enim ad Episcopum spectant jure ordinis, ut Clericorum ordinatio, virginum benedictio, altarium & Ecclesiæ consecratio. Quædam lege Diocesana, ut jus census & Cathedralicum, exigendi decimas, percipiendi, jus hospitalium indicendi. Quæ omnia Paulus Lancelottus *Instit. Canon. lib. 2. de immuni. Eccles.* exposuimus *lib. 1. quest. 15.* Denique de bono & virtute obedientia & quod ab ea pendeat nervus Ecclesiasticæ disciplina, latè ostendit tam ex jure quam sanctis Patribus Guilielmus Durandus *Speculator tract. de modo generalis Concilii celebrandi part. 1. rubr. 4. num. 48.* addens & concludens à *num. 15. usque 75.* per Exemptiones obedientiam tolli, crimina impunita manere, ordinemque universalis

Ecclesiæ conturbati, quæ quidem omnia congruunt Concil. Trident. Sessione 24. cap. 11. de refer.

(21) Nec non divini perseverantia servitii nullatenus retrahantur. Exemptiones ortas & concessas esse, ut Exempti à jugo Ordinarii liberati quietius intentiusque divino vacare possint officio, à quo frequenter ordinariorum malevolentia retraherentur, ostensum est Exemptionum lib. 1. quæst. 1. Pontifex itaque cui quies & tranquillitas subditorum cura est, non plane tollere vult Exemptiones, ne subditi à divino servitio retrahantur. Sed quadamtenus tantum ut ordinariis qualis obedientia subditisque etiam libertas conservetur.

§. SECUNDUS.

SUMMARIUM.

1. Pontifex sive dicitur, quod ab aliis audivit.	10. Appellationes personarum an collegia comprehendantur.
2. Patriarche qui dicantur.	11. Collegia an habeant jurisdictiones in singulos de collegio.
3. Apud gentes quadripartitus ordo flammum, ut est in hierarchia Ecclesia quatuor primates.	12. Clerici sunt duplicis speciei.
4. Patriarche an viscent.	13. Clericorum appellatione Monachi non comprehenduntur.
5. Patriarche an jurisdictionem habeant in subditos suorum suffraganeorum.	14. Regulares subiacent punitioni suorum prelatorum.
6. Quid nem Metropolitanus.	15. Verbum presumpserit qualiter intelligatur.
7. Quasi sit jurisdictio Metropolitanus in subditos sui suffraganei.	16. Quatio debeat esse correctio.
8. Cathedra ephraim.	17. Spes venia incontinentium peccati.
9. Collegiata Ecclesia qua dicitur.	18. Delinquentes spe immunitatis an Exemptione gaudeant.

(21) SANE, (22) nuper ad nostrum relatio fide digna pervenit auctum (23) quod Canonici Patriarchalium (24) Metropolitanarum (25) Cathedralium (26) & Collegiatarum Ecclesiarum (27) & alii Clerici Sæculares (28) plura præsumunt (29) quæ ipsis infamiam non parvam pariunt (30) & aliis inferunt laesionem (31) prætextu Exemptionis & libertatis à Sancta Sede obrepta (32) Ordina-

dinariorum correctiones, (31) & ordinationes subterfugium (34) ac eorum forum sive iudicium declinant (35) nonnulli etiam impunitatem suorum excessuum per privilegia Exemptionis obtinere sperantes, excessus ipsos committere non verentur (36) quos nisi per Exemptionem qua gaudent, crederent se defendi nullatenus fuissent commissuri.

S C H O L I U M.

(21) SANE. Dictio hæc est adfertiva frequenter in Constitutionibus Pontificum usurpata, uti videre est in plerisque extravaganibus Joannis 22. & infinitis prope Juris Canonici textibus.

(22) Ad nostrum relatio fide digna pervenit audium. Pontifex certam habere dici potest scientiam, seu scire quod ab aliis audit. l. item veniunt §. potitum ff. de peti. hered. l. quidam §. ex quo ff. de administ. tut. gloss. in extravagag. Joann. 22. incip. si fratrum verb. notitiam ne sede vacante.

(23) Quod canonici Patriarchatum. Patriarcha inquit Beatus Isidorus lib. 7. Ethymol. cap. 12. relatus in cap. Cleros §. ordo vers. Patriarcha. dist. 21. Græca lingua summus Patrem interpretatur, quia primum post Apostolicum tenet locum, & id quia summo honore fungitur, tali nomine censetur sicut Romanus, Antiochenus, Alexandrinus, Hierosolimitanus, ita ille. Inventa potest & constituta Patriarchatus dignitas jure positivo teste Joanne de Selua. tract. de beneficio part. 1. quest. 4. n. 27. Suffecta que est Beato Petro uti refert D. Hugo. tract. de officio quatuor Prælatorum par. 4. rubr. Quales Officiales Imperator ante conversionem habuit Vol. Occ. 14. fol. 195, in locum primatis seu primifluminis. Erat enim apud gentiles quadripartitus ordo personarum, penes quos stabat religionis administratio, Primates seu primi flamines, quibus surrogati sunt Patriarchæ, Archiepiscopi, in quorum locum Archiepiscopi, flamines in quorum etiam locum sunt Episcopi, & Parochi in quorum locum sunt Pastores hodierni. Quod autem fuerit permagna Patriarchatus dignitas testatur Joannes Franciscus de Pau. Rotæ olim auditor. Tract. de visitatione part. 1. quest. 2. numer. 9. & seqq. Occ. vol. 14. In hæc verba: An Patriarcha possit visitare? responde, quod sic, quia supremum post Papam in subditos eorum super omnes alios Ordinarios habet principatum, cap. antiqua de privileg. cap. exigite cap. filius de censib. in 6. Sunt enim primi post Papam in Ecclesia Dei cap. omnes sine dist. 22. præsertim illi quatuor, de quibus in d. cap. antiqua. Ex quo infero idem in Patriarcha Aquilegens. & Venetarum olim Gradenf. Cum & ipsi inter prælatos Italiæ obtineant principatum, infero in omnibus etiam aliis prima-

metibus, sunt enim etiam adinstar Patriarcharum *d. cap. omnes sive dist. 22.* ut sunt Magteburgensis in Germania, & Buturicensis in Francia, & Ictias quod primates & Patriarchæ licet sint diversa nomina, tamen idem significant, *cap. 1. dist. 99. gloss. cap. unico de statu regul. in 6. & cap. provincia dist. 99.* Suntque quatuor principatus. Alii vero propriè dicuntur Primates, ut Aquilegiensis, Venetarum sicutrogatus in locum Gradensis, & Toletanus & Bituricensis *9. quest. 3. nullus primas cum c. seqq. & cap. conciliorum dist. 63.* Et impropriè vocantur Patriarchæ hi duo secundùm, *Spec. de dispens. quest. dist. 63.* Et impropriè vocantur Patriarchæ in libro quem inscripsit, Monarchiam Conciliorum, Patriarchiam præferri Cardinalibus etiam Presbiteris excepto Cardinale Holtiensis, qui Papam coronat & Imperatorem inungit, *Rubr. Ordo. adfistentium Concilio num. 2. Oce. vol. 2. fol. 74.* qua de re etiam Nicolaus Boerius de ordine graduum utriusque fori *part. 1. num. 13. 14. & seqq. vol. Oce. 1. 4. fol. 301.*

Quæritur nonnulli, an Patriarchæ in subditos suorum suffraganeorum manus possint apponere? Respondetur quod non, pro ut nec etiam Metropolitanus nisi in casibus notatis per gloss. *in cap. Pastoralis de officio ordinarii.* eosque etiam refert, & ita concludit dictus Joannes Franc. de Pavinis, *De visitatione part. 1. quest. 10. n. 49. & seqq.* De qua materia etiam late tractat Paulus Lancelotus *Instit. Canonic. lib. 1. tit. de Episcopis.*

(24) *Metropolitanarum.* Archiepiscopus & Metropolitanus sunt Synonima, diciturque Archiepiscopus ab Archos, quod est Princeps, & Episcopus, quod est quasi princeps Episcoporum; Metropolitanus vero dicitur à mensura Civitatum quibus præ est, qua de re Albertus Trotius *erat. de per. scto Clerico lib. 1. cap. 13. 7. num. 5. vol. Oce. 2. fol. 237. & gloss. cap. Cleros dist. 21.* Quam autem potestatem habeat Metropolitanus vide apud Joannem Bertachinium, *erat. de Episcopo lib. 4. part. 2. quest. 44. num. 102. vol. Oce. 2. fol. 165. DD. cap. Pastoralis de officio ord. cap. conquestus 9. quest. 4. & vide qua scripsi de Jurisdic. ord. in Exemptos lib. 1. quest. 3. numer. 10.*

(25) *Cathedralium.* Cathedralis Ecclesia nuncupatur ex eo, quod Episcopus in ea Cathedram habeat. *cap. 1. de major. & obed. in 6. cap. fin. de suppl. negl. Pralat. in 6. & hoc est sedem Episcopalem; Nomen est græcum, compositum ex chatos quod est Sedes, & edra, quod est sponda, Est autem sponda latus lecti, sponda enim sunt tabule quæ utrumque lectum sustinent, *d. cap. fin. verb. sponda.* Et sic Cathedræ Ethimologia inferit, quasi sedes spondata, hoc est utrumque spondis circumvallata, *gloss. Clem. dudum §. super Cathedram, de sepulchris.* Sumitur etiam Cathedra non modò pro sede Pontificali, *d. Clem. dudum §. super Cathedram.* Sed etiam pro sede Doctoris, unde versiculi.*

Rex solum, Doctor Cathedram, Judexque tribunal
Possidet, ac sedem præsul pratorque curule.

D

De

De Cathedra D. Chrysothomus, cap. *Multi Sacerdotes* dist. 40. sic loquitur:

» Multi Sacerdotes, & pauci Sacerdotes, Multi in nomine & pauci in opere, videte
 » ergo fratres quomodo sedetis super Cathedram, quia Cathedra non facit Sacerdo-
 » tem, sed Sacerdos Cathedram, non locus sanctificat hominem, sed homo locum
 » sanctificat, Non omnis Sacerdos sanctus, sed omnis sanctus est Sacerdos, Qui bene
 » sedet supra Cathedram, honorem accipit Cathedra, qui male sedet, in juram
 » facit Cathedra, Ideoque malus Sacerdos de Sacerdotio suo crimen acquirit non
 » dignitatem, in iudicio enim tuo sedes si quidem bene vixeris & bene docueris non
 » pulum instruis. Si bene docueris & male vixeris, tui solius condemnator eris.
 » Nam bene vivendo & bene docendo populum instruis quomodo vivere debeat.
 » Bene autem docendo & male vivendo Deum instruis quomodo te debeat condem-
 » nare.

9 (26) *Collegiarum Ecclesiarum.* Ecclesia Collegiata est, in qua est Collegium
 penes quod regimen & administratio Ecclesie spectat. Est enim Collegium quod-
 dam corpus fictum representatum per singulos in unum congregatos. *Immo ff.*
de fratre in sor. Petrus à Braxio in directorio electionum part. 3. cap. 21. num. 6. vol. 10. 14.
cap. cum omnes col. 17. & 18. de consue. Facere autem Pontifex debuit dicitis verba
 mentionem Collegiatam Ecclesiarum, ut sub hac dispositione collegia seu Eccle-
 sia Collegiata comprehenderentur. Quippe quod quandoque appellatione perso-
 10 narum collegia non comprehendantur. *Antonius de Poetis in clipeo Pastoralis cap. 3.*
num. 30. & 31. Rom. cons. 437. Constitutioque derogans privilegiis quarumcumque
 personarum collegia non comprehendit, *Rom. d. cons. 437. Anton. de Poetis ubi supra.*
 aliudque esse collegium, aliud singulos de Collegio, in tractatu Exemptionum sa-
 11 tis ostendimus, *lib. 1. quest. 23.*

11 An autem Collegium habeat jurisdictionem in singulos de Collegio; Abbas dicit
 non habere nisi adit consuetudo, in *cap. cum causa num. 7. de officio deleg.* qua de
 re vide quæ scripti tract. de Exempt. *lib. 2. quest. 47. & infra in materia conservatorum*
quest. 64. & 66.

12 (27) *Et alii Clerici Sæculares.* Clericorum duplex est species. Alii dicuntur
 Sæculares alii Regulares, Sæculares dicuntur, qui Sæcularia tractare & possidere
 possunt, Regulares qui non possunt, *Navarrus de Regularibus comment. 1. num. 6.*
 Potius enim horum Deus est, & ideo nihil quam Deum curare debent, cum Deus
 sit infinitus, omnipotens & omnia implens, *cap. 1. de summa Trinit.* Substantivo au-
 tem nomini Clericorum, adjectivum Sæculares adicitur, ambiguitatis tollendæ
 13 causa, licet enim propriè appellatione Clericorum Monachi non comprehendan-
 tur signanter in materia odiosa. *Bartholomeus Fumus in aurea armilla verb. Cleri-*
cus num. 2. 3. & 4. Ang. in summa verb. Clericus, Lancelotus in sit. Canon. lib. 2. de pec.
Cleric.

Cleric. in gloss. Pro materia tamen subiecta possent comprehendi, & ideo quia lex debet esse clara, Pontifex ut obcuritates omnes amoveat, Sæcularium Clericorum se hic meminisse profiteatur. Cum itaque personarum Ecclesiasticarum seu Clericorum appellatione non comprehendantur Regulares aut Monachi, quando de ipsorum præiudicio agitur, *DD. Rubr. & ad cap. 1. ne Clerici vel Monachi, arg. cap. statum de elect. in 6. Boetius Epo. in comment. ad tit. ne Clerici vel Monachi, cap. 7. num. 11. fol. 85.*

Dubitari posset, cujus correctioni Regularis qui ab ordinaria jurisdictione eximuntur, sunt subiecti? Responderetur Jurisdictioni suorum Prælatorum, *cap. cum ab Ecclesiasticum Prælatus, de offic. ord. arg. l. fin. C. de jurisdictione om. iud. Navar. de Regularibus comment. 2. Emanuel. Roderic. quest. Reg. tom. 1. quest. 17. art. 1. non verò Episcopi, Emanuel. Roderic. ibidem tom. 2. quest. 2. art. 6. idque nisi extra claustra cum populi scandalo deliquerunt, qua de re est Bulla, quam infra inferui, Scholio 54. itaque si infra claustra degant, aut quid committant, non sunt conveniendo contra ordinario, Navarr. de Reg. Com. 2. num. 63. & seqq. & consequenter pro censu annuo non poterunt coram ordinario conveniri, non enim potest census centeni extra eorum claustra, Navarr. ibi. Emanuel. d. quest. 2. art. 18. poterunt tamen, si Prælati quibus subiciuntur, longius absint, privilegia enim non conceduntur cum magno terui incommodo. Emanuel. tom. 2. q. 61. art. 5. in fine, ut & similiter alio in loco ostendi, de jurisdic. ord. in Exempt. lib. 4. quest. 50. & 51. item ut & inquit dicto loco Navarrus in causis mercedum & miserabilium personarum juxta Concilii Tridentini dispositionem, Sess. 7. cap. 7. de reform.*

Sed an Prælatus cognoscat de homicidio extra claustra per Regularem commissio, Emanuel. Roderic. d. tom. 2. quest. 2. art. 10. & quest. 34. art. 1. respondet & probat autoritate Navatri, quod cognoscere poterit, non tamen de atrocioribus, si pœna capitalis esset imponenda, Conf. 6. de foro compet. qua de re & ego quædam, lib. 4. quest. 88. An autem ejusmodi Exemptorum Prælati torquere possint, & ad tritimes condemnare, discutit Navarrus De Reg. Com. 3. numer. 52. & Emanuel. Roderic. d. tom. 2. quest. 25. & ego etiam pluscula alia in loco lib. 4. q. 111.

(28) *Plura præsumunt.* Verbum hoc præsumperit, in materia correctiva & prohibitiva qualis est præsens, comminationem inducit, uti videre est ex quam plurimis Pontificii Juris textibus. Clem. Ambuosè in fin. de reb. Eccles. non alienandis, doctumque & malitiam præsupponit, Navarr. de alienis rerum Eccles. num. 16. Card. Clem. 1. quest. 39. de priv. undecumque ut lex puniens præsumens non puniat bona fide facientem, Navarrus de datis & promissis pro iustitia notab. 23. numer. 38. Vere dicit Pontifex, Exemptos sibi multa in suam Ecclesiamque perniciem præsumere, nam & de eos multis in locis exclamat & conqueritur D. Bernardus ad Eugenium, idque etiam longe lateque deducit & probat Guilielmus Durandus

de modo Concilii celebrandi: part. 1. Rubr. 4. à numer. 15 usque 75. Et signanter num. 77.

(29) *Quæ ipsis infamiam non parvam pariunt.* Spe enim impunitatis crimina perpetrantur; quæ delinquentes infamant, *102. tit. ff. de his qui not. infamia.* idque eo facilius & liberius, quo Exemptionis prætextu se evasuros existimant, nam ut inquit Claudianus:

Proclivior usus

In peiora datur suadetque licentia luxum

Illebrisque effrena favet: Tunc vivere caste

Asperius cum prompta Venus, Tunc durius ira,

Consultimus cum poena patet.

(30) *Et aliis inferunt læsionem.* Pythagoræ est symbolum stateram ne transgrediari, id est, ne quid facias præter jus & æquum, fieri enim nequaquam id potest sine alterius læsione, imo ne quidem sine sui ipsius, cum etiam lucrum malum æquale dispendio censeatur.

(31) *Prætextu Exemptionis & libertatis à Sancta Sede obtenta.* Pontifex hoc in casu sentire videtur de Exemptionibus concessis Sancta Sede, non vero de Exemptionibus quæ aliis ex causis ortæ sunt, de quibus quædam scripsimus libro Exemptionum primo *quest. 3. num. 5. & seqq.*

(32) *Ordinariorum correctiones.* Casus plusquam centum quibus Exempti corrigi coercetique ab ordinario possunt, alibi descriptimus libro 2. de Jurisd. Ordinariorum in Exemptis *quest. 45.* debet tamen correctio hæc ut æqua sit & iusta, fieri animo medendi, non lævendi, *cap. Odio dist. 36.* & ex charitate, non vero ex futuro procedere, *cap. fraternitas 12. quest. cap. corripiantur 24. quest. 4. justitia tamen & juris rigor est misericordia temperanda, cap. omnis, cap. disciplina, cap. sunt itaque dist. 45.* Quandoque tamen correctio plus habere debet de asperitate quam benignitate *dist. cap. fraternitas, & cap. ecce 24. quest. 3. & cap. illud, eod. loco.* & è contra, quandoque etiam plus de mansuetudine quam rigore, *cap. sincera, cap. licet dist. 45.* Summa præstat cum severitate diligere quam cum levitate decipere, *cap. non omnis, cap. non oscuratur 5. quest. 5.* Charitas enim ibi esse nequit, sed languor, ubi mali mores notavimus *Scholio 42.*

(33) *Et ordinationes subterfugiant.* Exempti subiiciuntur diversis & quam plurimis ordinationibus ordinarii, quos distinctim alibi retuli, *dicto libr. 2. quest. 45.*

(34) *Ac eorum forum declinant.* Exempti multis in casibus declinare possunt forum ordinarii ut ostendi tractato Exemptionum *lib. 2. quest. 6. & sequentibus.* Multis etiam in casibus non possunt partim à Concilio Tridentino re-

lati

latis, partim à nobis dicta quaestione 45. & passim in discussis tractatus.
 (35) Nonnulli etiam impunitatem obtinere sperantes excessus committere non ve-
 rentur. Spe enim veniæ peccantes delinquent quam alii; unde sacra Scrip-
 tura, inquit, maledictus homo qui peccat in spe. Facilitasque veniæ incentivum
 tribuit delinquendi, 35. quaest. 4. cap. est iniusta, & cap. ut Clericorum de vita & honest.
 Cler. Paulus Lancell. Insti. Canon. libr. 2. de immunit. Eccles. §. hic autem in gloss. verb.
 sperantes.

(36) Quos nisi per Exemptionem qua gaudent, crederent se defendi nullatenus
 fuissent commissuri, utrum delinquens spe impunitatis consequenda Exemptione
 quæ gaudet ea puniti possit? latè discussimus lib. 4. de Jurisdictione Ordin. in Exemp-
 ti & contra de Exempt. à Jurisdic. Ord. quaest. 71. per tot. signanter num. 31. resolvimus
 que gaudere. Quia circumstantia Spei immunitatis non excludit affectantem aut
 delinquentem à participatione legis, aut Privilegii. Navarr. de Jure & Indulgent.
 notab. 34. numer. 6. tertia quaestio. Et Clerici spe immunitatis delinquentes privilegio
 non privantur, Navarr. ibid. & cons. 36. num. 3. de sent. excomm. Nisi tamen specia-
 liter dispositum sit, quod spe immunitatis delinquens Exemptione non gaudeat,
 Navarr. de not. 34. num. 6.

§. TERTIUS.

S U M M A R I U M.

1. Audacia compescenda.	5. Conviventia Pralatorum reprehensa.
2. Committentes enorme crimen an Exem-
pionem amittant.	6. Pralatus non est de severitate à subdito
arguendus.
3. Quid sit scandalum.	7. Reipub. interest delicta non esse impu-
nita.
4. Scandala vitandi causa multa sunt spe-
ciali jure introducta qua hic recensentur.	8. Culpa est non corrigere.

(37) **H**INC itaque accidit (38) ut propter eorum audaciam, qui
 prætextu Exemptionis impunitatem excessuum obti-
 nere confidentes (39) nonnulla multoties committunt
 enormia (40) per quæ plurimū diffamatur Ecclesia (41) & scandala
 gravia generantur, (42) potissime autem cum talia per eos ad quos
 horum spectat correctio (43) incorrecta remaneant (44) seu illi ad
 quos spectant, illa punire negligunt.

SCHOLIUM.

SCHOLIUM.

(37) **H**inc itaque accidit. Proposuit Pontifex causas ob quas Exemptiones tot mala producant; nunc descendit ad rationes & modos quibus huic modo moderari possit, prius enim est de causa quam de modo inquirendum, *lib. 1. ff. de Except. doli.*

(38) **U**t propter eorum audaciam. Legibus & constitutionibus coerceri debet audacia, refrenari appetitus noxius, castigari delinquentium licentia, nocendique facilitas. *Fortunatus Garcia, pe ultimo sine utriusque juris num. 76. Rectè Horatius Ode 24. lib. 3. damnavit audaciam his versibus;*

O quisquis vales impias
Cedes aut rabiem tollere crvicam
Si queris Pater urbium
Subscribi status indomitam audeat,
Refrenare audaciam.

Et alius:

Nam deteriores omnes sumus audacia, quodcumque incidit in mentem valet.
*Neque id putabit pravum an rectum sit quid petat
Et ideo nunquam non nimia illa audacia
Semper evadit in aliquod magnum malum.*
Denique Claudianus.

Proclivior usui
In pecora datur, fundetque audacia luxum
Mlecebrisque effrena savet.

Hinc rectè scripsit D. Theodorus in *cap. sacre sunt disp. 4.* Factas esse leges & principum constitutiones, ut earum metu humana coerceretur audacia, tutaque sic inter improbos innocentia & in ipsis improbis formidato supplicio refrenetur audacia & nocendi facultas, & alibi *eadem disp. 4. cap. 1.* Causa constitutionis legum est humanam coercere audaciam & nocendi facultatem refrenare. Denique Cicero: *pro Sexto Rosc. amer.* Ostendit audaciam omnium malorum fontem existere, in urbe, (inquit) luxuries creatur, ex luxuria existit avaritia, nec esse est ex avaritia erumpat audacia, unde omnia scelera & maleficia gignuntur.

(39) **N**onnulla multoties committunt enormia. An enormia crimina committentes Exemptionis privilegium quo ante fovebantur amittant? tractatur alibi meo *lib. 1. de Exempt. quaest. 20. & lib. 4. quaest. 65. nu. 5. & seqq.* ubi etiam succinctim ostenditur quæ & qualia crimina censenda sint enormia.

(40) **P**er qua plurimum diffamantur Ecclesia. Ecclesiasticorum crimina produ-
cunt

cunt tria mala inquit Joannes de Anania in cap. significasti. numer. 3. vers. nota tria mala. de adulterio. Primò aliorum & signanter Laicorum corda scandalifantur. Secundò vituperatur officium & ordo Sacerdotalis. Tertio præstatur aliis liberior licentia peccandi, juxta illud quod inquit Dominus in Levitico ad Moysen, Si Sacerdos qui est unctus peccaverit, facit peccare populum, cap. magna post ponit. vers. præterea. de voto. Unde de D. Constantino Imperatore refert Nicephorus. Histor. Eccl. lib. 8. cap. 16. Si in Episcopum incideret alienum conjugium violentem, se purgata las piaculum id obiecturum esse, ne tam fœdum facinus spectatoribus occasionem molli crearet.

(4) Et scandala gravia generantur. Scandalum definitur esse dictum vel factum minus rectum præbens occasionem ruinæ, Felin. cap. nihil num. 2. in fin. de prescript. Navar. de spoliis Clericorum §. 19. numer. 3. Scandali ratione multa sunt specialiter constituta.

1. Ex non culpa sit culpa, gloss. cap. ex literis. de homicidio.
2. Evitandi scandali causa toleratur Clericus privandus, Innoc. cap. 1. de Clerico conjugato.

3. Spoliatus: re omnia non restituitur, gloss. cap. in primis 2. quasi. 1. & 4. qu. 1. cap. in summo, & in cap. ad petitionem, verb. restituendus de accus. Lancel. de attentatis part. 2. quasi. 18. num. 5.

4. Non habetur ratio pœne, l. si quis in tantum C. unde vi. Fel. cap. nihil, num. 3. vers. 7. de prescript.

5. Punitur non Puniendus, Fel. ibidem num. 8.
6. Ratione scandali Episcopus privatur Episcopatu dato æquali cambio. Fel. ubi supra vers. 10. & beneficiatus suo beneficio, late Marfilis sing. 683. Abbas cap. quæsitum. de rer. permut. Feder. de permut. benef. quæst. 25.

7. Episcopus dispensare non potest cum Clerico deficiente in purgatione, Fel. ubi supra vers. 11.

8. Matrimonium etiam inter hábiles & idoneos prohibetur, cap. super eo de cop. spirit.

9. Prohibetur electio ejus, qui nihil deliquit, Abbas cum glo. cap. consideravimus in fin. de elect.

10. Ratione scandali Papa non dispensat super Matrimonio non legitime contracto, Rom. cons. 307.

11. Inferior à Papa, potest apponere manum causæ ad Papam devoluz, Abb. & Host. cap. constitutis de app.

12. Tolerantur inutiles, Fel. d. cap. nihil vers. 16. de prescript.
13. Debet peti absolutio à voto, etiam si revera non obliget, Abb. cap. magna de voto.

14. Cogit

- 32 In Constit. Concil. Later. Exempt. à Jurisd. Ord. moderant.
14. Cogit contrahi matrimonium, *Abb. cap. cum in tua de sponsal.*
 15. Tacens non habetur pro consentiente, *Felin. d. cap. nihil vers. 29.*
 16. Licet transire ad religionem strictiorem, *Abbas ubi supra vers. 21.*
 17. Ratione scandali non licet rem meam propriam auctoritate recuperare etiam in casu quo à iudice iustitiam non expecto, *Fel. ibidem vers. 22.*
 18. Ratione scandali poena remittitur, *Fel. d. cap. nihil vers. 28.*
 19. Omisio citationis facta timore scandali tenet, *Felin. ubi supra vers. 29.*
 20. Potest suspendi executio mandati Apostolici quantumvis poenalis, *Fel. ibid. vers. 30.*
 21. Potest formari inquisitio absque fama precedente, *Fel. ibid. vers. 31.*
 22. Potest recedi à forma praescripta à superiore, *Fel. ubi supra vers. 32.*
 23. Lex injusta quae alioquin in foro conscientiae non obligat, tamen ratione scandali potest obligare, *Fel. ubi supra vers. 33.*
 24. Ecclesia cum subest scandalum, non petit decimas ex terris ex quibus duntaxat confueverunt, *Fel. ubi supra vers. 33.*
 25. Veritas ratione scandali quandoque subicitur, *Fel. d. vers. 33. post med. part. 1. quest. 1. nu. 37. vol. Oce. 14. Hier. Sratius. conf. 1. num. 39. vol. 2.*
 27. Litem cui quis renunciauit, resumere nemo potest: Potest tamen in subitum scandalum, *tex. cap. nihil cum scandalo de prescript. Barbatia d. n. 37.*
 28. Ratione scandali eligibilis fit ineligibilis, promouibilis inpromouibilis, *cap. Cum tenemur de preb. Barbatia ubi supra.*
 29. Lex nova corrigit antiquam, nisi subit scandalum, *Barbatia ubi supra.*
 30. Propter scandalum potest Religiosus omittere habitum sui ordinis, *cap. Deu qui de vita & honest. Cler. late. Antonius Scappo tract. De Birreto Rubeo dando S. R. E. Cardinalibus Responso 4. num. 20. scripsi infra Schol. 149.*
 31. Ratione scandali Exemptiones cassari debent late tradit & probat Guillelmus Durandus de modo & forma Concilii generalis part. 1. Rub. 4. numer. 72. 73. 24. Oce. 2.
 32. Scandalum operatur ut provisio impediatur & jam facta revocetur, *Sratius conf. 1. n. 64. part. 1.*
 33. Ratione scandali receditur à communibus Juris regulis, *Srat. d. conf. 1. n. 39.*
 34. Remedium attentatorum cessat ratione scandali, *Lancelotus de Attentatis part. 2. cap. 4. limit. 13.*
 35. De timore scandali credendum est superiori, *Srat. conf. 10. n. 10. part. 1.*
 36. Scandalum iustam dispensandi causam praebet, *Propositus. cap. licet. num. 8. dist. 45. Antonius Scappus de Birreto Rubeo Cardinalium Regularum Resp. 6. nu. 31. praepollet enim scandalum infamiae, Propositus ibid. num. 8.*

17. Scandali evitandi causa permittitur Monacho effecto Canonico, ut possit comedere carnes, *Henricus Boic. in cap. qui Dei timorem, num. 10. de statu Monach.*
Anton Scappus d. Resp. 9. num. 33.

38. Ratione scandali veritas juris positivi temperanda est & relaxanda, *Angel. in summa verb. scandalum sub num. 3.*

39. Item excommunicandus non debet, ut evitetur scandalum, excommunicati, *gloss. ult. can. Si quis ordinatus dist. 92. Vincentius Carocius de remediis adversus damnosam executionem Except. 6. num. 27.*

40. Similiter scandali causa receditur à pœna, *Si quis in tantam C. unde vr. gloss. can. latior. 2. quest. 7. Vincent. Caroc. d. except. 6. num. 28.*

41. Principi non est obediendum, quoties vertitur periculum scandali, *D. Thoma 2. 2. quest. 8. art. Carocius d. num. 28.*

42. Mittigandæ etiam sunt pœnæ, *Tiraq. de Pœnis temperandis causa 46.*

43. Sequestrari possunt possessiones partibus citatis, imo etiam non citatis, *Vincens. Caroc. d. loco Except. 132. num. 18. idem in tract. de Sequestro part. 1. quest. 6. Bald. l. 1. §. quies ff. de officio presb. urbis.*

44. Papa non potest super scandalo dispensare, *cap. cum teneamur de prebendis Navarr. cap. Sacerdos num. 130. cum seqq. de pœnit. dist. 7. Nec rescribere cum clausula non obstante scandalo, Navarr. ibid. num. 131. talique rescripto obediendum non est, Abbas d. cap. cum teneamur, Navarr. d. loco. Et quidem hæc tenent dicta sint de scandalo pusillorum, non vero Pharisaorum, uti alias distinxit Scholio. 8. quod semper salva æternæ vitæ jactura vitandum est, Abbas cap. Nisi num. 12. de renunt. Grat. conf. 1. num. 39. part. 1.*

(42) Potissime autem cum talia per eos ad quos horum spectat correctio. Gravissime offendere Prælatos, qui subditorum crimina non puniunt, diversis in locis testatur Divus Augustinus, *can. in vitis 23. quest. 5. can. nemo dist. 83. can. non putes 23. quest. 5. can. non omnis, can. non osculatur. 5. quest. 5.* Unde eos non Prælatos esse, sed canes impudicos impropetat, *d. can. nemo dist. 83.* Et tam insipientes esse dicit, quam eos, qui cultrum rapere non audent puero, ne audiant ploratum, nec timent, ne vulnerratum audiant vel extinctum. *d. can. in vitis, & ideo Leo Pontifex. can. inferiorum dist. 86.* testatur inferiorum subditorum culpas ad nullos magis referendas, quam ad præfides negligentesque Prælatos, ii enim multam inquit sæpè nutriunt pestilentiam, dum austeriorem dissimulant adhibere medicinam, itaque si Prælati in punitione sit Severus & excedens, non ea propter debet à subdito pro excessu in correctione commisso veniam postulare, inquit valde eleganter D. Augustinus, *can. quando necessitas dist. 86.* neque etiam injuriarum actione tenebitur, *eleg. Emanuel Roderic. Regul. quest. tom. 2. quest. 41. art. 3.* qua de re etiam quædam superius videri poterunt Scholio 32.

(43) *Incorrecta remaneant.* Contra id quod Reipub. interest, ne crimina remaneant impunita, l. ita vulneratus ff. ad l. aquil. l. si longius §. i. ff. de judic. l. per omnes C. de defen. crim.

(44) *Sen illi, ad quos spectant illa punire, negligunt,* de dictione seu notatur, infra Scholio 116. Culpam facientis habet, qui quod potest, negligit emendare. Error enim cui non resistitur approbatur, Paul. Lancel. in fin. Canon. libr. 1. de vna & honest. Pralat. §. praeterea cavendum ubi & gloss. tex. can. Siis 24. q. 3.

§. QUARTUS.

SUMMARIUM.

1. D. Bernardi Encomium summi Pontificis.
2. Reip. interest crimina ne maneant impunita.
3. Praelati dicuntur medici spirituales.
4. Correctio Exemptorum penes quos sit.
5. Energia auctoritatis confessum.
6. Quid si Regulares extra eorum claustra delinquant.
7. Quid si Regulares intra claustra delinquant.
8. Ordinarius incarcerans Regularem Exemptum excommunicatur.
9. Scire qua dicamur.
10. Ordinarius an presumatur scire crimine commissum.
11. Qualis ignorantia excuset ordinarium.
12. Dicitur ita quid denotet.
13. Qualis debeat esse correctio.
14. Misericordia severitate & severitas est misericordia temperanda.
15. Quid si puniitio non fuerit congrua.

(45) **N**Os volentes (46) ne ex eo praetextu delicta remaneant impunita (47) morbo ejusmodi necessariam adhibere medelam (48) sacro approbante Concilio (49) Statuimus (50) ut de cetero (51) illi, quibus Exemptorum correctio & puniitio à dicta sede demandata est (52) circa illam vigilanter intendant (53) & diligenter officii sibi commissi debitum exequantur, (54) & quamprimum eis Exemptos ipsos deliquisse (55) legitime constiterit (56) ita eosdem Exemptos delinquentes puniant (57) quod iidem Exempti metu poenae à suis arceantur insolentis (58) & alii eorum Exempto perterriti proflire ad similia merito perhorrescant.

SCHOLIUM.

SCHOLIUM.

(45) **N**os volentes, Sarta sanctaque debet esse omnibus orthodoxis summi Pontificis voluntas, eaque pro lege habenda, §. quod Principi institui. de iure naturali gent. & civili, de quo insigne illud extat Divi Bernardi Encomium lib. 2. de Consideratione ad Eugenium. Age, indagemus adhuc diligentius, quis sis, quam geras personam in Ecclesia DEI. Quis es? SACERDOS MAGNUS, TU PRINCEPS EPISCOPORUM, TU HÆRES APOSTOLORUM, TU PRIMATU ABEL, GUBERNATU NOE, PATRIARCHATU ABRAHAM, ORDINE MELCHISEDECH, DIGNITATE AARON, AUTORITATE MOYSES, JUDICATU SAMUEL, POTESTATE PETRUS, UCTIONE CHRISTUS.

(46) *Ne ex eo proterius delicta remaneant impunita.* Reipub. enim interest ne delicta remaneant impunita, *l. ita vulneratus in fin. ff. ad l. aquiliam l. locatio §. quod illicito ff. de pub. iud. ut qui virtutis amore à scelere abduci nequeunt formidine poenæ deterreantur, l. si quis §. pen. in fin. ff. de poenit. hinc Deuteron. cap. 19. sic scriptum est. Reddes illi sicut fratri suo facere cogitavit & auferes malum de medio tui, ut audientes ceteri timorem habeant & talia facere nequaquam andeant. Item Deuteron. cap. 13. 19. 21. Lapidibus obrutus necabitur, ut omnis Israel audiens timeat & ne faciat quicquam huic simile.*

(47) *Morbo eiusmodi necessariam adhibere medelam.* Pontifex medicus est Ecclesie universalis, Joannes Durandus demodo celebrandi Concilii part. 1. tract. num. 60. ut & Prælati Ecclesiarum sibi subiectarum, *can. inferiorum dist. 86. can. recedite dist. 45. can. non vos §. quæst. 5. can. quid faciet 23. quæst. 4.* ideo pro ratione morborum medelas adhibere & malo, quod ajunt, nodo malos cuneos adaptare debent, abscindereque etiam vulnera, quæ fomentum non recipiunt disciplinæ, *can. quia aliquanti in fin. dist. 32. can. in Canonibus 16. quæst. 1. in medicabile vulnus, Ense rescindendum est, ne pars sincera trahatur,* inquit Poeta, Denique, sicut medicus uno collirio omnibus oculorum morbis non medetur, sic Prælati non uno genere doctrinæ, sed diversimode spirituales suas medicinas solet adhibere, *can. necesse dist. 29.*

(48) *Sacro approbante Concilio.* De facto hoc Concilio elegantissimum doctissimumque tractatum edidit Cardinalis Pareotus, in quo multa scitu sunt digna & notanda. Et quid operetur clausula, de nostrorum fratrum consilio in literis Papæ trahunt DD. *ca. ad Apostolica de re iud. in 6. & Clem. 1. §. Caterum de iure iur.* Quæ autem Pontifices, Episcopi, Princeps negotia ardua explicare possint non adhibito suo Concilio succinctim etiam tradit Andreas Alciatus, *l. pla-*

l. placet rationabilis consilii. C. de Sacrosanct. Eccles.

(49) Statuimus. Hic Pontifex legem stabilit, cujus virtus est imperare, verere, permittere, *l. legis virtus ff. de legibus*. Soletque Pontifex, utendo hoc verbo Statuimus, inducere jus novum, *gloss. cap. ut litigantes de offic. ordin. 6. Navarr. de spoliis Clericorum §. 7. num. 2.*

(50) *De de cetero*, Quæritur hic posset, an lex aut constitutio Principis non tantum ad futura, sed etiam ad præterita extendatur? Quæ de re videtur potest Navarrus *Repet. cap. Si quando excepti. 21. numer. 3. & seqq. de rescriptis fuisse*, id enuncians.

(51) Illi quibus Exemptionum correctio & punitio à S. Sede demandata est, Exemptionum correctio & punitio spectat vel ad Prælatum eorum mediatum aut immediatum habentem in Exemptos jura quasi Episcopalia, de quibus tractavimus in tractatu nostro Exemptionum *lib. 1. quest. 17. & lib. 4. quest. 20.* vel ad capitula, de quibus etiam dicto tractatu *lib. 2. quest. 47.* quæ omnia pendent à privilegiis legitime concessis vel acquisitis præscriptione vel consuetudine, quæ de re etiam eodem tractatu, *lib. 1. §. 6.*

(52) Circa illam vigilanter intendant. Pontifex admonet Prælatos vigilantem diligentiamque in correctione subditorum, *Plaut. in Rud. vigilare decet hominem*, qui vult sua temporari consueve officia nam qui dormiunt libenter sine lucro & cum malo quiescunt. Et *ovid. lib. 1. de Ponto.*

Cernis ut ignavum corrumpant otia corpus

Ut capeant vitrum ni moveantur aqua

Es mihi si quis erit dicendi carminis usus

Deficit estque minor fastus inerte situ.

Quam autem gnaviter Prælati insumbere, debeant subditorum correctioni, notavimus superius *Scholio 32. & 4.*

(53) Et diligenter officii sibi debitum exequantur. Admonet Pontifex Prælatos, ut Provinciam quam nacti sunt sese accommodent, proque illius dignitate sese gerant, ac, ut in proverbio est ut sparram quam adepti sunt hanc adornent, de quo in chiliadibus Erasmus. *Chiliad. 2. cent. 5. Adagio 1. & infra Scholio 106. & 107.* dicitur. Sed an, ut officii debitum exequantur, possint sibi Officiales armatos assumere? vide *Felinum cap. significasti de officio deleg.*

(54) Et quamprimum eis Exemptos ipsos deliquisse. Dicitio quamprimum ut & confestim intelligi potest quam citius poterit. *l. 2. §. confestim ff. ad trebell.* adhibito aliquantulo temporis intervallo, *l. cum omnis l. quod dicimus ff. de solut. §. pro jure ubi gloss. verb. confestim in ff. de verb. oblig. v. Abbatem c. quia propter. nu. 17 de electione fol. 164.* ubi disquirat, quantum tempus hæc dictiones confestim, mox illico requirant, quando enim talis dicitio ponitur ad aliquid dandum vel faciendum

dum, requiritur pro implemento aliqua morula, *Albertus de Pengamo de prapo-*
suuibus numer. 46. non vero præcipitata celeritas de qua infra *Scholio 100.*
 Quid autem de Regularibus Exemptis extra eorum claustra forte delinquenti-
 bus statuendum sit, formam præscribit Clemens VIII. interpretando Concilium
 Tridentin. sess. 25. cap. 14. de Regulari. per expressam illius constitutionem edi-
 tam anno 1596. Martii 18. quæ talis est. Suscepti numeris ratio postulat, ut ea,
 quæ in sacro Concilio Tridentin. proinde constituta sunt, ab iis, ad quos spectat,
 inuolate obseruari curemus. Maturo sanè consilio ipsius consilii Decreto provi-
 sum est, ut quicumque Regularis non subditus Episcopo intra claustra degens
 extra ea ita Notorie deliquerit, ut populo scandalo sit Episcopo instante à suo su-
 periore intra tempus ab Episcopo præfigendum seuerè puniatur & superior de
 punitione Episcopum certiozem faciat, sin minus ipse à suo item superiore officio
 priuetur, & delinquens ab Episcopo punire possit. Verum quia experientia com-
 pertum est interdum huiusmodi decreti remissione minus remisse procedi, cum enim
 Episcopus instat aliquem Regularem eo, quod supradictum est modo delinquen-
 tem à suo superiore puniri sæpe fit, ut superior Regularem delinquentem ad alia
 suorum ordinum loca extra Episcopi Diocesim ex industria impunitum transmit-
 rat, atque etiam ipse ad alias provincias se conferat, nec ulterius super delinquentis
 excessibus inquitat, & de eius punitione Episcopum certiozem reddit. Unde nec
 Regularis delinquens tunc ab Episcopo puniri potest, cum extra ipsius Diocesim
 existens, nec superior, qui delinquentem corrigere negligit, Officio priuetur. Nos
 pro Pastoralis nostræ sollicitudine præfati decreti executioni, quantum cum Domino
 possumus favore & præmissis malis, ut par est, oportuno aliquo remedio occur-
 rere volentes, de Venerabilium Fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium prædicti
 Concilii interpretum sententia motu proprio & ex certa scientia nostris, ac de
 Apostolicæ potestatis plenitudine hac nostra perpetuo valitura constitutione omni-
 bus & singulis cujuscunque ordinis & instituti Regularium etiam mendicantium,
 Superioribus in virtute S. Obedientiæ & sub indictionis nostræ ac privationis
 dignitarum & officiorum per eos obtentorum eo ipso incurrendis pænæ præci-
 pimus & mandamus, ut juxta prædictum decretum quilibet ipsorum Regularem
 non subditum Episcopo intra claustra degentem & extra ea ita notorie delinquen-
 tem, ut populo scandalo sit Episcopo instante intra tempus ab Episcopo præfi-
 gendum seuerè puniat, ac de punitione Episcopum certiozem faciat, & alias de-
 cretum in ipsorum in omnibus & per omnia exequatur, Cæterum si superior in
 Regularem delinquentem non animadverterit, quinimo si illum impunitum ad alia
 suorum ordinum loca extra Episcopi Diocesim, ut præferretur, transmiserit, volumus
 & simili auctoritate decernimus, ut superior instante Episcopo intra terminum ab
 Epi-

38
Episcopo præfigendum & sub eisdem indignationis nostræ ac privationis dignita-
tum & officiorum obtentorum, nec non & sub inhabitatis ab illa & alia impo-
tum obtinenda & ulterius privationis activæ & passivæ vocis ad quas à nemine præ-
terquam à nobis, & à Romano Pontifice pro tempore existente restitui possit ipso
facto similiter incurrendis pœnis ipsum Regularem delinquentem à loco, ad quem
transmissus fuit, revocare, & in quod deliquit constituere seu sistere teneatur: quod
si hoc etiam facere prætermiserit, per præsentem similiter statuimus, ut ordinarius
loci, ad quem Regularis delinquens transmissus fuerit, super præmissis ab ipso ordi-
natio loci, in quo deliquit, similiter requisitus, vel alias de illius delicto informatus,
ut præfertur tanquam sedis Apostolicæ delegatus prædictum Concilii Decretum
omnino exequi, & in Regularem delinquentem severe animadvertere possit, & de-
beat, decernentes sic & non aliter per quoscumque iudices & commissarios quavis
autoritate fungentes etiam ejusdem Roman. Ecclesiæ Cardinales & causarum
Apostolici auditores, sublata eis & eorum cuilibet quavis aliter judicandi & inter-
pretandi facultate & autoritate ubique judicari & definiti debere, irritum quoque
& inane quicquam secus super his à quoquam quavis auctoritate scienter vel igno-
rante contigerit, attentari, non obstantibus &c. Datum ut supra.

Qua de re quædam etiam sed breviter scripsit Navarrus de Regularibus comment. 2.
num. 63, & seqq. ad explicationem dicti Concilii Trident. sess. 25. c. 14. de Reg. Quæ qui-
dem Concilii Trident. interpretatio Clementisque constitutio obtinet in casu, quo
Regularis intra claustra degens extra ea crimen committit, cæterum, si deserto
ordine & habitu delinquat haud dubie omittis solemnitatibus à Clemente requi-
sitis, poterit ab ordinario coerceri, ut plenius alibi dixi, lib. 2. quest. 45. numer. 33.
de jurisd. ordin. in Exempt. lib. 1. quest. 20. Imo non modo si deserto habitu extra
claustra delinquat omisso ante tacto ritu puniri ab ordinario poterit, sed et si serva-
to habitu delinquat, puniri poterit juxta Concilii Trident. dispositionem sess. 6. cap.
7. de reform. tanquam in hoc à S. Sede delegato. Quid vero si Monachi intra clau-
stra delinquant? Poterit & ordinarius corrigere, si superior Monachi delinquentis
in correctione negligentem se præbeat, uti fusius videre est apud Bertachium,
tract. de Episcopo lib. 4. part. 2. num. 80. & ex professo apud Navarrum, in comment.
de Regularibus, & Emanuele Roderiques tract. de Regularibus. Sed quæ pœna
fit ordinarii incarcerantis Regularem Exemptum? dubitari potest, paucis Respon-
deo excommunicationem, Paulus Fuscus Episcopus Sarnen. de visitat. lib. 2. cap. 20.
num. 20. Hieron. à Sorbo ad Alphonsum à Casaribus de privileg. Minorum. idque
cum non iudicis id facit, eo enim in casu incarcerans censetur ad instar privati.
Card. Clem. frequens in pr. nom. 1. vers. nota de excessib. Pralat. Secus ideo si in casibus
concessis id facit, Card. ibid. vers. seqq. Qua de re vide Bullam Clem. VIII. latam
anno

anno 1595. Pontificatus sui anno V. 7. Kalendis Martii, quæ refertur ab Alphonso à Cafarubios, de Privileg. Minorum in fine tractatus.

(55) *Legitime constituitur.* Vel ex notorietate delicti qua de re prosper Farinac. lib. 1. præf. Criminalis, vel fama præcedente, aut denuntiatione vel relatione fidedigna. Scire enim dicimur ea, quæ h. sc. aliisque modis in jure descriptis ad nostram perveniunt noticiam, uti notatum est supra Scholio 22. Nam & certificatus ab homine fide digno dicitur certo scire, ff. l. certum num. 8. ff. Si cert. peccatus 10
 An autem ordinarii præsumantur habuisse noticiam criminis commissi? videtur quod sic. Quia habent vel habere debent. Fiscales Abbas cap. sicut num. 2. de accusat. & in cap. ex parte de concess. præbend. Paul. Lancel. insti. Canon. lib. 1. de collation. §. Tempus in gloss. per v. notitia. Seu corycæos qui tanquam cybiritici canes, ut inquit Hadrianus Junius Adagiorum cent. 2. adagio 4. omnia odorent, interceptant, investigant, perferuntur ac deferant, cujusmodi Ardeliones si ordinarii non habeant est quod sibi imputent, cum paria sint habere vel habere debere, scire vel scire debere, DD. l. quod te ff. Si cert. peccatur crescentius dec. 10. num. 12. de dolo & contumacia. Ideoque Ordinarius prætextu ignorantie culpa vacare dicit non potest, cum ex ejusmodi circumstantiis præsumptio scientie ejus & quidem non levis inducatur, Rom. cons. 481. Socin. in fallent. Reg. 176. Verum satius est & dicamus ordinarios ex præsumpta ignorantia criminum in occulto commissorum excusari. Ratio est quia difficultas facti obscuri excusat aliquem à præsumpta scientia. Soc. Reg. 175. fall. 4. crescent. d. dec. 10. num. 14. ut sunt omnia pene crimina clam & semotis abitis commissa, qui enim male facit odit lucem, inquit divina Scriptura rex. can. perniciosam 18. quæst. 2. Idque eo magis cum agitur de damno vitando & amissione exercitii jurisdictionis ratione negligentie, Quia tunc crassa ignorantia in propria facto etiam juris excusat, Barb. l. avunculo vers. venio ad secundam questionem ff. de cond. sine causa, & in l. fundum §. servus meus ff. pro emptore, Soc. d. Reg. 175. fall. 1. late Decius cons. 63. col. pen. crescent. d. dec. 10 numer. 15. 12

(56) *Ita eosdem Exemptos puniant.* Dicitur ita designat conditionem. l. Julia num. ubi gloss. ff. de cond. & dem. Hier. Grat. Conf. 126. num. 31. part. 2. Item designat modum, similitudinem & declarationem, Hier. Grat. conf. 9. num. 86. cons. 13. num. 5. part. 1. per lita tamen ff. ad Trebell. Itaque vult Pontifex Exemptos pro ratione & modo delicti ita puniri, ut alii penarum timore terreatur, ac, ut juxta mensuram delicti, sit & plagarum modus, Can. non offerant 24. quæst. 1. & Deut. cap. 16. Navarr. 14
 canj. 8. num. 5. de verb. sig. Cum levitate tamen severitas miscenda est. Nam misericordie multum demitur, si severitate omnino sit destituta, ideo in esse debet juxta consulens misericordia, & pie seviens disciplina rigore benignitatem man-

mansuetudinis. Nec rursus in mansuetudine distinctionem deserens discipline quodque severius castigare necesse est, non sapientis plectatur animo, sed mendicantis, *Can. prodest 23. quest. 1. can. odio. dist. 86. Paulus Lancelot. instit. Canon. lib. 1. de vita & honest. pralatorum §. Præerea.* Qua de re latius scripsit Joannes à Chokier Frater meus in suis Politicis Aphorismis *lib. 2. cap. 6.* Et ut inquit Horatius *lib. 1. Satyra 1.*

*Ponderibus modulisque suis ratio utitur, ac res
Ut quæque est ea supplicis delicta coercet.*

Et paulo post:

*Adsit
Regula peccatis qua pœnas irroget æquas
Nec seneca dignum horribili sceltare flagello.*

Quid ergo si punitio non fuerit congrua & correspondens enormitati criminis, an iterum poterit ab ordinario puniri? videtur quod non, quia de ejusdem hominis delicto sæpius quæri non debet, *l. si cui §. iisdem ff. de accusat.* neque enim Deus his iudicat in idipsum. *Lancel. instit. Canon. lib. 2. de sepult. §. ex his ubi gloss. Abb. cap. fin. de sepulturis, DD. cap. 1. de iudiciis.* & ut inquit Aristographus Papon. *lib. 19. in §. Arresto 10.* Accusè puni trop legerement ne peut estre recherche pour estre punie legitiment ou congrue. Verum contrarium est respondendum Autoritate Julii Clari, *Recept. sent. §. fin. quest. 57. num. 12. & 25.* idque signanter in criminibus enormioribus, imo etiam in aliis minus enormibus, ut alii pœnæ timore à peccando arceantur. Est enim hæc mens Pontificis, licet disertis verbis non expressa, mentem autem legislatoris esse verbis præferendam ostendit tam juris autoritatibus, quam Ciceronis Quintiliani & aliorum fulissimè Tiraquellus *In rep. l. si unquam verb. Libertus num. 40. & seqq. C. de Revoc. donat.* Sicut enim scire leges non est verba tenere, sed vim, mentem atque earum potestatem *l. scire leges ff. delegibus.* Ita neque constitutiones Papales intelligit, qui in verba earum juravit, mentem vero atque intentionem constituentis negligit, insuper finalis causa hujus constitutionis est tam apta punitio delictorum, quæ metu pœnæ alios à similibus criminum perpetracione avertat. *Barthol. in extravag. ad reprimendum vers. Ne ex eorum num. 13. & 14. l. fin. ff. de hered. instit. Lanfrancus tract. de interpret. statutorum num. 21.* Itaque cessante causa finali hujus constitutionis, quæ est congrua punitio, cessare etiam debet illius dispositio, *cap. Cum cessante de appell. l. adigere §. quavis ff. de jur. patronat. præses loco, à cessante ratione.*

Denique in re scriptis & constitutionibus principum validum est argumentum à contrario sensu, de quo etiam abunde præses Everardi, debent itaque exemptorum Prælati ita punire Exemptos, ut alii similia committere perhorrescant, ut habet proemium hujus constitutionis, à quo causa finalis semper hauriri *lola d. l. fin. Lanfr. d. num. 21.* si ergo ita puniant intentioni & causæ finali satis fecillè

facile dici non possunt, & ideo male suo officio negligenterque functi dicendi sunt, postremo est etiam hæc sententia ex mente Concilii Tridentini, *sess. 13. cap. 5. incip. Et quoniam de reformat.* Statuentis, quod si quisquam criminolus per surreptionem vel obreptionem fictis vel etiam probabilibus ex causis absolutionem à publico aliquo crimine vel etiam delicto remissionem obtineat, poterit Episcopus non oblitante ejusmodi gratia, pro ut delicti qualitas expostulabit, statuere atque animadvertere.

(17) *Quod idem Exempli metu poena à suis arceantur insolentis.* Rectè intendit Pontifex, ut Exempli metu poenæ à peccandi occasione arceantur, nulla enim ratione efficacius arceri possit, quam talione & supplicii similitudine. Res est impetiosa timor inquit Martialis *lib. vi. Epigr. sequentibus distinctis:*

*Quod si me Tonfor cum strigilla novacula supra est
Tunc libertatem divitiisque roget*

*Premittam? Nec enim rogat illo tempore tonfor
Latro rogat: Res est imperiosa timor.*

(18) *Et alii eorum Exemplo perterriti prosilire ad similia merito perhorrescant.* Ut alieno malo doceantur, periculumque ex aliis faciant ipsis quod ex usa fiat, inquit Terentius & Galatius Pontifex censuit poenas esse exacerbandas & augendas, ut ceteri à scelere ultionis istius terrore revocentur. *text. c. Præter 17. quæst. 4. l. aut facta §. fin. ff. de penis. Navar. de Regular. Comment. 4. numer. 52.* Punitio enim fontium alios à peccando revocant, rectè Juvenalis Satyra 8.

*Respice quid moveant leges, quid curia mandet
Proemia quanta bonos manet quam fulmine iusto
Et capio & tutor ruerint damnante senatu
Pirata cilecum.*

Et illud Calixtæ Papæ:

Iustum est, ut qui divina contemnunt mandata, severioribus cortigantur vindictis. Quatenus ceteri talia committere timeant, & omnes gaudeant fraterna concordia, & cuncti sumant severitatis atque bonitatis Exemplum, *ca. istum est 23. quæst. 3.*

§. QUINTUS.
SUMMARIUM.

1. Negligentes qui dicantur.
2. Dissoluti quis dicatur.

3. Ordinarii qui dicantur.
4. Citatio personalis quando necessaria.
5. Dissoluti

5. Dicitio alioquin est conditionalis.	13. Dilatio qua dicitur congrua.
6. Certum quid dicatur.	14. Quid in dilacione concedenda considerandum.
7. De citatione per edictum.	15. A brevitate termini quandoque non appellatur.
8. Citationis tres modi.	16. Appellatio ab interlocutoria prohibita est, cum appellatio à diffinitiva prohibetur.
9. Relatio executionis debet esse certa.	
10. Citatio male executam possit iterari.	
11. Monitio quatuorplex.	
12. Sufficit unica monitio.	

(59) **E**T si circa hoc (60) negligentes fuerint Diocesani, (61) & alii locorum ordinarii (62) eosdem quibus Exemptorum correctio huiusmodi competit (63) personaliter si illorum copia (64) & notitia haberi poterit; (65) alioquin (66) vel si nullus in partibus Exemptorum ipsorum certus inde fuerit, (67) eos quorum sua in pramissis interesse putaverit, (68) per edictum publicum (69) Cathedralium seu aliorum Ecclesiarum locorum, in quibus Exemptorum iudices huiusmodi residere (70) seu multorum eorumdem Exemptorum iudicibus existentibus ipsos Exemptos deliquisse contigerit (71) valvis affigendum (72) moneant, ut ipsi tales Exemptos delinquentes & criminosos puniant & castigent (73) infra competentem terminum monentium ipsorum arbitrio moderandum.

SCHOLIUM.

1 (59) **E**T si circa hoc: De explicatione dictionis circa, tradit Albertus de Pergamo de præpositionibus num. 14. ubi dicit, quandoque significare idem quod in, quandoque proximitatem, quandoque continuationem.

(60) *Negligentes fuerint.* Negligentia quando dicitur committi, & ad quem devolvatur iurisdiclio, tradidimus in tractatu Exemptionum diversis in locis, lib. 2. quest. 8. nu. 20. lib. 4. quest. 5. §. 60. Aliud proinde obtinet, si legitime essent impediti, quo casu ne quidem protestatione opus erit. Paulus Lancel. in fr. Canon. lib. 1. e. qui eligere possint §. interdum in gloss. vers. impediti. De negligentia vide copiosius infra Scholio 74.

2 *Diocesani.* Quis Diocesani appellatione comprehendatur, scripsimus tractatu de Exemptionibus, lib. 1. quest. 1. num. 6. & seqq.

(61) *Et alii locorum ordinarii.* Ordinariorum nomine censentur, quicumque Prælati jurisdictionem quasi Episcopalem habentes, de quibus gloss. in *Clement. 1. 3. in verb. Proprii, de rebus Ecclesie non alienandis.* Item alii quicumque jurisdictionem habentes canone præscriptione vel privilegio, de quibus scripsi, *d. 9. 1. num. 9.* Præterea Vicarii Episcoporum, vide *d. 9. 1. n. 10.*

(62) *Eosdem quibus Exemptorum correctio competit.* Canone, præscriptione vel privilegio, hinc enim modis jurisdictionem acquiri ostendimus. *Tract. de Jurisdic. Ordin. Exempt. lib. 1. per tot.*

(63) *Personaliter si illorum copia.* Citati enim debet personaliter is, qui in Civitate est. *Vantius de nullis. tit. de nullis. ex defectu citat. numer. 83.* id est, cujus præsentia vel barbara vocabulo copia haberi potest, qua de re *Andr. Alciat. l. apud Labeonem ff. de verb. significat.*

(64) *Et notitia haberi poterit.* Si enim ignotus aut incertus sit is qui citati debet, necesse citatione personali, uti inferius ostendetur non est, *Scholia 66. & seqq. adde Gaill. lib. 1. obs. 57. num. 5. 4. 6.*

(65) *Alioquin.* Hæc dictio facit conditionem, quasi dicat, si hoc factum non fuerit, *Tiraquellus de re tract. consang. §. 8. glo. 6. n. 1.*
 (66) *Vel si nullus in partibus Exemptorum certus fuerit.* Certus dicitur, qui liquido apparet & occultiore sensu deprehenditur derivatione à cernendo ducta. *Jacobus Spiegelius in lexico juris verb. certum.* Itaque in omni materia quicquid ex ipsa rei nominatione vel alia certa demonstratione per se vel per relationem ad aliud apparet. Quid, quale & quantum sit, certum dici potest & si unum ex his deficiat, non modo in obligatione, sed etiam in alia materia incertum dici debet. *late Petrus Loriotius l. certum. n. 4. ff. si cert. pec.*

(67) *Eos quorum sua in præmissis interesse putaverunt.* Citandos plane eos esse, qui sua interesse prætendunt, tradit & late probat *Anton. Gravatus ad Vestrium. in praxi Romana lib. 5. cap. 13. num. 10.* Sed si specialis esset contradictor, generalis citatio non sufficeret, sed requireretur specialis citatio, *Vantius ubi supra de nullis. defectu citat. num. 142.* Quando pars enim quæ tædi potest est certa, tunc nominatim & specificè debet fieri citatio, *tex. cap. fin. & ibi Gem. de elect. in 6.* Citatioque per edictum, quando persona scitur vel sciri potest, non valet, *Felin. cap. gratum col. pen. de offic. del. Cardin. conf. 144. Mohodanus decis. 8. de fide inst.*

(68) *Per edictum publicum.* De citatione per edictum illius formula & executionis modo vide *Vestrium in praxi Rom. lib. 5. cap. 2. numer. 1. 4.* & ibidem *Gravatus num. 9.* Præterea ea omnia, quæ ad materiam spectant fusè complectitur *Sebastianus Vantius de nullis. tit. de nullis. defectu Citationis per tot.* *Andreas Gaill. lib. 1. obs. 57. & alii.* Quorum scripta ne prolixior sim, operæ præteritum non fuit hic transcribere, suffecerit digito ostendisse. *Adde Barth. Extravag. ad reprimendum verb.*

verb. per edictum. Late Felin. cap. quoniam frequenter, num. 14. & seqq. ne lite non contestata.

(69) Cathedralium seu altiarum Ecclesiarum locorum, in quibus Exemptorum iudices residere. Idque ut ejusmodi citatio per edictam verisimiliter ad eorum notitiam pervenire possit. Vantius de nulli. ut. de nulli. ex defectu citationis n. 144. Si enim citatio fieret aliis in locis remotioribus ab eorundem residentia, eos non arctaret. Vantius d. num. 144. Notandum bene, executionem factam pro valvis Ecclesie Cathedralis sufficere etiam si in admissione habeatur, quod fieri debeat in Ecclesia Parochiali. Quia citatio ita facta est pugnior. Achilles à Grassid. dec. 19. de dolo vel cont. Clem. causam de elect. & elect. glo. Clem. 1. de iud.

(70) Seu nullis eorundem Exemptorum iudicibus existentibus ipsos Exemptos deliquisse contigerit. Si Exempti nullis in partibus immediatis vel mediatis habeant iudices, tunc immediate subjacebunt Pontifici. Idque ne dentur Achephali, id est sine capite sive rege sicuti locustæ, c. nulla ratio, ubi glo. d. ff. 93.

8 (71) Valvis affigendum. Modus exequenda citationis triplex est. Unum personam si haberi potest. Alius ad domum cum persona apprehendi non potest. Tertius præ valvis Ecclesie. Vantius d. ut. de nulli. ex defectu citationis, numer. 139. Debetque executoris relatio esse certa & specifica de modo & specie factæ executionis alioquin executio relatioque executoris tanquam obscura & incerta non valet. Vantius ubi supra d. num. 139. Sed an satis sit valvis affigere, an vero præterea opus sit publicare & legere hanc monitionem, dubitari posset? Achilles à Grassid. dec. 14. de dolo. & cont. Regulariter censet sufficere affixionem nisi commissionis forma requiratur, utpote quod in commissione executionis adjectum sit affigendum publicandum & exequendum, laudatque hanc in suam sententiam, Cassadorum dec. 4. de dolo, & cautione. Utrum autem citatio male executà novo in melius executioni possit demandari, idem Achilles d. dec. 14. censuit posse.

11 (72) Moneant ut ipsi tales Exemptos delinquentes puniant & castigent. Monitio alia generalis, alia specialis, uti in hac specie monitionis pro punitione malefactorum tradit Henricus Botteius tract. de Synodo Episcopi artic. 1. concl. 13. num. 186. Habetque ejusmodi monitio vim citationis peremptorie, inquit Amadeus de Castello, tract. de sindicatu, numer. 212. verb. & dicti Domini syndici monuerunt. Est autem adeo necessaria præcedens hæc monitio ignorantibus, ut si ea commissa ordinarius quicquam adversus Exemptos attenter vel procedat vicibus non subsistat. Amadeus d. numer. 212. forma enim constitutionis hujus non servata actus contrahit, Præses in locis legalibus loco à vi forme. Satisque est, ut ista monitio fiat per modum vel viam simplicis requisitionis, nec requiritur sollemnis citatio, sed sufficit quod sit extrajudicialis. Abb. cap. per venit. 2. cap. ex una, cap. qualiter de appell. An

An requirantur plures, vel sufficiat unica? vide eundem Abbatem, *cap. cum causa de officio de leg. Paul. Lanc. instit. Canon. lib. 2. de Clericis non resid. §. si tandem in glo. verb. moniti.* Ubi cum distinctione concludit sufficere unicam monitionem. Et ut omnis disputatio tollatur in alia materia in differente unica pro tribus adhibito termino peremptorio tollatur in alia materia in differente unica pro tribus adhibito termino peremptorio fieri poterit secundum formam a legislatore praescriptam. *in l. non nunquam autem ff. de iudicis*, de quo etiam apostilla ad Abbatem. *d. cap. cum causa num. fin. in fine.* Sed in materia hujus constitutionis tanta solemnitate opus non est, quia Pontifex omnem juris positivi solemnitatem sustulit, uti ante notatum est. *Scholio 87. & seqq. & proinde unicam monitionem sufficere concludendum est. Barth. in Extravag. ad reprimendum verb. in termino. Clem. sepe de verb. sig. l. i. tit. 5. Imperator ff. de leg. 2. id quo etiam ostendam inferius. Scholio 200.*

(73) *Infra competentem terminum monstratur ipsorum arbitrio moderandum.* Terminus & dilatio debet esse congrua pro ut iudicantis religio aequum esse censuerit. *Vant. d. ut de nulli. ex des. En. citat. num. 70. Cassador. dec. 3. de dilat. c. 2. ubi de de dilat.* Quae autem breves, quae longiores, quae congruae dilaciones censenda sint, peti poterit Jacobo Menochio, *de arbit. iudicium lib. 2. cont. 1. casu 53.* Quid autem si terminus praefixus sit nimis brevis, vide Innocentium *cap. super eo de appell. Abb. cap. de causis de officio delig.* Cavendum erit, ne brevis nimis terminus constituatur, nam regulariter a brevitate termini daretur acta appellandi, *Cesar Contardus Rep. l. diffamari cap. 5. num. 61. Bal. l. Sed si per praeatorem §. au. praeator ff. ex quibus caus. majores. Innoc. cap. 1. de dilat. Barth. l. 2. num. 22. & seqq. ff. de appel.* Quia regulariter appellari potest ab iniquo iudicis arbitrio. *Ces. Contard. d. loco num. 62. gloss. & DD. l. si qua pass. ff. de verb. sig.* Cum itaque certa Regula statui non possit, debet in statuendo termino haberi ratio temporis, aetatis, personarum, locorum, valetudinis, qualitatibus, negotiorumque circumstantiarum quas omnes iudex lyncis oculis considerare & perspicere debet. *Contardus ubi supra num. 56. gloss. cap. fin. in verb. competentis de elect. in 6. Idque non in forma iudicii, sed de plano & sine iudicii strepitu velo levato parteque non citata, ac ut dicitur in sua camera vel iusticia. Fel. ca. 1. num. 13. vers. 7. de prob. Cesar Contard. ubi supra num. 67.* Ergo tutius erit eligere medium viam, nam medium tenere beati, inquit Castrensis *l. continuus 137. §. cum ita ff. de verb. obligat. & Martialis lib. 1. Epigram.*

Illud quod medium est atque inter, utrumque probatur.

Et Horat. *lib. 1. Epist.*

Vixit est medium visorum utrumque redactum.

Porro quod haecenus diximus regulariter a brevitate termini appellari posse, non videtur in casu hujus constitutionis posse obtinere. Nam infra ostendemus *Scholio 7 num. 26*

num. 26. à sententiis in causa correctionis appellari non posse. Ergo neque à brevitate dilationis, quæ est sententia quædam istius cause interlocutoria. Tum, quod prohibita appellatione in causa, prohibita etiam censetur appellatio ab interlocutoria ejusdem cause. *Antonius Nicellus tract. de concordis glossarum concordia 6. num. 107.*
 16 Tum, quia accessorium sequi debet naturam principalis. Tum, quia quod non conceditur directo, non debet concedi per indirectum. *cap. cum quod de reg. jur. in 6.*
 Tum denique, quod ratio prohibitionis appellationis æque militet in interlocutoria, sicuti in definitiva, *Felin. in Rubr. de re jud. numer. 7. vers. ceterum.* Scilicet ne delicta diu maneant impunita.

S. SEXTUS.

S U M M A R I U M.

1. Negligens quis dicatur.	10. Dicitio nullatenus quid designet.
2. Negligentia Prælati qualiter probetur.	11. Sub hac dispositione Episcopi non comprehenduntur.
3. Diligentia qualiter probetur.	12. Pontifex rescribendo ordinarius, num. non eorum jurisdictionem excusare vel delegare videatur.
4. Ob negligentiam sit de volutio ad superiorem.	13. Ordinarius an apprehendere possit exemptum.
5. Terminus à lege vel homine debet precedere, antequam quis jure suo privetur.	14. Constitutiones Pontificum sumunt interpretationem à jure communi.
6. Dicitio seu quid denotet.	15. Exempti non subiciuntur tortura ab ordinario.
7. Dicitio tum quid designet.	16. Ordinarius an subdeleget examinatorium.
8. In eo, in quo quis delinquens est puniendus.	
9. Ob negligentiam privatur quis jurisdictione.	

(74) **E**T si ipsi moniti in hoc negligentiores fuerint (75) & id adimplere neglexerint (76) seu recusaverint (77) tunc (78) in eo, in quo delinquant, puniantur (79) cognitione ejusmodi ea vice sint privati (80) & se non intromittant (81) sed Dilectissimi & alii locorum ordinarii hujusmodi (82) contra tales exemptos delinquentes & criminosos (83) autoritate nostra (84) ad inqui-

inquisitionem vel per accusationem (85) sine aliquibus tormentis
procedere (86) & testes per se ipsos examinare possint.

SCHOLIUM.

(74) **E**tsi ipsi moniti in hoc negligentes fuerint. negligens secundum Isidorum
Etymolog. lib. 10. dicitur quasi nec legens, seu nec eligens, fitque eo ipso,
quod quis non facit quod quando agendum est certo tempore & loco,
nisi de impedimento doceat. *Jacobus Spiegelius in lexico juris verb. negligens.* Negli-
gentiam autem gravem esse culpam & plerumque in arduis negotiis mortiferam
temperant caluistia. *Bartholomaeus Fumus in aurea armilla verb. negligentia.* Angelus
in summa verb. negligentia. Quae autem & quanta tam ad privatam, quam publice
mala oriuntur ex negligentia. persequitur *Guillelmus le Roville Tractatu de justitia*
et iniustitia, lib. 2. cap. 6. de Episcopo negligente, nu. 7. *Vol. Oce. 1. fol. 32.* Porro ne-
gligentia Praelati dissimulantis seu negligentis corrigere vel punire delinquentes
probatu militariam. Primò ex scientia maleficii commissi alio loco & tempore,
si sit *quidam decedens §. fin. cum l. 1. seqq. ff. de administr. tut.* Scientia vero probatur, si sit
publice notum, *l. 1. ff. de per. tut. Paris. de sindicatu, §. Qualiter arguatur negligentia*
vol. Oce. 2. fol. 399. eleg. Barthol. ad rubr. in. Cod. de Stratoribus lib. 12. Item si potuit
alteri vices suas committere & non fecit. *l. idemque ff. pro socio l. 1. §. si quis non villa ff.*
ad Syllam.

Item per testes deponentes de actu negligentia, sed debent pertinentem scien-
tia causam adicere, *Paris ubi supra num. 3.* Praeterea per interpellationem seu
monitionem vel protestationem, ut ostendimus alibi *Exemptionum lib. 4. cap. 30.*
E contra vero diligentia Praelati probatur ex eo, quod maleficcium fuerit secreto
commissum, neque adhuc in vulgus est sparsum vel propalarum. *Paris ubi supra*
num. 1. Item si in perfectione criminosis impedimentum aliquod supervenerit.
Paris ibidem. v. g. si delinquens aufugit, flumen inundatum transilierit. *Paris ibi-*
dem. Si delictum sit in remoto loco commissum ita, quod ignorantiam justam
habeat. *Paris ibidem.* Quando diligentia requisita non potuit exerceri, non imputa-
tur negligentia v. g. Si criminosis sit potentior Praelato ad quem correctio spe-
ctat. *Paris d. loco.* Si malefactor sit in aliqua arce constitutus, non imputatur illi
culpa, si eum non capiat. *Paris d. loco.* Praeterea si in locum sacrum, uti asyllum,
profugiat, ab ulteriore executione liberatur. *Paris ibidem.* Si facta sit omnis dili-
gentia. *l. fin. C. de his qui. Latrones l. 1. §. Si autem l. de raptu virg.* Quando custodes
appositi sunt in loco transitus, *l. in nomine ff. de offic. praefecti Africae.* Diligens
inquisitio per loca ubi poterat esse malefactor, *l. 3. §. nerva ff. de acq. poss.* Si fiat
ban-

bannum, ut quicumque capiet malefactorem, habeat tale præmiu[m]. Paris ubi supra. Summa obligatus ad aliquid certo loco & tempore eo ipso, quod quis id non facit, satis est probata ejus negligentia, nisi doceat de impedimento. l. 3. §. Si ad diem l. qui comatus ff. de re militari, l. 2. §. sed & si quis ff. si quis cautionibus. Diligentia autem non requiritur maxime summa sed moderata. l. si bene collocatus ff. de usuris. Paris ubi supra num. 4. adde infra Scholo 100. Itaque cum Prælati adstruantur ad diligentiam sine temporis præfinitione necesse fiat, ut in explicatione ejusmodi actus certa dilatio eis præfinitur, dictum est libr. 4. de Exempt. quest. 30. num. 16. Uti hac constitutione sanctitum esse supra ostendimus. Schoeto 73. Quia de re & alio in loco Pontifex. in ca. quamvis §. inferiores & ibi Dominicus de elect. in 6. Permittit Episcopo præfinitionem termini intra quem Exemptus, qui deliquit, se superiori suo præsentet. Bondestaus de Villadiego tractat. de legato pars. 1. quest. 8. numero 23.

(75) Et id adimplere neglexerunt. Dicitio & non accipitur hic copulative, sed disiunctive. l. sepe ita comparatum ff. de verb. signif. late Alberti. de Pergamo de preposit. nu. 22. An quis videri debeat negligens, est in arbitrio judicantis. ca. capientes de elect. in 6. aut in ca. si Clericus de preb. in 6. Lancel. instrum. canon. lib. 1. de collat. §. est ergo in A gloss. verb. negligentes. Ratione negligentia[m] autem solere amitti jurisdictionem multis autoritatibus juris est comprobatum. cap. per tuas de sent. excom. Abbas cap. ut transmissa num. 7. de foro comp. Spec. de comp. jud. adu. §. primo vers. 23. Jacobus Antoninus Maria de jurisd. inter Ecclesiast. & Seculare[m] exercenda cent. 2. casu 146. Devot. plend. neglig. prælat. Maria d. casu 146. & dictum est alibi.

Non tamen ipso jure, nisi terminus à jure vel ab homine præfixus præcesserit. Nam quando quis est negligens in faciendo nisi præfixatur terminus à jure vel ab homine ad illud faciendum, non incurritur pœna privationis. Innocent. & Abbas cap. extirpane §. quia vero de prebendis. Fel. cap. si autem col. 2. de rescript. Franc. cap. ad Apostolica in gloss. fin. de re jud. in 6. Cresc. dec. 32. de preb. Non enim dicitur per aliquem stare quo minus id ad quod obligatur exerceat antequam de eo legitime fuerit præmonitus. Crescent. d. dec. 32. in fin. gloss. d. cap. ad Apostolica de re jud. Neque obstat, cap. imputari de reg. jur. in 6. & cap. 1. de eo qui mittitur in poss. causa rei reservanda. Quia isti textus præsupponunt moram & termini præfinitionem Crescent. d. dec. 32.

(76) Seu recusaverint. Dicitio seu est conjunctio disiunctiva. l. 2. C. de profess. & medicis. Sumitur etiam augmentative & ampliative. Alberti. de Pergamo de preposit. numer. 24. hoc in casu utroque sensu usurpatur & disiunctive & ampliative.

(77) Tunc Dicitio tunc est adverbium temporis. l. inter. ff. de susp. int. l. 4. §. 1. ff. de

ff. de cond. & dem. l. 1. §. rectissime ff. de vi arm. Alber. de Pargamo de preposit. num. 101. & restringit dispositionem ad illud tempus. Hieron. Grat. Conf. 106. numero 2. part. 2.

(78) In eo, in quo deliquerunt, puniantur. Regulare est, quemlibet in eo, in quo deliquit, esse puniendum, cap. literas de temp. ord. in cap. Pastoralis de jure par. Paul. Lancel. instit. can. lib. 2. de immunit. Eccles. §. hoc autem ubi gloss. Frustraque legis auxilium implorant, qui in legem committitur. l. auxilium ff. de minor. ideo jurisdictione in quam peccaverunt indigni sunt, cap. cum illorum de sent. excomm. Lancel. ubi supra.

(79) Cognitione ejusmodi ea vice priventur. Ob negligentiam enim commissam reddiderunt se indignos, ut isti actui manum admoveant, sic presentans indignum, ea vice tantum, jure presentandi alium idoneum, privatur. Paulus de Cusad. de jure patronatus part. 6. art. 2. numer. 5. & 7. vol. Oce. 15. fol. 389. & eligens indignum, ea vice potestate alium dignum eligendi privatur. Barib. l. cum quidam 24. num. 4. de leg. 2. Cur autem suppliciter Prælati negligens totali jurisdictione sua non privetur: Ratio est, quia Officialis negligens deponi non debet, sed puniri pro modulo negligentia. Paris de sindicatu §. Qualiter arguatur negligentia num. 5. & 7. vol. Oce. 2. fol. 399.

(80) Et se non intromittant nullatenus de eisdem. Dicitio, nullatenus, postposita negatione, est universaliter exclusiva jurisdictionis, ut & dicitio nullatenus. cap. 1. de Cler. coning. in 6. Decius cap. super literis num. 13. de Rescript. cap. eam te num. 33. de re jud. gloss. Clem. 1. verb. nullatenus de segg. possess. Giga de pensionib. quæst. ultima nu. 10. Jacob. Anton. Mariba de jurisd. inter Eccles. & secul. exercend. cent. 2. casu 153. num. 16. Habetque vim sententiæ & decreti irritantis, & aufert facultatem faciendi in contrarium, gloss. aub. si qua mulier. l. ad Veilleram. Tiraquel. l. Si nunquam verb. reuertatur num. 95. C. de Revoc. donat. Itaque Pontifex voluit omnem jurisdictionem excludere, quia ejusmodi dictiones æquipollentes, penitus, omnino, nullatenus, indistinctè, omnem casum comprehendunt. Hier. Grat. conf. 65. nu. 25. conf. 86. num. 10. part. 2. Achilles à Grassis decis. 11. de consuet. Castr. conf. 188. vol. 1. Dicitioque, hæc, nullatenus ut & dicitio, penitus, omnimodè signat & comprehendit indistinctè omnem casum. Hieron. Grat. conf. 66. nu. 23. conf. 86. num. 3. conf. 160. num. 10. part. 2. Ideo autem amplius se intromittere non possunt, quia nullo impedimento tam facti quam juris possunt excusari. Paul. Lancel. instit. Canon. lib. 1. de collat. §. Tempus in gloss. verb. impediti. Ideoque purgationi moræ locus etiam esse non potest. Salicet tractat. de mora. Oce. vol. 5. Regulareque est, ut qui intra tempus limitatum non proposuit, jus suum amplius non audiatur, cap. fin. de claud. desp. cap. licet de probat. l. diffamari C. de ingenus & manum. Paulus Lancel. instit. Canon. lib. 2. Qui maritum accus. poss. in pr. verb. in gloss. verb. Tempore. Et etiam à purgatione

gatione moræ excludatur. Latè *Cesar Contardus in repet. l. diffamari cap. 5. num. 71. & 72.* Signanter quia Pontifex comminationem hic fecit de ulterius se non introituro. *Fel. cap. penult. num. 6. de iudicio, Contardus d. loco num. 72.* Et quidem cum energia dictionis ullatenus, quæ admittit omnem potestatem & in contrarium gelli reddit ipso jure nulla. *Apostilla ad Abbatem cap. 1. & 6. num. 11. de officio deleg. de ideo quoque purgationi moræ locus esse non solet. Saltes. latè in suo tract. de mora. vol. Occ. 5.*

(81) *Sed Diocesani & alii locorum ordinarii.* De his dictum est supra *Schol. 60. & 61.* Pontifex iis hic incipit demandare cognitionem, non vero decisionem *l. Solent. ff. de officio proconsul. si quid. C. ad l. Cornel. de falsis.*

(82) *Contra tales delinquentes Exemptos & criminosos.* Cujuscumque dignitas sint, vel resistentiæ, quia delegatus hic representat personam Papæ, cui totus orbis subest. *quest. 3. cap. cuncta per mundum. Lancel. inst. Canon. libr. 3. de execut. rei iud. 4. sed si in gloss. verb. coercere.* Sed an sub ejusmodi generali dispositione Episcopos comprehendantur? minime, quia Episcopatus est apex omnium dignitatum Ecclesiæ. *Lancel. d. lib. 3. de sententiis 9. vocatus igitur in gloss. verb. apex.* diximusque in generali dispositione non comprehendit personas tali nota dignas. *Tractat. de Exempti. libr. 4. quest. 5.*

(83) *Autoritate nostra.* Utrum Pontifex rescribendo ita ordinariis eorum jurisdictionem excitare, an vero delegatam jurisdictionem eis demandare censetur, latè tradidi *Exemptionum lib. 2. cap. 14.* Quibus adde *Rober. Marant. de ordine judic. par. 4. dist. 5. c. 72. cum DD. ab eo citatis: Hier. Gratium conf. 111. num. 29. part. 1.*

(84) *Ad inquisitionem vel per accusationem.* De modo & forma instituendi processum criminalem, eleganter & succinctim tractat *Paulus Lancelottus Inst. Canon. lib. 4. tit. de accusat.* Et Doctores omnes criminalistæ, quæ materia in hoc compendium refertur nec potest, nec est etiam opere pretium. Illud hoc in loco quaeritur dignum est. Num ordinarius, cui sufficientibus & legitimis probationibus de reatu Exempti constat, ad illius capturam procedere possit? Potest, si Exempti iudex in eo se negligenter gessit, uti ante notatum est. *Schol. 74. & seqq.*

Ratio est, quia Pontifex mandando ordinario inquisitionem vel accusationem, censetur omnia alia ei mandavisse, sine quibus jurisdictio expleri non potest. *lex. l. 2. ff. de jurisdict. omnium iudicum cap. præterea de officio delegati, idde infra Schol. 95.* Porro certum est, quod si ordinario non liceret manus iniicere in Exemptum criminis, iudicium redderetur illusorium, quod jus non admittit. *Anton. de Amicis decis. 33. num. 14. Rot. novissima decis. 666. num. 4. part. 1. Gail. lib. 1. obs. 144. num. 2.* Quotusquisque enim est qui conscientiam habens reatus sceleris commissi salutem sibi pedibus non sit quaeriturus, Cum cuncta daturus sit homo, inquit Sapiens, pro

pro anima sua. Itaque voluerunt jura tam Pontificia, quam civilia, ut rei causam suam dicant in vinculis. *l. Divm ff. de cust. reorum. Farinac. in pract. crim. lib. 1. quest. 3. Jul. Clarus quest. 46. §. fin. vers. pariter etiam, Damhouderus in pract. Crim. quest. 45.* Pontificis autem rescripta & constitutiones secundum jus commune sunt interpretanda, *cap. causam qua de rescriptis l. si quando C. de inoff. testam.* Idque etiam illius verba venient impropianda. *cap. super eo de offic. deleg. Rom. cons. 334.* nisi tamen, uti limitat Felin. *cap. causam qua nu. 9.* De Rescriptis, esset constitutio emanans contra jus. Rursus Pontifex mandando ordinariis inquisitionem vel accusationem, excipit eorum casum tormentorum uti videre est in *Scholo 85.* Certum autem est, quod exceptio firmet regulam in casibus non exceptis, uti late probat Decius *l. 1. ff. de Reg. jur.*

Denique Pontifex eximendo criminofum à tortura censetur eum in aliis non exceptis ordinario subjecisse, quia qui de uno negat, de alio affirmare censetur. *ca. novus. ubi DD. de presump. & unius exclusio, est alterius inclusio. late Navarr. cap. Sacerdos num. 41. 47. Esseq. dist. 6. de ponti.* Summa interpretatio hæc tendens in favorem ordinariorum & per quam reditur ad jus commune, est favorabilis, & proinde sequenda, uti infra est ostensum *Scholo 154.* Et in tract. de jurisdic. ordinariis *Exemptos lib. 1. quest. 4.* Fuisseque alia quamplurima similia in odium & præjudicium Exemptorum ex jure & sanctis Patribus adducit Guilielmus Durandus *tract. de modo celebr. Concilii generalis part. 1. Rub. 4. num. 15 usque 75.*

(85) *Sive aliquibus tormentis.* Sed cur non vult Pontifex Exemptos ab ordinatio torturæ subiaci? Cum creatus omnem honorem excludat. *l. 1. C. ubi senat. vel Clarissim.* Duplex adferri potest ratio. Prior quia Exempti sunt præ aliis dilecti filii sanctæ Sedis, *cap. si Papa de Privileg. in 6.* Et ideo quadam prærogativa & eximio jure censendi sunt, ut dictum est exemptionum *l. 1. quest. 5. num. 2. Es 16.* Itaque cum honore digni sint, *d. quest. 5. num. 2. Es 16.* visum fuit eos non esse torturæ dedecore deonestandos, ut nec sunt jure scripto milites, Doctores, Nobiles. *l. nullus C. ad l. Jul. Majest. l. de fervorem, §. 1. ff. de re mil. l. milites. l. Divm C. de question.* Posterior, quia præsumptio est pro odio ordinarii in exemptos, uti ostensum est *lib. 1. Exemptionum quest. 1. num. 12. Es 13.* Ne autem in tortura ordinarius hoc odio pulsus sæviat, hæc ei ansa est crepta.

(86) *Et testes per seipos examinare possunt.* An autem ordinarius examen testium alteri committere poterit? Neutquam, quia Pontifex hic elegit personæ industriam, dum rescribit per seipsum testes examinandos. *Late Abbas in Repet. verb. industria.* Quando autem mandatur aliquid fieri per seipsum, non potest fieri per substitutum. *Abb. d. loco, quia personæ industria est electa. cap. fin. de offi. delegat. Lancelot. insin. Can. lib. 1. de collat. §. illud etiam in verb. non poterit. Signati.*

nanter etiam quod articulus receptionis testium in causa criminali non sit delegabilis. *Lancel. ubi supra lib. 2. de probation. §. Si qui in gloss. verb. dirigat.* Quis tamen de re vide distinctionem Abbatis cap. si qui de testibus DD. cap. mulieres de iudicis in 6.

9. S E P T I M O S.

S U M M A R I U M.

1. Quae sit via clausula sine solemnitate.
2. Jus Canonicum sustulit rigorem Juris Civili.
3. Casus quibus citationis defectus actum non vitiat.
4. Dictiones, dummodo, alia, quid denotent.
5. Dictionum Rota recta differentia.
6. Pontifex tollit nullitates.
7. Constitutio Clementis tollens nullitates.
8. Solemnitatis sublata effectus.
9. Sigilli appositio quid operetur.
10. Quid Sedes Apostolica appellatione comprehendatur.
11. Actus cujus expensis fieri debeat.
12. Expensa qualiter taxanda.
13. Opus ne sit citatione ad videndum condemnari in expensis.
14. Qualiter fiat executio, & an delegati habeant executores armatos.
15. De executione brachii Secularis.
16. Reipublica interest res iudicatas mandari executioni.
17. Quid dicatur proprium.
18. Nuntii à procuratore differentia.
19. Celeritas damnata.
20. Culpa tabellarii cui imputanda.
21. Ordinarii ad vigilare debent, ut processus formati contra Exemptos Romam deferatur.
22. Iudex, ad quem acta causa remittuntur, an ad aperturam opus habeat citatione.
23. Cognitio causarum Exemptorum spectat ad Pontificem vel ejus delegatos.
24. Dicitio, alius, quid denotet.
25. Causa Exemptorum specialis opus habeat commissione.
26. Iudex debet omnia rimari.
27. Culpabilis quis dicatur.
28. Ad condemnationem qualiter sit procedendum.
29. Indicia ad torturam.
30. Tortura elicitur veritas.
31. Iudicium turbantia.
32. Dictionis seu energia.
33. Dictiones per virtus.
34. Jurisdictio ordinaria quando censetur excitata.
35. Modus judicialis persequendi crimina.
36. Inquisitio quando non necessaria.
37. Crimina omnia iure Canonum sunt publica.
38. Legimus procedendi modus quis sit.

39. Clausula una aliam declarat.
 40. Clausula & qualitates precedentes insistant in sequentia.
 41. Dicitur prout quid designet.
 42. Iudex quousque dicatur sanctus officio.
 43. Appellari num possit à sententia hoc in casu lata.
 44. Appellari à correctione an possit.
 45. An à sententia interlocutoria causa

- correctionis.
 46. Quid si iniustitia sit evidens aut facili probatur.
 47. Quid si sententia peccet in forma huius constitutionis.
 48. Extravagans qualiter producenda.
 49. Extravagans an habere debeat datam temporis.
 50. Centum Casus in quibus appellatio vetita est.

(86) **A**C processum ipsum (87) quem ratione solemnitatis iuris (88) præterquam ratione citationis omiffæ (89) dummodo delictum alias ritè probatum fuerit (90) nullum allegari vel dici posse prohibemus, (91) sed per eos habitum clausum (92) & eorum sigillo munitum. (63) Ad Sedis Apostolicæ examen (94) ipsorum Exemptorum delinquentiam expensis (95) etiam in ipso processu factis (96) ad quorum solutionem ordinarii ipsi possint eosdem inquisitos & accusatos compellere, (97) per proprium (98) vel alium (99) nuntium (100) quanto citius (101) destinare procurent (102) apud eandem Sedem (103) per Romanum Pontificem (104) vel alium (105) cui duxerit committendum (106) diligenter (107) examinandum (109) & ita (110) culpabiles repetitos (111) quoad condemnationem (112) vel propter sufficientia indicia (113) propter quæ ad torturam (114) pro veritate exquirenda (115) procedi valeat (116) ad ipsos Diocesanos seu ordinarios (117) per eos (118) auctoritate nostra (119) in causa inquisitionis seu accusationis (120) ulterius (121) legitime procedendum (122) & causam ipsam (123) pro ut iustum fuerit (124) terminandum (125) remittendum.

SCHOLIUM.

(86) **A**C processum ipsum. Id est iudicii relam & acta judicialiter coram ordinario habita & gesta de plano summarie sine magno iudicii strepitu & sine longè (ut inquit Poeta) sufflamine litis.

G 3

(87)

(87) *Quem ratione solemnitate.* Per hanc clausulam reducitur ordo procedendi ad jus gentium adeo, ut illius vigore ceteri debent sublati omnis ordo cognoscendi introductus à Jure Civili vel pontificio, iudexque eo casu observare tantum teneat formam iudicii inductam de jure gentium vel naturali, *Lancelotti de auctoritate part. 1. in prefatione num. 63.* Sublata enim omni juris solemnitate, sublatus est etiam omnis ordo in cognoscendo. *Latus Lancelot. d. num. 63. & 64.* Nam & jure Canonico solemnitas exquisita actionum & rigor sunt sublati. *cap. dilecti, cap. examinata de iudicio. Lancelot. Instit. Canon. lib. 1. de constit. Eccles. in fin. in gloss. verb. iudicia.* Et Pius Papa IV. Clemens VIII. statuerunt, ex defectu solemnitatum aut terminorum quorumcumque processum de nullitate dici non posse, praterquam ex defectu citationis mandati aut jurisdictionis, uti videre plenius est ex Bulla apud Paulum Piazeccium in *praxi Episcopali part. 2. cap. 4. Rubr. de ord. iud. num. 69.* Proinde remissa solemnitate testes produci & audiri poterunt diebus etiam in honorem Dei feriatas. *Hugo Cellus de clausulis, num. 90. Barth. l. 1. ff. de test. milit. Bald. l. solam in fine C. de testib. Lanfranc. Clem. sepe de verb. sig. vers. in honore.* Ceterum testibus injuratis, produci poterunt alii post publicationem, admittentur probationes invalidæ, non admittentur repulsa testium etiam sine causa deponentium, qua de re plene Cellus Hugo i. loco & Barth. l. *Filius famil. vel late ff. de donat. & infra Scholio 88.*

(88) *Praterquam ratione citationis.* De nullitate proveniente ex defectu citationis & modis nullitatis salvantibus late tract. Sebast. Vantius de nullitat. tit. de nullitat. ex defectu citationis. Rectè itaque Pontifex excipit defectu solemnitatis citationis. Cum ea sit juris naturalis, quod est immutabile. *Paul. Lancelot. instit. Canon. lib. 3. de in jus vocando §. 2.* Non tamen indistinctio vera est hæc theoria, Actum omnem vitari defectu citationis. Referuntur enim ab Antonio Nicello in *Concordiis glossarum. Concordia 52. num. 224.* à Jafone in *l. nequicquam §. ubi decretum ff. de offic. procurator. conf.* Et Roberto Marant. de *ord. iud. part. 6. memb. 1.* alique classicis Doctoribus casus, quibus defectus citationis actum non vitari quos summam non pigebit recensere.

- I. In augendis vel minuendis dilationibus. *Nicellus d. loco nu. 227. Barth. in Extravag. ad reprimendum verb. per edictum.* id quod admittit limitationes.
- II. Cum citatus declarat, se non compariturum. *Nicell. num. 229. Bald. l. 2. C. Quomod. & quando iudex. Marant. loco infra citato.*
- III. Cum fertur sententia in ultima die compromissi ait, *Nicell. num. 230. Marant. in Speculo part. 6. memb. 1. num. 18.*
- IV. Papa potest contra detentores rerum Ecclesiæ sine citatione ferre sententiam. *Nicell. num. 232. Marant. ubi supra num. 10.*
- V. Iudex potest declarare processum nullum sine citatione. *Nicell. numer. 232.*

Abbas cap. causam que de Rescriptis.

- VI. Cum partes presentes. *Nicell. num. 234. Marant. d. loco num. 12.*
 VII. In sententia Principis. *Nicell. num. 236. Marant. d. num. 10.*
 VIII. In inhibitionibus per Ecclesiasticos iudicibus Laicis factis. *Nicell. num. 237.*
 Bald. l. Prebiteri C. de Episc. & Clericis.
 IX. In iis de quibus præiudicio non principaliter sed secundario agitur. *Nicell. num. 239. Marant. d. loco num. 30.*
 X. Cum quis fuit Citatus ad totam causam & processum usque ad diffinitivam, *Nicell. n. 144. Speculat. de positionib. § in fin.*
 XI. In contumace in respondendo positionibus. *Nicell. num. 246.*
 XII. Cum alicui interdicitur administratio tanquam prodigo, *Nicell. num. 246*
 h. ubi glo. ff. de curat. fin. DD. l. is cui bonis ff. de verb. oblig.
 Item quando semel declarat se nolle comparere, *Farinac. dec. 345. nu. 3. part. 12.*
 Item quando executor sententiæ secundum tenorem illius se informat de idoneitate, *Mlis in Repert. verb. citatio non requiritur fol. 67.*
 XIII. In datione tutoris vel curatoris, *Nicell. n. 248. Barib. l. qui habere §. quodlibet ff. de tut. in l. legitimos ff. de legitimo tutore.*
 XIV. Cum sententia ferenda est secundum conscientiam, *Nicell. num. 248. Marant. ubi supra num. 21.*
 XV. Quando commissio facta est per verba sonantia monitionem, *Nicell. num. 250.*
 XVI. In commissione revisionis rationum, *Nicell. num. 251. Barib. l. 2. §. 1. ff. de admistr. rerum. ad civit. cert. Marant. ubi supra num. 24.*
 XVII. In sententia taxationis expens. *Nicell. num. 252.* intellige quando in sententia non fuit requisita citatio, *Barib. l. terminato C. de fruct.*
 XVIII. Cum questio est validitatis processus agitati coram alio iudice, non requiritur citatio illius iudicis, *Nicell. num. 3. Barib. l. 1. §. fin. ff. ad turpit. cap. cum speciali ubi DD. de appell.*
 XIX. Sententia lata in favorem non citati valet, *Nicell. num. 254.* si sit interlocutoria, secus in diffinitiva, *Abb. c. querelam col. 4. de procurat.*
 XX. In absolutione à juramento, *Nicell. num. 155.* quod tamen non est indistinctè verum, uti late hic ostendit.
 XXI. Cum citatio realis seu captura fit ex actis præcedentibus, *Nicell. n. 64.* quod & majoris est indaginis.
 XXII. Cum parti non adfertur plenum præiudicium, *Nicell. n. 266. ubi vide.*
 XXIII. Cum quis appellavit ab interlocutoria, *Nicell. n. 268. c. cum qui de dolo & cont. in 6 Clem. n. 1. c. d. tit.*
 XXIV. Contra rebelles Ecclesiæ, *Nicell. n. 269.*

XXV.

- 6 In Constit. Concil. Later. Exempti. à Jurisd. Ordin. moderant.
- XXV. Cum citandus caret Exemptionibus, Nicell. nu. 270. Marant. n. 37. Neu. conf. i. n. 16. de foro competenti.
- XXVI. In vero contumace, Nicell. n. 272. l. contumacia ff. de re jud.
- XXVII. Cum judici à partibus est talis data potestas, Nicell. nu. 273. Barb. et DD. l. si societatem §. arbitrorum ff. pro socio.
- XXVIII. Cum quis promittit prosequi iudicium intra certum tempus, illudque esset elapsum, Nicell. fall. 29.
- XXIX. Actus parte non citata factus potest parte non citata revocari, Nicell. nu. 275. Rom. sing. 777.
- XXX. Cum præsens non vult litem contestari, Nicell. n. 276. Barb. Auth. qui se mel col. fin. l. quomodo §. quando iudex. Vel si præsens esset nihil haberet relevans quod opponeret, Navarrus conf. 4. num. 16. de foro compet. Abb. et Felin. cap. cum olim de re iudicata, aut unde posset devenire, Fel. d. loco §. in cap. causam quo de respici. Navar. d. n. 16.
- XXXI. Cum iudex tacite ad ulteriora procedit, Nicell. fall. 32. Barb. l. à presidente C. de dilat.
- XXXII. In sententia excommunicationis, Nicell. fall. 33. Mis. in Repert. verb. citatio partis non requiritur, fol. 68.
- XXXIII. In absolutione ab excommunicatione, d. fall. 33. Mis. in Repert. verb. citatio partis non requiritur.
- XXXIV. Cum statuta declarantur esse contra Ecclesiasticam libertatem, Nicell. fall. 35.
- XXXV. Cum iudex vult superiori merita causæ recensere,
- XXXVI. Cum proceditur contra tutorem vel prælatum prodigam, Nicell. fall. 37.
- XXXVII. In notoriis, Nicell. fall. 38.
- XXXVIII. Si fuit renuntiarum, Nicell. fall. 39. ubi supra.
- XXXIX. In acta legitimacionis, Nicell. fall. 40.
- XL. Cum commissio facta est cum clausula si idoneum repereris, Nicell. fall. 41.
- XLI. In præceptivis, l. Si debitori ff. de re jud. Nicell. fall. 42.
- XLII. In examine testium in certis casibus, Nicell. fall. 43.
- XLIII. In electione cum est periculum, Nicell. fall. 44.
- XLIV. Cum fit declaratio aliquem incidite in penam constitutionis, Nicell. fall. 45.
- XLV. Cum iudex competens se declarat incompetentem, Nicell. fall. 46.
- XLVI. In casibus ut petfectius C. de Annali præscript. Nicell. fall. 47.
- XLVII. Cum commissioni adicitur clausula si in veneris, Nicell. fall. 48.
- XLVIII. In inquisitione generali, Nicell. fall. 49.
- XLIX. In

- XLIX. In imploratione brachii Sæcularis, cap. 1. de offic. ord.
 L. In meris gratiis, Nicell. fal. 51.
 LI. Cum testes ex officio examinantur, Nicell. fal. 52.
 LII. In sententia absolutoria à peccatis, Nicell. fal. 53.
 LIII. In commissione facta auditori causæ personalis, Nicell. fal. 54.
 Item in excommunicatione quæ generaliter fertur pro culpis præteritis vel futuris quæ ignorantur, Navar. cons. 1. num. 16. de foro compet.
 LIV. In revocatione commissionis, vel interlocutoriæ, Nicell. fal. 55.
 LV. Cum citatio tollitur ex prohibitione statuti, Nicell. fal. 56.
 LVI. In consultore qui non citat partes, Nicell. fal. 57.
 LVII. In generalibus bannimentis & proclamationibus, Nicell. fal. 58.
 LVIII. Cum partes dederunt auctoritatem ingrediendi possessionem sine alterius citatione, Nicell. fal. 59.
 LIX. Cum proceditur ad executionem sententiæ appellatione deserta, Nicell. fal. 60. ubi vide distinctionem.
 LX. In ultima die termini, Nicell. fal. 61.
 LXI. Cum petitur rescindi instrum. falsum. Quia non est necesse citare testes qui falsificarunt, Nicell. fal. 62.
 LXII. Cum quis arripit iter ad summum Pontificem, Nicell. fal. 63.
 LXIII. In inventario faciundo, Nicell. fal. 64.
 LXIV. Cum cognoscitur an monachus possit accusare, Nicell. fal. 65.
 LXV. Cum iudex vult revocare interlocutoriam, Nicell. fal. 66. apud quem vide distinctionem.
 LXVI. In præparatoriis iudicii, Nicell. fal. 67.
 LXVII. Cum periti in arte faciunt relationem, Nicell. fal. 68.
 LXVIII. Cum decisio committitur conscientiæ, Nicell. fal. 70.
 LXIX. In decreto super alienatione rei minoris, Nicell. fal. 71.
 LXX. Quando scedula appellationis offertur, Nicell. fal. 72.
 LXXI. Cum interdicitur furioso prodigo administratio, Nicell. fal. 73. quem tamen vide.
 LXXII. In sententia super instrumento guarentigiato, Nicell. fal. 74. quod est majus requirit examen.
 LXXIII. In interlocutoria quoad iudicium inchoandum, Bald. l. 1. C. de sentent. ex peric. recitand. Nicell. fal. 75.
 LXXIV. In scrutinis in Doctorando, Nicell. fal. 76.
 LXXV. Quando arbiter ultima die compromissi prorogat compromissum, Nicell. fal. 77.
 LXXVI. In impetratione rescriptorum vel privilegiorum, Nicell. fal. 78. qua de

- de re nonnulla alia, alio in loco attuli, *lib. 1. de jurisd. ord. in Exempt. cap. 12. Item dispensationis. Anton. Milis verb. citatio non requiritur fol. 67. pag. 2.*
- LXXVII. In reo appellante, qui appellacionem non prosequitur. *Nicell. fol. 79.*
- LXXVIII. Cum quis vult uti privilegiis matrimonii. *Nicell. fol. 80.*
- LXXIX. Cum iudex eadem die vult supplere. *Nicell. fol. 81.*
- LXXX. Sufficit majorem univertatis citare. *Nicell. fol. 82. Rom. sing. 759. Baldo cap. 1. de milit.*
- LXXXI. Quando ob enormia ipso jure sententia inferitur. *Nicell. fol. 83.*
- LXXXII. Notarius potest dare copiam instrumenti. *Nicell. fol. 84.*
- LXXXIII. Cum ordinarius confert beneficium ipso jure vacans. *Nicell. fol. 85.*
- LXXXIV. In actu traditionis possessionis, cum pars in processu fuit citata. *Nicell. fol. 85.*
- LXXXV. Cum filii ex delicto patris puniuntur. *Nicell. fol. 87.*
- LXXXVI. Cum Princeps intra annum non expellit hereticos. *Nicell. fol. 88.*
- LXXXVII. In contumace vero & notorio. *Nicell. fol. 89.*
- LXXXVIII. Cum citatio est continuata ad alium diem. *Nicell. fol. 90.*
- LXXXIX. In petitione rescissionis contractus, non est necesse ut citentur testes. *Nicell. fol. 91.*
- XC. In petitione possessionis ex testamento non vitiato. *Nicell. fol. 92.*
- XCI. Citans aliquem non est necesse ut citetur. *Nicell. fol. 93.*
- XCII. In omni actu ex quo ab executione potest incipi. *Nicell. fol. 94.*
- XCIII. Cum requiritur justificatio actus celebrati post illius celebrationem. *Nicell. fol. 95.*
- XCIV. Iudex informare potest se de stylo in camera.
- XCV. In alienatione sui juris. *Nicell. fol. 98.*
- XCVI. Contra infringentem carceres. *Nicell. fol. 98.*
- XCVII. In declaratione judiciali, qua iussus respondere ob non responsum, habetur pro confesso. *Nicell. fol. 99.*
- XCVIII. Quando periculum esset in mora. *Nicell. fol. 100.*
- XCIX. In admissione articulorum, de quorum pertinentia dubitabatur. *Nicell. fol. 101.*
- C. In examinando teste non est necesse citetur. *Nicell. fol. 102.*
- CI. Quando iussu testatoris standum est dicto testis. *Nicell. fol. 103.*
- CII. Satisfaciens in termino. *Nicell. fol. 104.*
- CIII. Cum lis est contestata eum procuratore, non est necesse ut Dominus citetur. *Nicell. fol. 105.*
- CIV. Absentes extra territorium non sunt citandi. *Nicell. fol. 106.*
- CV. In estimatione rerum furto ablatarum. *Nicell. fol. 107.*

CVI. Executor trium sententiarum non est necesse ut citet. *Nicell. fal. 108.*

CVII. In relatione executoris non opus est citatione. *Nicell. fal. 109.*

CVIII. Cum prætor edicit tam citatis quam non citatis. *Nicell. fal. 110.*

CIX. Quando adversarius sine hærede moritur. *Nicell. fal. 111.*

CX. In nuntiatione novi operis. *Nicell. fal. 112.*

CXI. Libellus dari potest sine citatione partis. *Nicell. fal. 113.*

CXII. Quando iudex post conclusionem & peremptorium causam subdelegat.

Nicell. fal. 114.

CXIII. In productione instrumentorum. *Nicell. fal. 115.* idque quo ad simplicem productionem tantum, non verò quo ad præjudicium probationis. *Bald. l. si quando in fine C. de testibus*, qua de re plenius *Nicellus* hoc in loco.

(89) *Dummodo delictum, alias ritè probatum fuerit.* Dicitur, dummodo, quandoque facti modum, quandoque conditionem infert, cum rei imperfectæ jungitur. *Traquet. de retract. conf. §. 8. gloss. §. num. 1.* Designat etiam præcisum implementum & de necessitate adesse debere illud, cui adicitur. *Hier. Grat. conf. 86. nu. 1. part. 2.*

Dicitio autem *aliàs*, quandoque conditionem designat, quandoque aliud tempus. *Barth. l. ff. de conf. §. de 4. Hieron. Grat. conf. 14. num. 1. §. 4. part. 2.* Vult itaque Pontifex, non temerè ad inquisitionem vel accusationem esse procedendum, nam jura tam civilia quam Pontificia antequam judicia hæc criminalia exercentur, ut multa solemnia antecedant voluerunt, de quibus doctè & compendiosè *Paulus Lancelottus instit. Canonic. lib. 4. tit. de accusat.* Et quidem meritò, est enim accusatio generis illaudabilis intentionis. *c. si quis Episcopus 2. q. 7.* non rarò ex odio invidiæ procedens, *cap. si omnia ubi gloss. 6. quest. 1.* Ut meritò sycophantæ vocentur, qui ad accusandum proclives se præbent. *Alciat. l. si calumniatur ff. de verb. sig. §. late Eras. in Chitad. verb. Sycophanta.* Denique Pontifex utitur dictione *Rite*, non verò *Reite*, quia dicitio *Reite* iustitiam causæ respicit. Dicitio verò *Rite*, ritum & solemnitatem duntaxat. *Alciatus l. hac verba ff. de verb. sig. Rochus de Curie tract. de consuetud. num. 37. Abb. cap. secundum de tempor. Ordinand. & cap. 1. §. una vero num. 1. de summa trinitate. Decius l. infantis num. 5. C. Qui admittantur. Spiegelius in lexico juris verb. reite.* Hinc visum fuit quibusdam, quod si euidam committatur cognitio, an quid rectè factum sit, posse cognoscere tantum de iustitia facti, non vero de illius solemnitate. *Alciat. d. loco.* Itaque Pontifex hoc in loco volens delictum ritè probatum, intendit non de probatione, quæ iustitiam causæ criminalis concernit, sed illius solemnitatem, non enim subito & illotis, quod ajunt, manibus, ad judicia hæc criminalia licet convolare, sed pro solemnitate necesse est ut inquisitionem antecedit fama, idque Regulariter paucis quibusdam casibus exceptis, de quibus *Lancelottus ubi supra §. latius Farinacius in pract. crim. l. 1. quest.*

Accusationem vero denuntiatio & alia quæ Doctores hac in materia fuisse descripserunt.

(90) *Nullum allegari vel dici posse prohibemus.* Pontifex sustulit hac sua constitutione omnem defectum orientem à jure positivo, ideo de nullitate cujuscumque speciei præterquam ex defectu citationis ut ante dictum est, excipi non potest, *Vantius de nullis. tit. quibus modis sententiæ multa defendi possint.* Quin autem Pontifex nullitates omnes à jure positivo provenientes tollere possit, nemo est qui ambigat, uti fuisse ostendit ante laudatus Vantius tit. *an & quomodo libet sententiæ de nullis impug. possit num. 7. & seqq.* Princeps enim, inquit, nigrum in candida vertit. Exrat & constitutio Clementis VIII. tollentis omnes nullitates, exceptis iis quæ proveniunt ex defectu citationis mandato & jurisdictionis. Quippè quod experientia docet dispendiosam litium prorogationem plerumque ex subrepti ordinis iudiciali observatione provenire. *tex. Clem. dispendiosam de iudiciis.* Cujus quidem constitutionis tenor est talis. Litium dispendiis & ambiguis, præsertim inter personarum & jurisdictionis nostræ, etiam in temporalibus, subiectas occurrere, quantum in nobis est, cupientes, statutum sac. rec. Pii IV. prædecessoris nostri, ne iudices alia Urbis nullitates obtendant, nisi ex defectu citationis, jurisdictionis aut mandati ad expeditionem causarum procedant, ad omnes & quocumque iudices ordinarios & Magistratus & Officiales in quibusvis ditionis nostræ temporalis Ecclesiasticæ Provinciarum & Civitatibus, terris, oppidis & locis, quancumque jurisdictionem exercentes, quavis auctoritate & dignitate fungentes, hac nostra perpetuo valitura constitutione excludimus & ampliamus, atque in quocumque tribunali aut curia Sæculari vel Ecclesiastica, firmiter & inviolabiliter servari, sicque & non aliter per quoscumque ex ipsis iudicibus etiam causarum Palatii Apostolici auditores etiam Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales ac legatorum etiam de latere sublata eis & eorum cuilibet quavis aliter iudicandi facultate in quacumque causa & instantia etiam nunc pendente, aut in futurum movenda, Ecclesiastica, profana, Civilis & Criminali aut mixta iudicari & definiti & quibuscumque nullitatibus præter superius expressis nequaquam attentis ad expeditionem causarum earundem procedi debere præcipimus & mandamus decernentes irritum & inane, si secus super his per quoscumque quavis auctoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari. Non obstantibus constitutionibus & ordinationibus Apostolicis. Datam Romæ anno incarnationis Domin. 1592. 5. ibid. Febr. Qua de re videri poterunt & ea quæ superius in *Scholio 87.* notata sunt. Nimirum remissa solemnitate testes audiri posse diebus etiam in honorem Dei feriatis, item post aliorum publicationem, præterea credi testibus injuratis etiam sine scientiæ causa deponentibus. *Celsus Hugo. tract. de Clausulis num. 9. Barth. l. i. ff. de feriis, l. i. ff. de milit. test. & hæc in*

Et filius familias ff. de donat. Bald. l. solam in fine C. de testibus. Lanfrancus Clem saepe de verb. signif.

(91) Sed per eos habitum clausum. Vide Speculatorem de Remissionibus §. utile n. 6. vers. consulo igitur iudicibus negotia referentibus. Idque ut secreta causae non propalantur arg. cap. venerabilis verb. sigillatim ubi Misng. Et DD. de testibus. Talisque etiam ordo observatur in transmissione actorum habitorum super vita & moribus alicujus sancti Canonizandi, uti refert Troylus Matuetius, tract. de Canonizat. sanctorum part. ult. num. 18. vol. Oce. 15.

(92) Et eorum sigillo munitum. Sigilli appositio fit pro authenticanda & confirmanda fide actorum, rex. Et gloss. cap. per veni. de fidejussoribus Et late materiam hanc evolvit Menoch de arb. jud. casu 113. per tot. fol. 140. Sigilli enim appositio reddit scripturam authenticam & fide dignam. Bald. l. in bone fidei C. de iur. jur. inducitur totius scripturae approbatio etiam alienae. lae Gabriel. com. concl. 1. de probat. concl. 4. per tot. Quid autem si sigillans scripturam non legerit, item quid si sigillum non sit eementes materiam sigilli, pete ex Joanne Bertholino tract. de Episcopo lib. 3. part. 1. tit. Quater eligatur Episcopus num. 21. Et seqq. vol. Oce. 2. denique quid si sigilla sint incognita, vide Speculatorem de remissionibus §. utile vers. quid si sint sigilla Et de probat. §. videndum vers. 10.

(93) Ad Sedis Apostolicae examen. Quid sedis Apostolicae appellatione comprehendatur supra tradidimus, Scholio 17. quis autem dicatur aliquid à sede Apostolica obtinuisse, aut apud Sedem Apostolicam aliquid fecisse, item de audientia Apostolica, curia Apostolica & similibus, vide Navarr. de datis & promissis pro justitia vel gratia notab. 17. num. 29. Hic incipit statuere Pontifex remissione faciendae ad se, causa cujus cognitionem tantum haec tenus ordinatio demandat, quae de re Speculator de remissionibus §. utile vers. alioquin negotium remittat ad delegantem Et cap. ex parte Decani §. pacto de rescript. cap. dudum. scriptum §. 1. de licet.

(94) Isorum Exemptorum delinquentium expensis. Regulariter actus explicari debet expensis illius qui actum fieri postulat, quae de re fuisse Felinus, cap. 1. num. 8. Et §. de libelli. Abbat. Petrus Pechius de iure sistendi cap. 27. Gravari ad Vistrum lib. 6. cap. 6. ult. num. 14. Et 16. Petrus Surdus de alimentis tit. 1. quest. 63. Et scripti lib. 1. quest. 8. Hoc in casu statuit Pontifex processum adversus Exemptos formari debere, & ad sanctam Sedem transmitti eorundem Exemptorum criminorum sumptibus. Tum ut ordinati qui in uno gravantur procedendo adversus Exemptos, in alio releventur. Qui enim in uno gravatur, aequum est ut in alio relevetur. Item qui in pr. ff. de iur. jur. ardo, Everardi cons. 17. Tum quia actus fit in bonum & utilitatem Exemptorum, & ideo eorum expensis explicari debet, Card. Clem causam

sam in pr. quest. 20. de elect. Tum quia Pontifex est velut patronus, protector, & conservator exemptorum. Cap. si Papa de privilegiis 16. & ideo eorum defensio fieri debet ipsorum expensis. Archid. cap. filius super verb. denuntiet. 16. quest. 7. Tum quod remissio rei est facienda ad superiorum illius expensis. Bald. l. generaliter §. hic de praesentibus C. de rebus creditis. Tum quod iudicis sit arbitrari cujus expensis quid fieri debeat. Bald. d. loco. Tum denique quod Pontifici, qui lex est animata in terris, ita statutum sit, cuius sit pro ratione voluntas. l. prospexi ff. qui & a quibus cap. in causis de re iudic.

12 (95) Etiam in ipso processu factis. Expensae hae regulantur taxanturque ad instar expensarum alius in causis factarum. De quarum ratione & taxatione passim Doctores in cap. finem de dolo & contumacia, l. eum quem temere ff. de iudicis, Gaill. lib. 1. obser. 151. Veniunt itaque in hanc rationem sumptus omnes, quorum ratio alius in causis haberi solet; Equiparatorum enim eadem est ratio. Praeses loco ab equi-

13 (96) Ad quorum solutionem ordinarii ipsi possunt eosdem inquisitos & accusatos compellere. An autem nova ad hoc sit opus citatione ad videndum in expensis condemnari Bartholus censuit opus esse. l. i. num. 13. ff. si quis ius dicenti non obtemper. §. in l. 1. §. si ad diem, num. 1. ubi Apost. ff. de re militari. Paulus Lancelot. in situ. canon. lib. 3. cap. de dolo & contum. §. idem quoque in gloss. verb. legitime. Compellere ergo poterunt per censuram Ecclesiasticam & aliis iuris remediis etiam invocato publico auxilio brachioque seculari si hoc expedierit. cap. 1. cap. quoniam de officio ordin. Gaill. de pace publica lib. 2. cap. 17. numer. 33. Paul. Lancelot. in situ. canon. lib. 2. de Ret. dom. §. Quum in idem verb. remediis ubi gloss. & loco 1. habere Officialis armatos, Abb. cap. Cum non ab homine de iudicis cap. significasti in fine de officio det. Lancelot. ubi supra lib. 3. de iudicis, §. est & alia in gloss. verb. implorare. Felin. cap. significasti, num. 4. de Officio deleg. Delegataque causa omnia delegata censentur, sine quibus causa executioni mandari non potest. c. praeerea de officio deleg. Lancelot. ubi supra lib. 3. de procuratoribus §. quoniam in gloss. verb. ventillan-

14 (97) Proinde si delegatus executioni non sit par, nec sufficiens, requirere potest iurisdictionis alterius auxilium. Dist. 17. cap. non licuit & 24. quest. 5. cap. Principes. Quia quoties deficit Ecclesiastica potestas, recurrit potest ad auxilium brachii secularis 10. quest. 1. cap. petimus, & 24. quest. 5. cap. de liguribus. Unaque iurisdictione debet per aliam adjuvari. can. ad verum dist. 96. & d. ca. Quoniam Lancelot. in situ. canon. lib. 4. cap. de hereticis §. utrumque in gloss. verb. brachium seculare, late, Gaill. de pace publica lib. 2. cap. 17. num. 32. & seqq. & susius lib. 1. obser. 115. ubi sigillatim invocationem brachii secularis examinat. Ab hoc iure procedunt litterae quas Germani vocare solent mutui compassus, de quibus Andreas Gaill. d. cap. 17. num. 35. Nos vero iuris subsidium vel litteras subsidiales appellamus, sine quibus vana

redderetur & eluforia rerum judicatarum executio. l. à divo Pio §. sententiam Roma 16
 ff. de re judic. l. properandum §. fin autem reus l. de iudiciis l. 1. ff. de offic. consul. &
 ubique Doctores. In spagnam Reipub. perniciem. Status enim reipublicæ (reque
 Cæro pro Syllia) maxime rebus judicatis continetur ut rectè Theodoricus Rex iud
 Calliodorum, variat. Epist. lib. 1. epist. 5. scripsisse dicatur in hæc verba. Unus in
 ter procellas humanas portus instructus est, quem si homines fervida voluntate præ
 tereunt, in undosis jurgis semper errabunt. Itaque in immensum trahi non debent
 finita litigia, quæ enim dabitur discordantibus pax si legitimis sententiis non acquies
 catur.

(97) *Per proprium.* Proprium quid significet & quotuplex sit, tradunt Petrus 17
 Andreas Gammarios, in *dialectica legali* lib. 3. cap. 5. vol. Oce. 1. fol. 287. Et Christo
 phorus Hegendofinus, in *dialect. legali* lib. 1. tom. 12. eodem vol. fol. 239. Sed ii magis
 dialectice. Navarrus vero, de *regularibus comment.* 1. num. 15. proprius ad jurispru
 dentiam, proprium ff. com. prædiorum.

(98) *Velatum.* Dicitur alias diversum quid antecedente qualitate implicat.
 Leobinus Aurelianensis tract. de *mandatis Apostolicis* num. 15. late Abb. Fel. & de *cap. se*
des de rescriptis Rom. cons. 13. Jacob. Aurelian. ubi *supranum.* 21. Non tamen omnino
 dissimile à priore qualitate. Fel. d. cap. sedis in fine.

(99) *Nuntium.* Nuntius & procurator quomodo differant, vide Baldum Ca- 18
 strenf. & Doctores. In *nullum l. si quis alteri vel sibi.* Quid si nuntius in via incidat in la
 trones, an tatiens ei obligetur? vide late Petrum Antipoli. tractatu de *muneribus* §.
 1. *diversarum questionum* num. 40. vol. Oce. 11. Quid autem, si nuntius litteras sibi
 committas perdat vel se vis destinet? vide de his & similibus questionib. concetnen
 tibus materiam nuntiorum apud Bondislaum de Villadiego, tract. de *legata parte.* 3.
 per tot. Barib. in *extravag. ad reprimendum verb. per nuntium.*

(100) *Quanto citius.* Celeritas plerumque reprobatur, est enim inimica confi- 19
 lio, inquit Salomon & Poeta.

Tu nimium properas & adhuc in a messis in herba est.
 Proinde vulgatum illud est. *Sar cito, s'fat bene.* Nulla enim res potest esse simul
 & festinata & bene examinata. Ideoque Cæsar Augustus in ore semper fertur
 habuisse FESTINALENTE. Non ignarus, quod celeritatem penitentia, sed
 eadem fera atque inutilis sequatur, præcipitata enim raptim consilia neque revo
 cari, neque in integrum restitui possunt. Non raro tamen etiam commendatur
 & in præcepto est celeritas, uti per exempla late ostendit Glossographus, in *cap.*
su. verb. celeritate de elect. in 6. Et elegantissime id demonstrat Ioannes à Choc
 kier frater meus in thesauro suo aphorismorum politicorum. lib. 3. cap. 21. Res
 enim, occasio, tempus, anima est actionum humanarum & rerum bene gerenda
 rum. Itaque Pontifex hic non commendat celeritatem quæ rationi & consilii
 est

est inimica, sed nimiam cunctationem & negligentiam condemnavit, Quod autem iustus aliquid celeriter expedire in mora censeri debeat, vide Paul. Lancel. *insti. Canon. lib. 1. de coll. in 6. verb. mora. DD. l. 2. §. confessim ff. ad Terent. add. supra Scholio 54.*

20 (101) *Destinare procurens.* Cui autem imputari debeat culpa nuntii scilicet destinantis vel rem ei commissam amittentis late distinguendo examinat Bondislaus de Villadiego. *tract. de legato part. 3. num. 37. vol. Occ. 1. 4.* Itaque ordinarii ad vigilent, ut processum deferendum fidei consignent tabellario, quamdiu enim is non est delatus ad manus sanctæ Sedis, Officio functi esse dici non possunt; denominatio enim non fit ab eo quod erit, sed ab eo quod est. *Bal. l. si nondum C. de furtis. Destinatumque pro completo haberi necdum potest. l. cetera §. sed si paraverit ff. deleg. 1. Joannes Staphileus de Gratia & expectat. §. circa num. 27. & seqq. vol. Occ. 1. 4. fol. 34. Baldus d. l. si nondum.*

22 (102) *Apud eandem Sedem.* Qui veniant appellatione Sedis Apostolicæ, superius est traditum. *Scholio 17. & 23.* Querere hic licet, quales sint partes iudicis, ad quem causa aliqua remittitur, & an antequam acta clausa & sigillata aperiant, necesse sit citationem emittere in partem cuius interest, videri poterit Speculator *de remissionibus Rubr. quale sit officium eius ad quem sit remissio.* Qui censuit necesse esse: mihi vero hoc in casu non videtur. Tum quod supra succinctorum ostendimus in sententia Principis citationem non requiri. *Scholio 7. n. 3. vers. 7.* Tum quod ejusmodi apertio sit exactis præcedens. *ibid. vers. 22.* Tum quod longè ablenes citandi non sint, *ibid. vers. 106.* Tum quod apertio impediri non possit. Denique hic casus est inter plerisque exceptos à necessitate citationis, de quibus late ranta in Speculo.

23 (103) *Per Romanum Pontificem.* Cognitio causarum immediate subiectarum summo Pontifici ejus vel sanctæ Sedis Apostolicæ cognitioni sunt reservatæ, ut dictum est. *tract. de Exemptionibus lib. 1. cap. 1. & seqq.* Quorum cognitionem quorundam aut personarum exemptarum, jurisdictionis in partibus, uti solet conservatorum, quam ipsiusmet Pontificis eam delegantis. Uti infra ad explicationem Concilii Tridentini multa ordinarij auctoritate delegata demandantis ostendi. *De conservatoribus quest. 107. post. princ.*

24 (104) *Vel alius.* De hac dictione alius, videri poterunt Doctores. *cap. Sedes de rescriptis, fasl. quicumque, C. qui admittant. ad bon. poss. & aliquid supra notatum est Scholio 28.*

25 (105) *Cui duxerit committendum.* Idque speciali & particulari commissione. Quia causæ Exemptorum non veniunt sub generali commissione facta legatis

gatis Apostolicis, uti latè dictum est, *tract. de Exempt. lib. 2. quest. 2.* prout nec exemptos sub generali dispositione comprehendi plerisque visum est, *dixi ibid. q. 3. lib. 1.* Quid autem si legati sint non tantum qui dicuntur missi, sed nati. Item quid si sine cum potestate legati à latere. Item quid si legati sint à latere? *traditur d. qu. 2. lib. 2. de jurisdictione ordinarii in Exemptos.*

(106) *Diligenter.* Sic etiam D. Gregorius hortatur in hæc verba: Fraternitatem tuam his hortamur affectibus, ut cum Deificus decet timorè causam hanc subtili omnino investigatione perquiras. *tex. Can. quia sunt dist. 18.*

(107) *Examinandum.* Secundum Doctrinam Evaristi Papæ iniquitatis. *Judicantem oportet cuncta rimari, & ordinem rerum plena inquisitione discutere. Cap. judicantem 30. quest. 5.*

(109) *Et ita.* De hac loquendi formula aliquid allatum est supra *Scholio 56.*

(110) *Culpabiles reperi.* Id est alicujus criminis vel delicti vere reos culpabiles esse longè plus est quam esse reum. Nomen enim rei dicitur relatum inter reos, cum iudex non obstantibus exceptionibus dilatoriis decernit via regia super accusatione procedendum, vel cum iudex etiam litè non contestata facit aliquem describi inter nomina Reorum. *Julius Clarus pract. quest. 8. fin. quest. 14. numer. 13.*

(111) *Quo ad condemnationem.* Ad quam non procedendum, priusquam iudex in statere & æquilibrio posuerit circumstantias totius causæ, personæ, loci, temporis, qualitatis, quantitatis, eventus. Sunt enim iudici omnia hæc lynceis oculis perspicienda. *l. Sacrilegii ff. ad l. Jul. peculatus.* Et subtili investigatione perquirenda atque trutinanda, uti ante dictum est. *Scholio 106. & 107.*

(112) *Vel propter sufficientia indicia.* De indicis distinctè scripserunt Guido de Sufaria, Franciscus Brunus, Marcus Blancus, Anthonius de Rosellis, quorum tractatus sunt congesti in decimo volumine tractatum Juris. Quæ autem & qualia dicantur sufficientia indicia, late pertractat Jacobus Menochius *lib. 1. pref. 89 per tot.* nihil quo in hac judiciorum materia est quod specialiter Exemptos concernat, & proinde nihil ex professo venit hic inquirendum.

(113) *Propter quæ ad torturam.* Quæ ejusmodi sint indicia, ex quibus deveniri possit ad torturam, unus è multis dilucidè ostendit Jacobus Menochius, *lib. 1. presump. 89.* Quam autem in torturæ exhibitione circumspicere debeat esse iudex, præterea quæ qualis & quanta fides adhiberi debeat confessionibus in tortura factis, tradunt omnes criminalistæ & succinctim clareque Matheus Wezembecius, in *Paratulis tit. de quest.*

(114) *Pro veritate exquirenda.* Quia pleraque crimina clam arbitris & ita occulte committuntur, ut semper copia testium haberi non possit, ideo introductum esse refert Cicero *de Arte orat.* ut per tormenta veritas inquiratur. *Paul. lib.*

lib. 3. sent. tit. 14. § 16. Eleganter Quintilianus lib. 5. cap. 4. in hac torturæ materia sic
 30 scriptum reliquit : Si de habenda quæstione agetur, plurimum intererit quis &
 quem postulet aut offerat, & in quem ex qua causa live jam erit habita, quis ei pro-
 fuerit. Quis & quomodo sit tortus, an credibilia dixerit, an inter se constantia per-
 severaverit in eo quod cæperit, an aliquid dolore mutaverit prima parte quæstio-
 nis, an cruciatu procedente, quæ utrimque tam infinita sunt, quam ipsa rerum
 31 varietas. Ita ille. De generibus vero tormentorum modo & ratione infligendi pro-
 lixè tractavit Tranquillus Ambrosius, *tract. de modo formandi processum informati-
 vum*. Rectè itaque hic Pontifex studet veritati exquirendæ. Veritas enim se-
 pius exagitata magis splendescit in lucem. *cap. grave 32. quæst. 9.* eaque studiosa in-
 quisitione solet inveniri. *l. numerum §. 1. ff. de muneribus*. Veritatem autem impe-
 diunt maximè quatuor illæ cardinales passiones, pro quarum refrenatione, huic
 adoniis versibus utitur Boetius à Navarro laudatus, in *Manuali Confessoriorum
 preluo. 15.*

Gaudia pelle
 Pelle timorem
 Spemque fugato
 Nec dolor adsit
 Nubila menti est.
 Vinctaque frenis
 Hæc ubi regnant.

Potissimè verò inquit Urbanus Papa, *cap. Episcopus 35. quæst. 6.* Timor & amor,
 Timor inquam, quia ut inquit Martialis supra citatus:

Res est speriosa timor.

Amor verò, qui in affectu habendi consistit, quia is est, inquit Seneca in *Oratione*.
 Vis iniqua mentis & blandus animi calor, neque consilium, neque modum in se
 habens ullum incertum, id si ratione certum facere velis: nihilo plus agis quam
 si des operam, inquit Terentius, quod ut cum ratione insanias. Itaque ob oculos
 ponendum, quo sine munuscula præbeantur. Id quod benè exprimit Martialis hoc
 disticho.

Munera magna quidem mitto, sed mitto in hamo

Et Piscatorem Piscis amare potest.

Et concludendum, facultatem ratiocinandi in amatore munerum, non in capite
 sed in pecuniis collocari:

Nam qua reverentia legum,

Quis metus aut pudor est inquam propevatis avari?

Inquit Juvenalis. Certe nulla. Nam

Munera crede mihi excocant hominesque Deisque.

Et ut inquit Horat. Sil. 2. libr. 2.

*Dicam si potero male verum examinat omnis
Corruptus iudex.*

Denique Iudex vacare debet ab amoris passione, quia in iudiciis acceptatio personarum non est habenda. *Can. Sacrorum dist. 63. cap. in iudiciis de reg. jur. in 6.* Alioquin libertate à jure regulata uti non poterit, teste Horat. Satyr. 7. l. 1.

*Quisnam igitur liber? Sapiens sibi que imperiosus
Quem neque Pauperies, neque mors, neque vincula terrent.
Occurrere cupidinibus contemmere honores
Fortis est in seipso totus teres atque rotundus
In quem manca ruit semper fortuna.*

Et eleganter pieque Calixtus Papa in cap. accusatores 3. quest. 5. Scriptum reliquit in hac verba: Amor carnalis & timor atque avaritia plerumque sensus hebetant humanos & pervertunt opiniones, ut quæstum pietatem putent, & pecuniam quasi mercedem prudentiæ. Præterea D. Gregorius cap. quatuor 11. quest. 3. quatuor modis humanum iudicium pervertitur. Timore dum metu potestatis alicujus veritatem loqui pertimescimus. Cupiditate, dum præmio alicujus animum corrumptimus. Odio, dum contra quemlibet adversarium molimur. Amore, dum amico vel propinquo contendimus præstare auxilium.

(115) *Procedi valeat.* Juris ordine & tramite servato quem ante descripsimus, *glossæ in 89.* hoc est simpliciter, de plano, velo levato & sine longo sufflamine litis.

(116) *Ad ipsos Diocesanos seu ordinarios.* Qui Ordinarii & Diocesani nomine censendi sint, supra ostendimus *Scholio 60. & 61.* Dicitio *seu* ponitur inter diveta, & stat ampliative ad rem diversam, *Hier. Gratius conf. 153. num. 42. part. 2.* quæ de re etiam supra *Scholio 76.*

(117) *Per eos.* Dicitio *per* denotat perfectionem & augmentum rei cui additur. *Abb. cap. si constiterit num. 13. de accusat.* An autem ex hoc sermone censeatur electa in dicitia personæ, ita quod Diocesani vel ordinarii vires suas alteri demandare non possint, supra ostentum est.

(118) *Authoritate nostra.* An pontifex ita ordinariis rescribendo, jurisdictionem eorum excitare, an vero delegare censeatur, supra ostentum est *Scholio 83.* remittendo lectorem ad tractatum de Exemptionibus *lib. 2. cap. 14.* in quo ubertius omnia quæ huc spectant discussimus.

(119) *In causa inquisitionis seu accusationis.* Duplici enim ratione criminalia iudicia solent institui, aut per inquisitionem, aut per accusationem, sed & quandoque per denunciationem. *Paulus Lancel. instit. Canon. lib. 4. cap. de accusat.* Per inquisitionem criminale iudicium instituitur, cum præcedente diffamatione & quasi

quasi fama denuntiante de crimine per judicem inquiritur. *Lancelot. ibid. §. per inquisitionem.* Necesse autem est, ut infamia præcedat, alioquin iudicium inquisitionis non subsistit idque nisi pars adversus quam inquiritur, non excipiat, taciturnitate enim ejus firmari potest iudicium ita ceptum, vel nisi auctoritate & mandato Papæ vel Principis ad inquisitionem procedatur. *Lancelot. d. loco. §. idem etiam, ubi gloss. in verbis commissis.* Præterea nisi inquisitus crimen fateatur, confessio enim omnem solemnitatis defectum obliterat. *Lancelot. ibid. qua de re etiam Doctores in cap. fin. de accusat. in 6.* Inquisitio autem alia generalis, alia specialis. Generalis citationem non requirit. *Gabriel. Com. concl. libr. 2. de citat. concl. 1. num. 104.* quia per generalem inquisitionem nemo inquisitus dici potest, & per eam lis pendere contra aliquem non dicitur. *Navar. conf. 7. num. 4. de accusat.*

Accusationis autem alia Juris Canonici est dispositio, alia civilis, uti videtur esse fufiffimè apud Prosperum Farinaceum in *pract. crim. lib. 1.* Illud etiam notandum est, omnia delicta Jure Canonico esse publica. *Farinac. d. lib. quest. 18. num. 16. Item de Anania cap. Statuimus numer. 19. de maledictis gloss. can. infames verb. fures 6. quest. 1.* Et ideo ordinarius non modò adversus peccantes mortaliter per viam accusationis procedere. *Navar. conf. 7. de officio ord.* Sed etiam ex officio per inquisitionem secretam inquirere. *Farinac. d. lib. 1. quest. 1. num. 10.* Clarus in *pract. quest. 3. vers. sed, cum quicquid sit. Decian. conf. 18. n. 198. Et seqq. lib. 1.*

(120) Uterius. Dicitur hæc est continuative actus ante cepti. Permittitur itaque Ordinario ut resumat armamenta, rementa seu munimenta causæ criminalis ante inchoatæ, ut loquitur Rebuffus in *l. verbum reddendi ff. de verb. sig. Et in l. b. ves ff. eod.*

(121) Legitimo procedendum. Legitimum dicitur, quod est æquum, justum, conveniens & legitimo modo. *Francus in cap. factum legitum è in pr. verb. legitime ff. de Reg. Juris.* Sed hic occurrit dubitatio, quid Pontifex per hunc legitime procedendi modum intelligat. An solemnem, in quem facile quis ob solemnitatem juris positivo non observatam impingat. An verò simplicem & summarium procedendi modum, qui ad naturalem æquitatem, Jusque gentium est redactum? Certe verius est, intellexisse postremum hunc procedendi modum, de quo ante fecerat mentionem. *vide supra Scholio 87.* Juris enim est, clausulam unam rescripti seu constitutionis Apostolicæ per aliam declarari, ubi aperte satis rescripta Pontifex Celestinus in cap. secundo requirit de appellat. Probatque id suo more subtiliter Ludovicus Romanus. *Conf. 334. vers. ultimo quia clarum.* Porrò Pontifex ante sustulit solemnitates judiciorum juris positivi. *d. Scholio 87.* Ergo & in hac clausula id ipsum fecisse censendus est, clausula enim posita in una parte dispositionis, ad omnia alia refertur, cum subest eadem ratio. *Navarrius conf. 92. nu. 4. de Simonia. Fel. in cap. causam. qui num. 4. de rescriptis. Et d. cap. secundum requirit de appellat.*

appell. Denique in Principio hujus constitutionis præscribit modum, formam & legem procedendi contra exemptos, in posteriore autem præfigit similem legem ulterioris procedendi & terminandi processus anteceptos. Porro clausula posita in dispositione legis præcedentis, intelligitur tacite repetita in dispositione legis sequentis, de eadem materia loquentis. *Romani conf. 345. col. 5. in fin. Barth. l. prator aut, §. eritque diffinitia ff. de vi. bon. rapt.*

Pollrem ò qualitates causæ præcedentis veniunt in repetitione uniformi. *Paris. 40*
*conf. 18. num. 23. lib. 2. Rota noviss. dec. 696. num. 13. part. 1. unaque determinatio respiciens plura determinabilia, pariformiter ea determinat. l. hoc iure ff. de vulg. & pup. Et nequid plura verba cujuscumque dispositionis interpretanda sunt, secundum mentem disponentis quæ ex ratione & illius causæ finali colligitur. Abbas d. cap. secundo requiritis. Ostendimus autem intentionem Pontificis esse, ut quanto citius fieri potest, hæc lites expediantur. *Scholio 26.* Estque id etiam reipublicæ bono consentaneum, ut lites quantocius ditimantur. *Navar. cap. novie. not. 6. num. 79. de iudicis.* Ergo id ipsum & voluisse & sensisse Pontificem quem ante scripsimus *Scholio 9.* adeo invigilare paci & quieti subditorum dicendum est & concludendum, hac in specie processum non esse procedendum longo sufflamine litis, ne quod in proverbio est, dicitur, Bonas iudex est.*

(122) *Et causam ipsam.* Scilicet inquisitionis vel accusationis.
 (123) *Prout iustum fuerit.* Dicitur prout denotat modum *l. 1. C. de condit. quæ sub modo l. de eo ff. de cond. causa data.* *Albertus de pergamo de proposit. num. 77.* Dicitur Pontifex prout iustum fuerit. Quia ex ore sedentis in throno procedit gladius bis acutus, ex ore enim relictissima debet prodire sententia, quæ contra iustitiam nulli pareat, sed reddat unicuique quod suum est. *text. cap. ex ore ubi gloss. de privilegiis.* quasi gestans, inquit *D. Gregorius in cap. omnis dist. 45.* statetiam in manu.

(124) *Terminandam.* U. que ad diffinitionem & exitum causæ illiusque executionem iudex officio functus esse dici non potest. *cap. in literis de offic. deleg. Licet enim per sententiam iudex officio functus dicatur. l. iudex postquam l. cum querebatur. Id verum est respectu cognitionis, non vero respectu executionis. d. cap. in literis. Lan- celot. in situ. canon. lib. 8. de iudicis §. idem juris in gloss. verb. functus.* Quamdiu enim sententia executioni plene non est mandata, lis adhuc dicitur perdurare & nequam esse extincta. *Rota novissima dec. 33. num. 10. lib. 3.* idque nisi causæ cognitio commissâ fuerit, tunc enim executio sententiæ commissâ non vi lebitur. *Apost. ad Felin. in cap. sane num. 2. verb. executio de offic. deleg. & penius per eum in cap. significasti eod. tit.*

An autem à sententia in casu hujus constitutionis appellari possit, quæstionis esse potest? *Speculator de appellat. §. in quibus numer. 14. vers. undecimo.* 43
 Distinguit inter clericos regulares & seculares, illos putat appellare à correctio-
 ne

ne non posse, quod major sit prelatorum in eos potestas. Hos autem posse, quia id de jure vetitum esse non invenitur, idque diversorum jurium autoritatibus comprobavit verum sacrosanctum & œcumenicum Concil. Trident. indistinctè statuit appellari non posse. *sess. 24. cap. 10.* Confirmavitque ejusdem Concilii interpres Sancia Congregatio, & etiam idiplum in decisionibus Marchiæ comprobavit Antho-
 44 *nius de Amatis decis. 25. Navarr. cap. cum contingat 14. nullitas de rescript. num. 5. de Abb. cap. licet num. 1. § 4. de rescript.* Idque nisi in correctione modus excedatur, eoque casu ut appellatio effectum sortiri possit, deduci debet particulatim & distinctè excessus, qui in correctionis modo commissus est, uti dilucide ostendit Felinus 1. cap. super literis num. 18. de rescriptis. *Marant. de ord. jud. par. 6. act. 2. in decis. for. num. 322.* Idque indistinctè sive versetur in casu quo regularis appellatur, sive qui-
 libet alius clericus secularis. Navarrus enim de Regularib. comment. 3. num. 51. non admittit distinctionem Speculatoris in d. §. in quibus vers. 11. tollentis regulari benefici-
 cium appellacionis rationibus permultis, quas ibi Navarrus adducit, autoritatibusque tam juris quam Concil. Trid. confirmat. Proinde si appellatio interponatur, juris effectum non operabitur, Appellatio enim catens adnunculo juris scripti statuti, Concilii vel constitutionis, executionem impedire non potest. *Mandofius de inhibiti-
 45 quest. 59. numer. 6. l. quisquis C. quorum appellat.* Sed an eadem in interlocutoria sententia obtineant, dictum est supra. *Scholio 5. gloss. 73.* Quæ tamen cum mica salis intel-
 ligenda sunt, uti bene animadvertit in explicatione Concilii Tridentini Ignatius Lopez in *practica crim. cap. 79. ut. de concubinaris vers. est tamen circa.* Nisi superiori de
 46 injuria sententia à qua ex actis liqueat, *Staphil. de literis justitia §. Imprimis Nicellus in concord. gloss. concordia §. vers. salit. sexto. Marant. de ord. jud. par. 6. act. 1. in decisori-
 is num. 116. Mathes sing. 127. Rot. noviss. decis. 1376. numer. 1. §. decis. 421. libr. 3.* Quid autem si in continenti gravaminis probatio eff. ratur, videri poterunt Doctores. *Mench. de arbur. lud. lib. 2. Cent. 1. casu 9. §. seqq. Staphil. §. Nicellus ubi supra.* Et quidem talis est præmissorum Doctorum sententia. Verum siro totæ auditorio
 47 decifum fuit, sententia criminales ne quidem ex capite notoriæ in justitia revocari possit. *Rota noviss. dec. 91. num. 1. decis. 101. num. 1. par. 1.* Sed an sententia lata contra formam hujus constitutionis de nullitate impugnari possit? Videtur quod sic, Quia sententia lata contra Concilium, est ipso jure nulla. *Cavale. dec. 2. numer. 66. part. 3. dec. 28. num. 14. eadem parte. Caballinus ad Consti. agidianam lib. 6. cap. 28. num. 3. & nunquam transitum facit in rem judicatam. Cavale. d. dec. 28. num. 14. part. 3. Alex. conf. 81. col. 1. vol. 2.* Constitutionem autem hanc esse conciliarem, hoc est in Concilio Lateranensi editam, nemo est qui ambigat. Insuper sententia lata contra extravagantem, hoc est Papalem constitutionem, in volumina librorum juris etiam non redactam, *Joannes Francisci de Pavinis in commentariis ad extravagantes*

tes, si sit publicata & indubitata, est ipso jure nulla, tanquam lata contra legem scriptam. *Ioannes Francisci ibid. Vantius de nullis, tit. de nullis, ex defectu processus num. 124.* Secus autem (sunt verba Francisci de Pavinis) ubi supra, si de ea dubitatur, per cap. *pastoris de fide instr.* Et ideo super ea Papa est consulendus, & si reperitur in archiepiscopio, dicitur indubitata. *autb. ad hoc C. de fide instr. l. celsus ff. de probat.* Et videm praesumitur, quando reperitur inter extravagantes. 20. qu. 1. cap. quoniam progre-
num, maxime si reperitur glossata per Doctorem famosum. l. 1. in fin. l. de novo
Cid. Pavin. ubi supra. vel si fuit diu observata. *Pavin. ibid.* Debet autem extragens 48
 bo, si producendae sunt extra curiam vel sub sigillo Vicecancellarii vel camerarii si
 in curia. *Pavin. ibid. Hieronymus Clarus Brixianus in proemio extravagantium.*

Utrum autem extravagantes quae producuntur, debeant habere datum tempo-
 ris: distinguitur: aut sunt diu observatae vel redactae in volumen legum, & non est
 necesse, vel sunt noviter editae & promulgatae & tunc opus est habeant datam praeci-
 si temporis. *Barb. in extravag. Qui sint Rebelles verbo datum.*

Et quia hoc in *Scholo 124.* appellationis materiam delibavimus, non abs re cen-
 suis, si centum & amplius casus hoc loco recenserem, quos Antonius Nicellus ex diver-
 sis glossarum hypomnematis in unum veluti fascem collegit. *Tractatu de concor-*
diis glossarum concordia 6. à nu. 15. usque 161. Quorum summa capitum quia mate-
 ria crebra & in foro utilis est huiusmodi.

Primo confessus & convictus non appellat etiam in criminalibus. *Anton. Nicel.*
d. concordia 6. num. 9. & 10. late iem Marant. de ord. iud. part. 6. in decisoriis acti 2.
num. 267. & seqq.

II. In notoriis criminibus. *Nic. num. 16 gloss. & DD. cap. non solum de app. in 6.*
gloss. ad cap. pastoralis de appel. Marant. d. num. 267.

III. Cum appellationi est renunciatum. *Nic. ibid. numer. 22. l. fin. §. fin. C. de*
temp. app.

IV. In material. fin. l. de edict. *D. Andr. Nicell. ibid. num. 25. l. quisquis l. quo-*
rum appel.

V. In momentanea possessione. *Nicel. num. 26. ubi late id deducit ampliat. &*
perstringit.

VI. In causa alimentorum. *Nic. numer. 35. latissime supra. Petrus Surdus in tra-*
ctatu de alimentis.

VII. Item in iis quae celeritatem desiderant. *Nic. d. num. 34. l. fin. C. de app. non re-*
cap. Rom. sing. 786. Petrus in d. tractu de alimentis Tiraq. de pia causa privil. 153.

VIII. In executivis. *Nicel. num. 37. nisi tamen modus excedatur. l. ab exem-*
puone C. quorum appell. à sententia tamen de exequendo appellatur secundum
quos

- 72 *In Constit. Concil. Later. Exempt. à Jurisd. Ord. moderant.*
 quosdam, quos recenset Antonius Nicellus, *ibid.* Marant. d. numer. 267. & seqq.
 IX. In causa Pia. Secundum aliquos. Nicell. numer. 39. Qua de te vide etiam
 Tiraq. *tract. de Pia causa privilegio* 153.
 X. In interlocutoriis. Secundum jus civile. Nicell. num. 40. Fel. ca. cum loan-
 nis col. 8. *de fide instr. de l. 2. ff. de app. recip. A larant. ubi supra.*
 XI. Cum sententia consensu parvum fertur de consilio sapientis. Nicellus num. 45
Spec. de appell. §. videndum in fin. Fel. cap. causam qua de re jud. Mar. d. loco.
 XII. In causa reductionis ad arbitrium boni viri. Nicell. num. 46. *Finalis in tract.*
clausularum §. Postremo ubi laic. Rom. conf. 261.
 XIII. Officialis in officio condemnatus. Nicell. n. 47. *Inf. in l. qui jurisdictioni col. 3.*
ff. de jurisd. om. jud. l. multi. C. quorum appellat. Marant. d. loco n. 290.
 XIV. In sententia Arbitri. Nicell. num. 48.
 XV. In sententia arbitratoris. Nicell. num. 49. *l. diem proferre §. stari ubi ff. de ar-*
bitris.
 XVI. In arbitrariis modici præjudicii. Nicell. numer. 50. Bald. in sua *Margaria*
vers. appellari non potest. Innoc. cap. conquestus de feriis, Menoch. de arbitr. iud. libr.
quest. 70.
 XVII. In debito fiscali. Nicell. num. 50. *vers. 17. l. abstinendum C. quorum appel-*
lat. Mar. ubi supra.
 XVIII. In vero contumace. Nicell. nu. 51. *ubi id late deducit & restringit Ma-*
rant. ubi supra num. 273. De æquitate tamen canonica etiam verus contumax appel-
lat. Ferrerius conf. 216. num. 3. Anton de Amatus deces. Rota Marchie 36. n. 4.
 XIX. In sententia Principis. Nicell. n. 60. *l. 1. in pr. ff. à quibus appell. non licet.*
 XX. In sententia præfecti prætorio. Nicell. num. 61. *l. a proconsulibus ff. de app. l.*
unica C. de sent. præfectis prætorio.
 XXI. In sententia Episcopi, cujus jurisdicção fuit prorogata. Nicell. num. 62. *l. si*
qui ex consensu ff. de appellat.
 XXII. Cum causa al cuius conscientie commissa est. Nicell. num. 63. Bald. *l. 2. C.*
de sent. ex periculo recitandis.
 XXIII. In sententia ipso jure nulla. Nicell. num. 64. *l. si expressim l. si constat. ff. de*
appellat.
 XXIV. A statuto generali iniquo. Nicell. numer. 66. Bald. *l. quisquis C. quorum*
appellat.
 XXV. A tribus conformibus. Nicell. numer. 67. *tot. tit. C. ne liceat in una eadem-*
que causa.
 XXVI. In causa syndicatus. Nicell. num. 68. *Paris in tract. syndicatus.*
 XXVII. Cum appellatur post tempus à jure præfixum. Nicell. num. 69. *auth. sed*
hodie C. de appel.

XXVIII. Ab edicto Divi Adriani &c. l. fin. C. de edicto. Nicell. num. 70. Decisus & DD. d. l. fin.

XXIX. Appellare non potest victor pro expensis, quando victus à Principali appellavit. Nicell. num. 72. l. fin. l. Quando provocare non est necesse.

XXX. A sententia excommunicationis. Nicell. num. 73. cap. Pastoralis §. verum de appellat. Fel. cap. significaverunt in fine de excepti.

XXXI. Cum appellatur simpliciter ab excessu executionis & non à tanto. Nicell. num. 74. Innocent. cap. super eo quod mes. causa. Abb. cap. quod ad consultationem de re iudicata. ibique Fel. col. 16.

XXXII. Cum quis vult appellare ab uno articulo ex connexis cum aliis, à quibus non potest appellare. Nicell. num. 75. Abb. cap. secundo requirit de appellat. quamvis obstat ea qua de mixtura adfert Menochius. de Rec. poss. Rem. 9. num. 32. Virg. de Botatis ad Egidianam add. 12. num. 1. March. in suo tractat. de differentiis sententiarum.

XXXIII. In dolo est appellante. Nicell. num. 76. c. ut debuit de appellat. Barth. l. tutorem §. tutor. ff. de adm. tut.

XXXIV. A muneribus & honoribus Ecclesiasticis. Nicell. num. 77. Bald. in suis sing. verb. appellatio. Innoc. cap. proposuit de concess. preb.

XXXV. A poena imposta à iure. Nicell. num. 78. Abb. & DD. cap. consuevit 3. & cap. ad nostram de appellat.

XXXVI. A sententia correctionis. Nicell. num. 79. d. cap. ad nostram & vide not. supra Scholis 12. 4.

XXXVII. Appellans generaliter non admittitur. Nicell. numer. 80. cap. inter cetera de appell.

XXXVIII. Civili iure appellans per saltum non admittitur. Nicell. num. 81. Secus de iure Canonico. gloss. & DD. cap. 2. de consuet. in 6. cap. Pastoralis, cap. ut debuit de appellat.

XXXIX. Cum quis appellat ad superiores, nec nominatim exprimit ad quos. Nicell. n. 82. Rom. conf. 360.

XL. A pari ad parem. Nicell. num. 83. prepos. in Rubr. de appellat. col. 6. Nisi tamen diverso respectu v. g. à Duce ad eundem Regem. Navarr. de Reg. Comment. 3. num. 1.

XLI. De majori ad minus tribunal. Nicell. numer. 84. Abb. cap. fin. in fin. de precario.

XLII. Sine gravamine. Nicell. num. 84. l. fin. C. quando non provoc. non est necesse.

XLIII. Appellans coram alio, quam coram iudice à quo. Nicell. n. 85. tot. in. ff. Quis & à quo cap. appellatio ubi DD. de app. in 6.

XLIV. In sententia fortis. num. 86. prepos. in rubr. de appell. col. 17.

XLV. Semel appellans, non potest iterum appellare deserto actu primæ appellacionis. *Nicell. num. 87. DD. l. cum procurator. §. i. ff. de novi oper. nunt. v. Marant. ubi supra.*

XLVI. A sententia de exequendo. *Nicell. num. 88. Vide etiam Anton. de Canatio tract. de instr. execut. g. 45. & mar. ubi supra.*

XLVII. Qui requisitus de calumnia non jurat. *Nicell. num. 88. Barib. & DD. l. §. quod Actor C. de juram. calumnia.*

XLVIII. Recedens à iudice à quo ante responsionem de Apostolis. *Nicell. num. 89. Baldus in d. suis siog.*

XLIX. A sententia inter alios lata. *Nicell. n. 90. l. a sententia ff. de appellat. ca. cum inter de elect.*

L. Frivole appellans ab interlocutoria, non potest à definitiva appellare. *Nicell. num. 91. Clem. unica de dolo & contum. cap. i. ut lite non contest.*

LI. Appellare nemo potest ut electio non fiat. *Nicell. num. 2. cap. cum nobilitas de elect.*

LII. In decimis. *Nicell. num. 93. cap. suam nobis de decimis. Mar. besc. nus de comm. son. cap. 4. num. 13. fol. 64. Rebuff. de decimis quæst. 15. numer. 21. Petr. de Moneta de decimis cap. 8. num. 58. nisi tamen excipiat de privilegio Papæ aut compositione. Moneta d. loco. n. 59. & 60.*

LIII. In nominatione publici muneris utilitate privati. *Nicell. num. 93. Secus si sit utilitate publicum. l. si ad scribarum ubi Bald. de appellat. Marant. d. loco.*

LIV. Unus de capitulo non potest appellare à decreto maioris partis Capituli. *Nicell. numer. 94. cap. i. de his qua fiunt a maiore parte. Spec. de appellat. §. v. dendum vers. 20.*

LV. Si quis appellet ne in sua Ecclesia resideat. *Nicell. n. 94. cap. perveni. de appellat. Marant. d. loco*

LVI. In minimis causis secundum Jus Civile. *Nicell. num. 95. aliud de iure Canonico. cap. de appellationibus. de appellat.*

LVII. Cum iudex revocat gravamen. *Nicell. ibid. cap. cum cessante de appellat.*

LVIII. In damnato de falsa moneta. *Nicell. num. 96. l. i. C. de falsa moneta. Marant. ubi supra.*

LIX. In acquiescente sententiæ. *Nicell. num. 97. cap. gratum de offic. eleg. l. ad solutionem C. de re iudic.*

LX. Relapsus in hæresim non appellat. *Nicell. num. 98. cap. ad abolendam §. illis quoque de hæreticis.*

LXI. Cum denegatur audientia, seu cum appellatio est prohibita. *Nicell. n. 98. vel perpetuum silentium imponitur Nicellus ibid. recenset lxxcentos prope juris textus, quibus silentium imponitur seu audientia denegatur.*

LXII. Volens appellare ab eo quod fecit vel procuravit fieri. *Nicell. num. 104. §. generaliter §. 1. C. de rebus creditis.*

LXIII. Ab absolute excommunicationis. *Nicell. num. 105. cap. sacro ubi DD. de sent. excom.*

LXIV. A secunda sententia in arbitrariis, quando prima lapsa est in rem iudicatum. *Nicell. num. 106. gloss. l. si. cum exceptione §. hac. actio ff. quod met. causa.*

LXV. A decreto de exhibendo. *Nicell. ibid. d. num. 106.*

LXVI. Cum non potest appellari a definitiva, nec etiam potest appellari ab interlocutoria eam precedente. *Nicell. num. 107. quia accessorium naturam sumit sui principalis.*

LXVII. Cum causa committitur appellatione remota. *Nicell. num. 108. l. 1. §. intentum ff. a quibus appellat. non licet. cap. Pastoralis sup. proposuit. cap. meminimus cap. a nobis. de app.*

LXVIII. Appellans ex intervallo viva voce. *Nicell. numer. 110. late prapofuit cap. ut debuit col. 30. de appell.*

LXIX. In appellatione extrajudiciali nisi in casibus exceptis. *Nicell. num. 3. Baribol. §. DD. l. fin. ff. de app. recip.*

LXX. De uno tribunali seu territorio cum ad alud appellatur, & non servatur stylus tribunalis superioris. *Nicell. ibid. numer. 115. Abb. cap. si duobus in not. per. de app.*

LXXI. Quoties periculum est in mora. *Nicell. num. 117. prap. §. DD. cap. quia fronte de app. Spec. de appell. §. in quibus vers. 8.*

LXXII. A pronuntiatione de referendo. *Nicell. num. 118. Sed an ab ipsa relatione. ibid. DD. l. 1. C. de relas.*

LXXIII. Attentans appellare non potest nisi ante omnia attentatum reparat. *Nicell. num. 121. §. suse Lancelot.*

LXXIV. Cum appellatur ab eo, cui media causae sunt commissa. *Nicellus num. 121. glo. e. ut debuit in verb. rationabili de appellat.*

LXXV. Ab iis quae iudex pro arbitrio & non juris necessitate facit. *Nicellus num. 122. Nisi tamen in eiusmodi arbitrio notanter excederet. Menoch. de arbit. ind. lib. 1. quest. 70.*

LXXVI. Cum appellatur a iudice a quo extra tribunal. *Nicellus num. 123. quae tamen opinio paradoxa est & a paucis recepta, ut sentit idem Nicell.*

LXXVII. A facultate quam Doctor habet expellendi fabrum. *Nicell. nu. 123. Bald. l. unica C. si. de moment. Rebuff. de privileg. Schol.*

LXXVIII. A sententia de praestando id quod ex cursu naturae debetur. *Nicell. num. 124. Spec. de app. §. in quibus vers. 8. Naturalia enim civili jure non possunt mutari.*

- LXXXIX. A contractu. *Nicell. num. 125. item à transactione. l. à sententia §. si heres ff. de appell.*
- LXXX. In sententia contra quam probatio non admittitur. *Nicell. num. 126.*
- LXXXI. In sententia lata inter Patrem & Filium. *Nicell. n. 127. Spec. de appell. §. in quibus vers. sed nunquid es de offic. iud. ord. §. 1. vers. sed cur.*
- LXXXII. In cautione damni infecti. *Nicell. n. 128.*
- LXXXIII. In executionibus ulimarum voluntatum. *Nicell. num. 128. cap. 1. n. no. bia de testam.*
- LXXXIV. A præcepto iudicis de solvendo; residendo. *Nicell. num. 130. l. si debitor ff. de iud. cap. perveni. 2. de app.*
- LXXXV. A sententia lata vigore Juramenti decisivi. *Nicell. numer. 131. Barth. l. in actionibus in fin. ff. de in litem iurando. Vincens. Caroc. tract. de jurament. decisorio quest. 47. fol. 297.*
- LXXXVI. In laico de consensu etiam utriusque appellante ad Ecclesiasticum. *Nicell. num. 132. ubi vide quomodo id intelligatur.*
- LXXXVII. Cum uterque ab eodem articulo vult appellare. *Nicell. n. 132. proq. §. Card. d. cap. si duobus de appell.*
- LXXXVIII. A sententia in casu auth. bona damnatorum C. de bonis damnat. *Nicell. n. 133. Bal. l. si is qui col. fin. l. si pendente appellas.*
- LXXXIX. Excommunicatus appellans in his quæ extra iudicium fiunt. *Nicell. 133. Spec. d. §. in quibus vers. 35.*
- XC. A sententia senatorum. *Nicell. num. 133. l. 1. ff. à quibus appell. non liceat.*
- XCI. Si sint plures iudices, & quis velit appellare ab una vel in parte parte. *Nicell. n. 134. lex Clem. 1. ubi DD. de appellat.*
- XCI. Cum copia iudicis à quo haberi non possit, superior queri debet. *Nicell. n. 136. l. 1. §. biduum & §. die ff. quando appell. fit.*
- XCI. A sententia legis, *Nicell. ibidem.* à sententia tamen qua quis declaratur incidisse in penam legis, licet appellare. *g. off. cap. cupientes §. quod si de elect.*
- XCV. Appellans non exprimendo qualitatem sententiæ vel gravaminis. *Nicell. n. 137. l. 1. §. 1. ff. de appel.*
- XCV. Faciens actum per quem videtur appellationi renunciare. *Nicell. num. 118. Etiam si sit actus tacitus. late Felinus cap. quod ad consultationem cor. 5. de re iud.*
- XCVI. Contra seditiosos si sententia lata sit. *Nicell. num. 139. l. Constitutiones ff. de appellas.*
- XCVII. Contra duces factionum. *Nicell. ibid. d. l. Constitutiones.*
- XCVIII. Contra insignes latrones. *Nicell. ibid. d. l. constitutiones.*
- XCIX. Cum non petuntur Apostoli. *Nicell. n. 140. l. 1. ff. de libel. domiss.*
- C. In causâ beneficiâ non appellatur bis sed semel tantum. *Nicell. numer. 141.*

Ret. decis. 387. incip. fuit dubitatum.

CI. Cum quis tacite renuntiat appellationi. *Nic. num. 142. DD. l. tale patris qui provocavit ff. de patris.*

CII. Cum appellatio non admittitur nec à iudice à quo, nec à iudice ad quem. *Nicellus num. 142. Barb. l. l. virographus §. 1. ff. de admist. iur. cap. sollicitudinum ubi de app.*

CIII. Ad effectum devolutivum appellatio debet intimari appellato vel illius procuratori. *Nicellus numer. 143. DD. Clem. 1. de appel. late Lancelot. de at. tentati.*

CIV. Qui procurat ut iudex se absentet. *Nic. ibid. cap. Pastoralis §. fin. de offi. del.*

CV. In crimine læsæ majestatis. *Nic. num. 144. Adde Marant. in suo speculo, cap. de appellat.*

CVI. In causa Simonia. *Nicellus num. 145. gloss. cap. urgentis de hereticis. Marant. ubi supra.*

CVII. Cum iudex admittit exceptionem si probata fuerit. *Nic. num. 146. Spec. de ex. ep. §. coram vobis vers. nem cautus sit iudex.*

CVIII. A futuro gravamine. *Nicel. numer. 146. cap. dilecto, cap. cum cessante de appel.*

CIX. In sermo & quocumque alio cui denegatur iudicium. *Nicel. ibid. l. fin. in pr. ff. de app.*

CX. Ab iis quæ sunt facti. *Nic. ibid. Bald. l. si quis provocatione C. de app.*

CXI. A rescripto Principis. *Nic. ibid. l. iubemus. C. de appel.*

CXII. In debitore Reip. *Nic. ibid. 10. l. fin. C. quorum app. Mar. ubi supr.*

CXIII. In appellatione alternativa. *Nic. ibid. est tamen paradoxum uti refert Felin. cap. inter cetera de appell.*

CXIV. In crimine barataria. *Nic. ibid. Bald. Autb. novo iure C. de pena iud. qui male iudicavit.*

CXV. In interdicto. *ibid.*

CXVI. A gravamine extrajudiciali. *ibid. quod ut intelligatur, ibi perspicit.*

CXVII. Si forma statuti in appellatione observanda non observetur. *Nic. num. 150 Capolla conf. 54.*

CXVIII. Cum iudex negligens est, vel nihil decernit. *Nicel. nu. 51. Bald. l. fin. C. de iur. et iur. locut. om. iud.*

CXIX. Cum appellatur à sententia, qua locatio revocatur facta sine consensu Capituli. *Nic. ibid. n. 152. c. ad audiendum de reb. credit.*

CXX. Cum statuto prohibetur appellatio. *Nicellus numer. 152. l. 1. ff. qui et à quibus.*

CXXI. A sententia super primo decreto, Nicell. num. 118. fallentia 83.
Hi sunt casus quos obiter ex Antonio Nicello jurisconsulto Placentino collegi, & digito tantum demonstravi, Lector pro re nata qualiter is quemque casum extenderit vel restinxerit variisque rationibus firmaverit ex eo tanquam ex fonte haurire poterit.

(127) *Remittendam.* De remissione autem criminosa ad locum commissi criminis consuetudo est juri contraria, uti refert Andreas Gaill. de pace publica lib. 1. cap. 16. num. 30. & seqq. Solent tamen inquiri idera num. 31. Magistratus vicini juris quodam amicitiae vicinitatisque criminosos sibi invicem remittere sub antigrapho, hoc est attestazione scripto redacta, quod ejusmodi remissio jurisdictioni remittentis praesidio futura non sit, id quod si inter laicos magistratus observatur, longe magis inter Ecclesiasticos deberet observari, qui uni Principi, hoc est uni Pontifici subiecti sunt, ca. cuncta per mundum 9. quest. 3. Quid sit remissio, quae in ea consideranda sint, in quibus casibus sit facienda, qualiter fieri debeat. Quod sit officium ejus ad quem fit remissio, denique de remissione quae fit à iudice superiore ad inferiorem late tractat Speculator sic, de remissionibus.

S. OCTAVUS.

SUMMARIUM.

1. Notarii unde dicti.	5. Pontificum defunctorum debet esse memoria laudabilis, etiamsi illudate vixisset.
2. Notarii S. Sedis qui dicuntur & an sint in dignitate.	6. Habens non facit Monachum.
3. Officium qualiter surpetur & differat à dignitate.	7. Sedis appellatione quid significetur.
4. Primitiva Ecclesiae fervor.	

(126) **N**otarii (127) autem (128) dictae Sedis (129) quorum officium (130) in ipsis primitivae Ecclesiae initiis (131) & felicitis record. (132) Clem. Papa, (133) ad sanctorum gesta perquirenda atque contribuenda noscitur institutum (134) ad prethonorarius officium assumpti (135) habitum & Rocherum deferentes (136) & alii nostrae & dictae sedis (137) officiales (138) actu sua officia exercentes (139) tam in civilibus quam in criminalibus (140) ab omni ordinariorum jurisdictione (141) sint exempti.

SCHO-

SCHOLIUM.

(126) **N**otarij. Notarii inde dicti sunt, quod notis quibusdam velocissime di-
 ctantium verba excipiant. *Jacob Spiegelus in lexico juris verb. notarii.*
 Quales exceptores tam olim Romæ, quam hodie adhuc esse in Parisiensi Parlamen-
 to, qui miranda quadam solertia omnia propemodum dicta advocatorum judicium-
 que excipiunt refert Guilielmus Budeus, in annot. ad pandectas l. abesse cum l. seqq. ff.
 ex quibus causis majores. Hinc notis scribere, notis excipere dixit tranquillus de Tito
 Principe Romano & de Cæsare & etiam Plutarchus in Catone. Inde tractatum
 ut Actuarii qui acta publica conscribunt notarii vocentur, ut & ii quibus publica
 cura stipulationum, contractuum, instrumentorum conscribendorum publicè est
 demandata. *Spiegel. ubi supra.*

(127) **A**ntem. Dictionem, autem, quandoque esse copulativam, testatur Al-
 bertus de Pergamo de prepositionibus num. 110 quandoque etiam conjunctionem ad-
 versativam. l. ff. si mulier ventris nomine. Hoc sensu videtur, hoc loci usurpanda,
 Pontifex enim novam hic exorditur dispositionem.

(128) **D**icta Sedis. Ii sunt quires ad sanctam Sedem pertinentes describunt,
 & in publica perpetuaque munimenta redigunt, quos in publica esse dignitate ut &
 Principum notarios nemo est qui ambigat. l. i. ubi gloss. & DD. C. de mandatis prin-
 cip. *Spiegelus ubi supra verb. notarii Principis, qua de re vide infra Scholio 134.*

(129) **Q**uorum officium. Officii nomen quandoque sumitur largè, quando-
 que strictè, quandoque propriè, quandoque in propriè, uti late ostendit & diversis
 juris textibus explicat Joannes P. ancisci de Pavinis Rotæ auditor. tract. de officio &
 potestate capituli sede vacante præludio 2. per tot. vol. Occ. 15. fol. 166. Differt officium à
 dignitate, quod illud dicatur esse seu habere onus annexum sive prærogativam ho-
 noris. E contra vero dignitas est quæ habet jurisdictionem cum administratione
 vel honore qua de re Beatus Antonius Archiepiscopus Florentinus. *Tract. de excom-
 municat. cap. 72. num. 4. & seqq. vol. Occ. 16. & Pantius de nullitat. ut. de nullitat. ex de-
 fect. juris d. deleg. num. 70.* Itaque non bene Petrus de Ungola in præf. art. notaria-
 tus in pr. num. 13. Definit Officium notarii esse dignitatem & auctoritatem ad legiti-
 morum negotiorum hominum notam de publico introductam. Notarius enim dig-
 nitatem habere non dicitur, sed officium. *Franc. cap. ut officium §. ad conscribenda de
 hereticis in 6.*

(130) **I**n ipsi primitiva Ecclesia imitio. Cum aurei Sacerdotes litabant in calici-
 bus æneis inquit quidam. Et Tibullius.

Tunc melius coluere fidem cum paupere cultu.

Sta.

Scabui in exigua ligneus ede Deus.

Hinc factum est, inquit D. Hieronymus ad Rusticum Episcopum Narbonensem in can. Diaconi §. *nunc autem dist. 93.* Quod excrecente in Ecclesia, sicut in Romano imperio, avaritia, perierit lex de Sacerdote, & visio de Propheta. Sed quid? M. Crassus aurum sibi bibit, aurum bibit, auro perit, inquit, D. Augustinus, ca. *quod quidam dicitur §. ex his verbis r. quæst. 1.* Legitur enim Marcus Crassus auri sitiens à Parthis peritatio auri feruentis liquidi que interfectus. *gloss. in d. §. ex his verbis;*

Ut merito Propertius Poeta lib. 3. exclam.

At nunc desertis cessant sacraria lucis

Aurum omnes vilita jam pietate colunt.

Auro pulsa fides, auro venalia iura

Aurum lex sequitur, mox sine lege pudor.

Idem Propert. lib. 3. eleg.

Perloquar atque utinam patria sim vrus aruspex:

Frangitur ipsa sibi Roma superba bonis.

Defectus itaque hujus temporis, quo non solum merita, sed etiam corpora defecerunt, alia jura exposcit, inquit Papa Pelagius in ca. *fraternitate dist. 34.*

(131) *A felicitis Recordationis.* Cum de Pontifice defuncto in litteris, diplomatibus aut receptis fit mentio. Honorari solet hoc encomio. Felicitis recordationis, venerabilis, Laudabilis recordationis, bonæ memoriæ. *l. Quoniam C. de Epif. & cler. Resbaurus Castaldus tract. de imperatore quæst. 59. late gloss. extrav. dudum in verb. bona memoria de schismaticis.* Idque etiam inquit ibidem glossa, illa laudabiliter vitam suam traduxisset, quia non quid fecerit, sed quid facere debuerit, inspiciendum est. *gloss. d. vers. bona memoria.*

(132) *Clemente I. Qui sub Trajano imperatore anno Domini 102. martyrio affecit. st.*

(133) *Ad sanctorum gesta perquirenda atque conscribenda noscitur institutum.* Uti legitur in vita Clementis Papæ & Fabiani. Et vide etiam hac de re Lucam de Penna in rubr. *de magistris scriptorum lib. 12.*

(134) *Ad prothonotariatus officium assumpti.* Notarii illi S. Sedis ad altiorem e-
vecti dignitatis gradum nuncupati sunt prothonotarii, id est, primi, & velut aliorum
notariorum Princeps, quos à jurisdictione ordinariorum exemptos esse latius scripsi-
mus *tractatu de exempto à jurisd. ord. lib. 1. quæst. 18.* Sacra tamen Concilii Trident.
Constitutio *sess. 24. cap. 11. de reform.* vult dictos prothonotarios jurisdictioni ordi-
nariorum subiectos velut S. Sedis delegatos, ut latius habetur in dicta Constitutione.
& vide supra *Scholio 126. & seqq.*

(135) *Habuum & Rochetum deferentes.* Licet habitus Monachum non fa-
ciat. *cap. porrectum de Regul. cap. ex parte. Qui clerici vel Monachi.* Statuit tamen

Leo Papa; hac sua constitutione, ne ii gaudeant hac Exemptione, nisi habitum prothonotariatus gestent, quod à juris æquitateque ratione alienum non esse scripturam. *quest. 18.* Nam cultus concessus atque magnificus, addit hominibus auctoritatem, inquit Quintilianus *lib. instit. 8.* Quam quidem præ se ferre debent ii, qui à Sancta Sede hoc honoris titulo sunt honorati & proinde amicti esse veste, quæ sit conveniens statui, ordini & officio. *cap. Deus qui de vita & honest. Cler. ca. 2. cum ca. seq. 21. quest. 3.* *Spec. de advocato in. quales vestes debeant habere advocati num. 2.* Ideo est. Quod *Spec. d. loco.* consulat advocatis decetem vestitum hinc male compositis vestibus:

Vir bene vestitus pro vestibus esse peritus

Credetur à multis, quamvis idiota sit ille

Si careat veste, nec sit vestitus honeste

Nihilus est laudis, quamvis sciat omne quod audit.

Ratio inquit, quia talis prima facie presumitur, qualem eum judicat vestis. *Spec. ibid.* Hinc adagium Erasmi in *chiladibus.* Vestis virum faciat. & *Ecclesiast. cap. 19. vers. 27.* Amictus hominis & ritus dentium & ingressus hominis enuntiat de illo. Ceterè Gregorius Nazianzenus ex vultu & habitu se scribit deprehendisse latentem in Juliano Imperatore improbitatem, dixeritque ante illius Imperium: O quale malum Romanorum respublica alit. *Jansenius dicto Ecclesiast. cap. 19. vers. 27.*

(136) *Et alii nostra & dicta Sedis.* Sedis appellatio est æquivoca, neque enim tantum de Pontificali Sede, sed & etiam de Cardinalium sede intelligenda est, ut ostensum est supra *Scholio 16.* & fusillime de ethimo & significatione sedis discutit Joannes Francisci de Pavinis *tract. de officio & potest. Capituli Sede vacante præfatio 6. vol. Occ. 15.*

(137) *Officiales.* Nomen Officialis sumitur quandoque adjectivè, quandoque substantivè. *Spiegelius in Lexico juris verb. Officialis.* Adjectivè tunc sumitur, cum quid significamus quod ad officium pertinet, vel de Officio tractat, substantivè ut hoc in casu cum de ministro magistratus, Principis, Papæ, aut alicujus superioris enuntiat. *Spiegelius ibid.*

(138) *Actu sua officia exorcences.* Id latè probavimus in tractatu de Exemptione à jurisd. ord. *lib. 1. quest. 30.*

(139) *Tam in Civilibus, quam in Criminalibus.* Civilium & Criminalium causarum longè dispar est ratio atque diversitas, uti longè ostendit & probat Paulus Lancelottus *instit. Canon. lib. 4. cap. de accusat. in pr.* Satisque etiam id colligitur ex dictionibus illis tam & quam, quæ diversa & separata solent conjungere.

(140) *Ab omni ordinariorum jurisdictione.* Ordinariorum nomine comprehendendi non tantum Diocesanam, sed etiam quemlibet alium Jurisdictionem quam

quasi Episcopalem habentem, Canone, præscriptione vel privilegio (superius adhuc ostendimus.

(141) *Sine Exempti.* Plenissima itaque & exuberans est hæc Exemptio, quæ antedictas personas eximit à cujuscumque ordinarii Jurisdictione, de qua etiam ante abunde satis à nobis scriptum est. Sed Concilium Tridentinum modificavit ejusmodi Exemptiones, *cap. 11. sess. 24. de reformat.*

§. NONUS.

SUMMARIUM.

1. Dictionis nisi energia.	5. Quid si actio sit mixta.
2. Constitutio Papalis solet ligare duobus à promulgatione mensibus.	6. Dictionis duntaxat energia.
3. Quid si de crimine agatur civiliter, an huic constitutioni erit locus.	7. Ardua causa est excedens 25. Ducatus.
4. Favorabilis est constitutio, quæ exemptos reducit sub Jurisdictione ordinarii.	8. An fieri possit prorogatio in majori summa.
	9. Ducati valor.
	10. Energia dictionis penitus.

(141) **A**lii vero notarii (142) habitum prothonotariatus non deferentes (43) nisi illum (144) infra trimestre (145) post præsentium publicationem (146) assumpserint, (147) ac ipsi ac alii in posterum assumendi (148) habitum & Rocherum hujusmodi (149) continuè non gestantes (150) atque alii nostri & dictæ Sedis Officiales (151) Officia sua actu non exercentes (152) tam in criminalibus (153) quam in civilibus ratione causæ (154) summam 25. Ducatorum auri de camera non excedentis (155) dumtaxat (156) eorundem Diœcesanorum & ordinariorum Jurisdictioni subjaçant (157) in Civilibus vero causis summam hujusmodi excedentibus (158) plena gaudeant Exemptione & (159) à dictorum Diœcesanorum & ordinariorum Jurisdictione (160) penitus sunt Exempti.

SCHOLIUM

SCHOLIUM.

(141) **A**lii vero Notarii. De dictione alius scriptum est Scholio. 98
 (142) *Habuum prothonotariatus non deferenti.* Rationi enim contententum est, ut qui prothonotarius honore sunt decorati, distinguantur & secernantur peculiari habitu, cum in publica apparent ab aliis. Ideoque est, ut non modo singulis religiones invicem distinguantur, sed & ordines etiam militares, uti solus apud Antonium Scappam describitur. *Tract. de Biveto Rubeo Cardinalium* lib. 7. nu. 15. & 16. Sic fabricensium Privilegio non gaudet, qui fabricensium normam non observat. *l. Stigmata lsi quia consortium C. de fabricens. lib. 11.* & Clericali Privilegio non gaudet, qui Clericalem habitum non gestat. *ca. unico de vita & honest. Cler. cap. ex parte de Privileg. Conc. Trid. sess. 23. cap. 6. de reform.* Qua de re dictum est supra. *Scholio 135. & de Exemptio. lib. 1. q. 18.*

(143) *Nisi illum.* De vi, energia & significatione dictionis nisi, latè Albertus de Pergamo *tract. de Propositionibus num. 77. vers. Nisi.* Idem significat quod si non, Hieron. *Gratus conf. 15. num. 15. part. 1. per l. actione C. de transact.* Inducitque quandam formam. *Gratus num. 15. signanter cum postponitur orationi negativæ.* Hieron. *Gratus conf. 138. num. 7. & 9. part. 1. & eleg. lateque Alciatus l. actione verb. Nisi C. de transact.*

(144) *Infra trimestre.* Dubitabit hic quispiam, cui Pontifex trium mensium tempus indulget ad relumendum habitum, cum bimestre tantum indulerit à promulgationis die ad observantiam suæ legis, uti probat Navarrus *Conf. de constit.* Et nos scripsimus tractatu de Exemptionibus *lib. 1. quest. 50.* Respondeo tetraium numerum esse absolutissimum; unde Virgilius:

Terna tibi hac primum triplici diversa colore

Licia circundo, Terque hac altaria circum

Effigiem duco, numero Deus impare gaudet.

Et ne superstitiosus nimis multa tribuam cum Tiraquelli numeris. *Tractat. de prescript. gloss. 1. verb. per decem annos.* Satis sit hanc esse summi Pontificis, penes quem est rerum summa, voluntatem. Decreta enim Pontificum decet ab omnibus reverenter acceptari. *Lancel. Canon. instu. l. 1. de constit. Eccles. §. decreta.* Non secus quam si D. Petri voce stabilita & firmata essent. *ca. sic omnes dist. 19.* Signanter quod in arbitrio legislatoris consistat, à quo tempore velit legem suam robur assumere. *Menoch. de arbit. iud. l. 2. cent. 2. casu 185. n. 8.*

(145) *Post presentium publicationem.* Legislatoris est præsituere certum tempus, ex quo lex ejus ligare incipiat. *Navarr. conf. 1. d. de constit. & d. libr. 1. quest. 50.*

(146) *Assumpserim.* Verbum assumi ponitur hic in bonam partem Cic. Neque onus in vitis assumpserit, non vero in malam, pro arrego, aut nimium tribuo, prout apud eundem Cicer. Si id mihi assumo, videor id meo jure quodammodo vendicare.

(147) *Ac ipsae alii in posterum assumendi.* Comprehendit hic pontifex hac sua sanctione non tantum prothonotarios ante hanc constitutionem creatos, sed etiam in futurum creandos. Eex enim magis ad futura, quam ad praeterita est tendenda.

(148) *Habitum & Rochetum hujusmodi.* Nisi Pontifex huic Concilio Lateranensi derogaverit, ut plerumque solet, ut est videre ex litesis creationis prothonotariorum hodierni temporis. Nec enim dubium est, quin Pontifex habitus solemnitatem possit remittere. *Abbas cap. Deus qui de vita & honest. Cler. Anonymus Scappus de Brosso Rubro S.R.E. Cardin. Resp. 5. num. 20.* Sed quid si ejusmodi habitum gerant alia veste coopertum? Respondendum est, par esse habitum non gerere, vel gerere alio habitu coopertum. *Achilles à Grassis decif. 346. num. 13. de Apostatis. Jo. de Anania in Rubr. de Apostatis. Cavalcan. conf. 123. cap. 2. ubi Francus ne Curici vel Monachi in 6.*

(149) *Continuè non gestantes.* Continua habitus gestatio non est Judaice & ad litteram intelligenda. Sed cum mica salis & moraliter late & eleg. *Diazarrus vap. 1. §. semper deprecetur num. 5. de ponit. dist. 5. ubi explicat energiam dictionis semper, indefinenter, id est, certis temporibus, aut hoi is interpolatis vel statutis, cum in publicum procedit, aut sui praesentiam aliis facit. arg. l. si quis disturna ff. si servand. Stephan. de Federicis de interpo. juris par. 2. num. 125.* Quid enim si ad exteras nationes abeant, nunquid scandali causa licebit eis mutare habitum. *cap. Deus qui de vita & honest. Cler. & dictum est supra Scholio 44. num. 30.* Idque evitetur absurdum, quod & in legibus Constitutionibusque est observandum. *Preses loco ab absurdo.* Et ita in monachis qui ad continuam habitus gestationem obligantur resolvit Beatus Antoninus Archiepiscopus Florentinus. *Tract. de excommunicatione cap. 53. num. 4. & 5. vol. Occ. 16.*

(150) *Atque alii nostri ac dicta sedis officiales.* De hoc dictum est ante Scholio 136.

(151) *Officia sua actu non exercentes.* De eo & notatum est supra Scholio 138.

(152) *Tam in Criminalibus.* Et de eo tetigimus in Scholio 139.

(153) *Quam civilibus ratione causa.* Causas Civiles plurimum differre à Criminalibus superius ostendimus. Scholio 139. & late tradit Maranta de ord. Judiciorum par. 4. dist. 1.

(154) *Summa 25. Ducatorum anni de Camera non excedentis.* Sed quid si de crimine agatur non criminaliter sed civiliter, an ejusmodi actio sub dispositione

tionem hujus constitutionis comprehenditur? Videtur quod non, quia ejusmodi actio est mixta inter iudicium civile & criminale, *cap. i. de procurat. cap. super his in fine de accusat. cap. per venerabilem. Quis filius sine legitimi, late Andreas de Barba. Tract. de testibus part. 3. num. 1. vol. Oct. 5. fol. 250.* Mixtum autem venire non solet: sed simpliciter, nisi certis quibusdam in casibus. *Gonfales de mensibus & alternat. Episcoporum gloss. 5. num. 20. Ripa de nocturno tempore cap. 4.* At è contra quod veniat, arget favor hujus constitutionis. Mixtum enim comprehenditur sub casu simplici, cum versatur in acta favorabili. *Felici. in Repert. verb. Mixtum fol. 81. col. 4.* Favorabilis autem est constitutio, quæ reddit ordinario jurisdictionem in Exemptis, uti statim ostendimus *Exemptionem lib. 1. quest. 4.* & ideo quantum fieri potest extendenda, *d. quest. 4.* cum distinctione tamen, qua ego inferius adduxi §. 14. quest. 112. Rursus opinio nonnullorum actio criminalis civiliter mota civilis actionis naturam induit, cujus finis est commodum partis interesseque privatis actionis naturam induit, *Andr. Barbata d. loco num. 2. & seqq.* Quo fit, ut ea actio actionis civilis qualitates induat, ac sub dispositione faciente mentionem actionum civilium comprehendatur, dispositio enim generalis omnes casus comprehendit, dato quod non sit major ratio in uno quam in alio, *l. quod autem ff. de aleatoribus.* Denique actiones criminales civiliter motæ ad instar civilium regularuntur, adeo ut in eis iuramento suppletorio locus esse possit, uti de communiore & receptioni Doctorum opinione testatur *Costalius. l. 3. §. 2. ff. de iurejur. Barth. l. Maritus ff. de quest. Fachinus controvers. lib. 1. ca. 15. gloss. l. in bona fidei. C. de iurejur. Cephal. corf. 14. num. 20. Papon. in Arrestis Parisiensib. lib. 9. tit. 6. Arrest. 10. Adæquatorum autem eadem est ratio, idem jus & æqualis dispositio. *DD. l. 1. ff. de leg. 1. Paris. cons. 222. num. 1. vol. 4. Rom. cons. 382. num. 2. & 3.**

(155) *Duntaxat.* Dicitur duntaxat, ut dictio tantum, est ad verciem quantitatis. *6 Albert. de Pergamo de Preposit. num. 102.* Excluditque alium omnem modum per quem res aliter expediri posset. *Hieron. Grat. Cons. 69. num. 10. part. 2.* Ideo de summa excedente 25 Ducatos auri de Camera non cognoscat, uti infra Scholio 157. suffius demonstrabitur. *Praefes loco à natura dictionis taxati varum. Gonfales de mensibus & alternat. Episcop. gloss. 43. m. 24.*

(156) *Eorundem Diacesanorum & ordinariorum jurisdictioni subiaceant.* Jurisdictio hic accipienda est non in genere, sed in specie duntaxat, quatenus cognitionem civilem concernit summæ 25 Ducatorum supra mentionatorum.

(157) *In Civilibus vero causis summam huiusmodi excedentibus.* Censet hoc in loco Pontifex causas excedentes summam 25 Ducatorum esse arduas, & proinde sibi relevandas. *Joannes Staphil. de liturio iustitia §. dicendum est numer. 11. vol. Oct. 14. fol. 40.* In arduis enim & magnis causis cautius procedendum. *Marant. de ord. jud. part. 6. act. 9. num. 7. & seqq.* Quæ autem magna, quæ parva censenda sint causæ, stat

stat in arbitrio judicantis. *Staphil. & Marant. d. loco. Menochius de arbitrariis iudicium & DD. passim.*

8 Quid autem, si summa excedat 25. Ducatos auri de camera, an ejusmodi exemptionem cognoscendi de causis præcise quantitatis, potest consensu partium cognoscere etiam de majore quantitate, uti in terminis inter cæteros tradit Abbas cap. p. & G. num. 12. vers. venio ad secundum de offic. deleg. per l. inter convenientes ff. ad municipales & de incolis & iura ab eodem Abbate ibidem num. 11. allegata. Verum contrarium est in hac exemptionum materia respondendum. *Felin. cap. p. & G. num. 13.* Exempti enim Papæ immediatè subjecti, exemptioni renuntiare non possunt, nec jurisdictionem alterius iudicis prorogare. c. *Cum tempore de arbitris.* Id quod fuscè tractatu de exemptionibus lib. 2. quest. 7. & seqq. ostensum est. Deinde hac in constitutione Pontifex utitur taxativa. *Duntaxat.* quæ inducit formam, adeo ut illius transgressio a sum. vitiat. *Felin. cap. ex parte num. 7. de constit. Paris. conf. 19. num. 19. sul. 2. Gonzales de mensib. & alternat. Episcop. gloss. 43. num. 26.* Qua de re vide plenius infra, in questionibus conservatorum q. 7. Quantus autem sit valor ducatorum auri de camera, quæstio est facti, de quo jurisconsulti non respondent. *l. eum quæ §. 1. ff. de iud.* Nota tamen ducatum auri de camera antiquum valere scutum unum auri in auro & quantam partem unius regalis. Ducatum vero de camera Novum valere scutum unum auri in auro & unum Regalem: Scutum vero monete, regalia decem: Scutum auri, undecim regalia: Scutum auri in auro valere scutum unum auri in specie.

Sed quid si debeatur summa major & excedens 25. Ducatos, an licebit ex ejusmodi summa majore, petere minorem, quæ sit intra summam hac in constitutione definitam, videatur Barth. Castrensis, & DD. in l. *Si idem ff. de jurisd. om. iud. Vaninus de nullit. sent. in de nullit. ordinarij ex defectu jurisdictionis num. 34.*

Præterea quid si idem debeat diversis ex causis diversas summas excedentes summam 25. Ducatorum, an eæ omnes coacervari poterunt coram eodem iudice, eadem actione, vide DD. d. l. *si idem.*

Itaque in instituenda actione fundari debet hæc qualitas à constitutione requisita, quæ jurisdictionis est tributiva, & si negatur, summarie erit probanda. *Pantius d. loco num. 53.*

(158) *Plena gaudeant exemptione.* Exemptionum multas esse species ostensum est in schemate inserto indici tractatus nostri exemptionum, in verb. *exemptio.* explanatumque est distinctus in eodem tractatu lib. 1. quest. 2. per totum. Itaque Pontifex in summa excedente hic descriptam, eximit non limitatè vel mediatè, sed simpliciter, purè, absolute, perfectè, plenè & immediatè, qua de re alibi, dicta quest. 2.

(159) A dictorum diocesanorum & ordinariorum jurisdictione. De Diocesanorum & ordinariorum differentia & cujuslibet indistincta jurisdictione dictum est supra non uno in loco. Scholo 60. & 61.

(160) Penitus sine exempti. Id est omnino & absolute, integre, plene & perfecte. Dicitur enim penitus, significat omni casu totaliter & indistincte. Hieron. Grat. de cons. lib. 3. part. 6. cap. super eo de heretic. Socin. lib. 1. §. Si mihi stipulanti col. 2. de cons. oblig. Præcisè & sine aliqua modificatione aut limitatione. Jacobus Antonius Murda de jurisdic. inter Ecclesiast. & secularem exercenda. cent. 2. casu 85. n. 19. Tiraq. Si inquam, verb. Revertatur n. 87. de revoc. donat.

§. DECIMUS
SUMMARIUM.

1. Familiares an gaudeant exemptione domesticorum.
2. Ecclesia Romana encomia.
3. Exemptio non gaudet, nisi qui actu servat.
4. Domestici qui dicantur.
5. Continuus domesticus quis dicatur.
6. Absentes causa Ecclesia, habentur pro presentibus.
7. Recreationis causa absentes an exemptionem perdant.
8. Dispositio de tempore est arbitraria.
9. Curia quid significet.
10. Absentia qualis sit censenda.
11. Cardinalium familiares an sit exempti.
12. Moniales exemptas an diocesanis visitent, adjiciuntur hic octo questiones.

(161) Dignum quoque & etiam congruum (162) quod ex familia Romana Ecclesie Cardinalium familiaribus (164) illi dumtaxat (165) privilegio exemptionis gaudeant, qui actu (166) domestici (167) & continui (168) sunt commensales (169) vel ab eisdem Cardinalibus ad ipsorum exequenda negotia missi (170) vel qui recreationis causa (171) ad tempus (172) a Romana curia (173) absentes fuerunt (174) ceteris vero etiam familiaritatis litteras habentibus, que minus coercionis diocesanorum & ordinariorum subjaceant, familiaritatis hujusmodi privilegium nullatenus suffragetur.

SCHO-

SCHOLIUM.

(161) Dignum quoque & etiam congruum. Descendit hic Pontifex ad familiaritatem Cardinalium, cum enim ambigere hactenus fuerit disputatum, num generalis dispositione comprehendantur Cardinales, Navar. de dati. & promissis pro iurisdic. ordin. in exemptos lib. 1. quest. 5. num. 6. & 16. Dubitari à quibusdam potest, num Cardinalium familiares, qui dominorum privilegio gaudere solent, scripsi lib. 1. de iurisd. ord. in Exempt. quest. 30. hac constitutione comprehenderentur. Itaque ut Pontifex ambiguitatem omnem tollat, quibus in casibus Cardinalium familiares, qui alioquin regulariter exempti sunt. d. quest. 30. & 32. num. 5. Andreas Barbatus de prestantia Cardinalium, Bonducius de Villadiego de origine, dignitate & potest. Cardinalium, ordinario subici debeant hic constituit. Dignum autem & congruum censent Pontifex certis in casibus familiares Cardinalium subiciere potestati & iurisdictioni ordinariarum. Tum quia ea favorabilis est, scripsi d. lib. 1. quest. 4. Tum quia Exemptiones causa sunt vitæ laxioris, uti ante notavimus Scholio 18. Notandum est, Pontificem hic uti duabus dictionibus, Quoque, etiam, quæ idem significant, implicari quidem ius & factum, Hier. Grat. conf. 13. num. 27. pari. 2. Alex. 1. in 3. not. C. Qui admitt. ad ben. poss. Imo expriment casum magis dubitabilem, simulque implicent casum minus dubitabilem. Hier. Grat. conf. 29. num. 68. pari. 2. gloss. Clem. 2. vers. Ecclesia de Heret. Barth. l. supra iter §. officium ff. de aqua pluviæ arcendâ. Dicitur & DD. l. qui se patrii C. unde liberi.

(162) Arbitrantes. Arbitrium hoc summi Pontificis vim legis obtinet. §. quod principi de iustit. & iure l. 1. C. de mandat. principum. Menoch. de arbit. iud. lib. 2. cent. 2. casu 185. num. 3. & seqq.

(163) Quod ea sancta Romane Ecclesie Cardinalium familiaribus. Sicut omnes rivuli à fonte, ita omnes Ecclesie à Romana derivantur. ca. fin. 11. dist. Can. loquitur 24. quest. 1. que est capitularum omnium ratione principii institutionis & prælationis. cap. quamvis 21. dist. ca. 1. 22. dist. ubi præpositus. Diciturque Domina. ca. oportebat 29. dist. Accer. ca. qui abstulerit 12. quest. 2. ca. fin. de foro compet. ca. non docet. dist. 12. Magistra d. ca. fin. quia primam præcipuamque curam inferiorum Ecclesiarum gerit. Rebuff. l. quibus ff. de verb. signif. caputque est & Regula omnium aliarum, uti eleganter docet D. Bernardus episc. l. 125. 126. 130. lib. 2. §. 4. de Consider. ad Eugen. ca. in memoriam dist. 20. 21. 22. per tot.

(164) Illi duntaxat. De hac dictione scripsimus quædam antea Scholio 159. (165) Privilegio Exemptionis gaudeant qui actu. Ratio est, quia nemo potest Privilegio familiaritatis gaudere, nisi qui actu & continuè versatur in exercitio sui

huius officii, Cassad dec. 1. De verb. sig. Card. cons. 126. num. 11. August. Bero. familiarum
 quest. 35. de quo ego alio in loco, libr. 1. de iurisdic. ordin. in exempt. quest. 30. qua de
 vide plenus commentaria Ioannis à Chockier mei fratris ad Regulas Cancel-
 lariae Reg. 30. n. 41. fol. 312. & ego infra Schol. 168.

(166) **Domestici.** Significatio domesticorum, opinione nonnullorum, differt à
 significatione familiaris. Quippe domestici dicuntur ii omnes, quibus imperari
 potest ratione patriæ, aut Dominicæ potestatis, familiares vero dicuntur v.g. con-
 sanguinei, coloni adscriptitij, mercenarij, sive ij mercede, sive gratis inserviant. Abb.
 ca. in literis num. 5. ubi & Felinus caterique aggregatum de testib. Bald. l. C. Si rector
 provincia & in l. 1. C. Si quacunque prædictus potest. existimaverim tamen hic in
 constitutione significationem domesticorum tantumdem inferre ac familiaris. Sunt enim
 duo hæc vocabula domesticus & familiaris synonyma. Anton. de Butrio d. cap. in
 literis scribitur num. 1 & 2.

(167) **Et continui sunt.** Iudaice id, & ad literam non est intelligendum
 Continuatio enim non dicitur ininterrupta licet quispiam quandoque ablit causa
 aliqua rationabili l. si quis ira ubi Barth & Bald. ff. de condit. & demotr. l. memoria ff.
 de Manumissis tam. R. buff. de privileg. scholar. privileg. 23. num. 3. & 4. Petrus de
 Moneta de distrib. quotidianus part. 2. quest. 5. sex & gloss. cap. fin. de verb. sig. in 6. ubi
 Fran. num. 9. explicat qualiter verbum continuo intelligi debeat. Satis est quod ani-
 mum revertendi ad servitium non arg. §. pavonum iust. de rer. divis. Qui enim ab-
 est brevi tempore à loco, animo tamen redeundi, dicitur continuo commoratus
 in loco, etiamsi aliquo temporis intervallo abfuert, c. 27. fin. ubi glo. de verb. sig. in
 6. l. malum in fin. ff. de verb. sig. Rebuff. d. loco. At vero quando revertendi animum
 deseruisse quis sit censendus, pendet ex varijs caulatum figuris, ac iudicantis arbitrio
 arg. §. Revertendi iust. de rer. divis. Certè si cessante causa ob quam abest non rever-
 tatur. revertendi animum deseruisse censetur, l. si cui in provincia §. tandem l. hi qui
 ff. Ex quib. causis maiores Moneta d. quest. 5. nu. 32.

(168) **Sunt commensales.** Familiaris, & continuus commensalis dicitur ille
 qui continuus Domini servitijs adhsit, ut quia præsto sit ad tenendum stipendium
 & calcaria, & qui de pane, & vino Domini vivit ita August. Bero. d. quest. 35. num. 3.
 arg. l. questum §. si instructum ff. de fundo instr. Quid autem si quispiam non sit de
 servitio Cardinalis, habeat tamen quotidie à Cardinali certam panis & vini por-
 tionem? idem Augustinus Bero censuit talem pro familiari, aut domestico non
 habendum, d. num. 3. Censetur enim ob quotidianam illam cibi, vini que portio-
 nem, potius Vasallus de Cavena quam domesticus seu familiaris. ca. 1. §. sciendum
 ubi Bald. de feudi cognit. & in cap. 1. in 1. responsio vers. quid de feudo de feudo guardie.
 Commensalitas enim consistit in facto, & usu, ideoque ficti commensales non
 comprehenduntur. Seraphin. de cis. 1251. numer. 6. & seqq. Anchar. conf. 398. Castr.
 conf.

90 In Confit. Concil. Later. Exempt. à Jurisd. Ordin moderant.
conf. 340. lib. 1. Barb. l. si is qui pro emptore num. 23. ubi lasi. num. 120. ff. de usucap. per
cap. fin. de verb. sig. in 6.

(169) *Vel ab eisdem Cardinalibus ad ipsorum exequenda negotia missi.* arg. l. fin.
6 C. de agentibus in rebus li. 12. Sic & beneficii abentes ob servitia Ecclesie, Episcopi
Cognati Cardinalis, Papae, beneficiorum suorum jura fructusque non amittunt. Mo-
neta d. loco part. 2. quast. 8. cum seqq. Nec tantum abesse licet gratia Cardinalium,
rex. & glo. cum DD cap. fin. de verb. signif. in 6. Sed etiam propriorum negotiorum
causa glo. d. cap. fin. Denique abentes qui praesentialitatis habet indulgentiam pro pre-
sente habetur. Ioannes à Chokier meus frater ad Reg. Cancell. Reg. 30. numer. 45.
folio. 313.

7 (170) *Vel qui recreationis causa.* Privilegium non admittitur ex eo quod quia
gratia spatandi ablit, inquit Rebuffus de privileg. Schol. privil. 23. num. 3. arg. l. medi-
cus ff. de oper. libert. l. ult. C. de praeposito sacri cubitali lib. 12. Pontifex recte censuit
nimium nonnunquam relaxandum, nam uti Ovidius ad Pisonem.

nec enim sacundia semper.

Adducta cum fronte placet, non semper in arvis

Bellica turba manet, nec tota classicus horror

Nocte dieque gemit, non semper Gnosius arcus

Destinat, exempto sed laxat cornua nervo

Et galea miles apud & latus ense resolvit.

Eadem est ratio si quis valitudinis suae causa ablit. gloss. cap. fin. de verb. signif. in 6.
cum servus §. strictus ff. de statu liberis.

8 (171) *Ad tempus* Quotiescumque à lege vel homine fit indeterminata men-
tio temporis illud indicantis est arbitrio relinquendum. Menoc. de arbi. iud. lib. 2. cent.
1. casu 6. n. 13.

(172) *A Romana Curia* Curiam nonnulli ethimologifant à Cura unde Poeta
quidam.

Si curiam cures dabit tibi curia curas

Vivit secure cui non est curia cura.

9 Sed postposita ethimologia quae fallax est ut ostendam in tractatu de privilegiis
senectus varia & aequivoca est huius nominis significatio ubi late ostendit Ni-
colaus Boetius in 1. addit. ad tract. Ioannis Montague de parliamentis num. 5. & seqq.
vol. Oceani 12. Sumitur enim large stricte strictius Lucas de penia in l. Curiales &
de decur. lib. 10. late Gonsales de mensibus & alternat. gloss. 13. §. 1. num. 18. proprie ta-
men curia Romana sumitur pro loco ubi est Papa aut pro loco ubi est causarum
& literarum Apostolicarum audientia licet ibi Papa non sit, uti ostendit Io à Cho-
kier frater meus in Comment. ad Reg. Cancellaria Reg. 5. num. 15. arg. l. pen. in fin. ff.
de iust. & iure. Qui plura de Rom. Curia quae dicitur mater aliarum volent videat
Gon-

Gonsalem d. §. 1. per totum. Quid autem si ipsemet Cardinalis à Rom. Curia abfit. vide iter Gonsalis de mensib. & aternat. Episcop. gloss. 24. nu. 146. & 148.

(173) Absentes fuerint. Absentiæ materia enucleant inter ceteros. Petrus de Moneta tract. de distribut. quotid. par. 2. quæst. 5. Vel cap. quoniam frequenter ut li- te non contest. Alciat. l. Mulieris §. abest ff. de verb. sig. Satis sit hinc meo instituto annotasse ab arbitrio iudicis pendere quæ sit dicenda brevis longa aut diuturna ab- sentia. Menoch. de arbit. iud. casu 62. num. 2. ut & quæ censenda sit absentia iusta lau- dabilis vel iniusta & illaudabilis. Odd. tract. de rest. in integ. quæst. 5. art. 6. nu. 41. Mone- ta d. q. 5. n. 16.

(174) Ceteris vero etiam familiaritatis literas habentibus quo minus coercionis di- cte sanorum & ordinariorum subiaceant familiaritatis huiusmodi privilegium nullate- nus suffragetur. Pontifex concludit hunc paragraphum statuens neminem posse pri- vilegio exemptionis in vim familiaritatis Cardinalitatis habere attestaciones familiaritatis. Franc. prærequiritis, ne quidem si Cardinalitatis habeat attestaciones familiaritatis. Franc. 11 cap. fin. num. 8. & fin. de verb. signif. in 6. Cardinales enim exemptionem ab ordi- natio nemini possunt concedere, uti alias notavi. l. 1. de iurisdict. in Exempt. quæst. 3. num. 13. ergo nec etiam attestatoriales familiaritatis dare quibus exemptio concedatur, ne per indirectum eis permittatur quod per directum prohibetur. cap. Cum quid de Reg. iur. in 6. l. oratio ff. de sponsalibus. nec etiam possunt hæ exemptiones trahi de casu vero ad casum fictum quod fieret si fucio & quæsto colore qualis qualis familiari- tatis exemptionis privilegium quod Cardinales concedere non possunt. d. lib. 1. quæst. 2. n. 13. & q. 24. concedi possent.

§. VNDECIMVS.

SUMMARIUM.

- 1. Cui competat visitatio.
- 2. An hæc constitutio comprehendat omnes moniales.
- 3. Quid si collegium sit mixtum.
- 4. Quid si canobium alteri subst.
- 5. Quid de canonicatibus secularibus.
- 6. Quid si exempta sint à visitatione & an sint tales.

(175) **E**T cum eisdem diocesanis ut monasteria monialium Se- di Apostolicæ immediate subiecta in eorum dioccesibus consistencia semel in anno visitare possint per constitutionem in Concilio Viennensi editam quæ incipit Attendentes plena fue- rit

rit data facultas, illam innovamus ac exemptionibus, & privilegiis quibuscumque non obstantibus, districte servari præcipimus, & mandamus. Permissa quoque eisdem diocesanis, & ordinariis casibus quibus in exemptos à jure, jurisdictione concessa est nullatenus præjudicium generetur.

S C H O L I A.

(175) **E**T cum eisdem. Renovat hic Pontifex constitutionem Clem. V. re-
 daetam in volumine Clementinarum sub titulo de statu Monachorum incipientem attendentes hujusce tenoris. Attendentes quod
 12 ubi gubernaculum disciplinae condemnatur, restat, ut religio naufragetur, pro-
 dendum censuimus esse præcipuè, ne per contemptum hujusmodi in his, qui
 Christi voto celebri desponderunt, quicquam reperitur incongruum, quod
 regularis ponat honestatis gloriam, maculam, & divinam possit merito offendere
 maiestatem. Hoc igitur sacro approbante concilio duximus statuendum, ut sin-
 gula monialium monasteria per ordinarios exempta, videlicet quæ ita Sedi Apo-
 stolice quod nulli alij subiecta noscuntur Apostolica non exempta, vero ordi-
 naria autoritate ac exempta alia per alios quibus sub sunt, annis singulis debeant
 visitari. Visitatores autem hujusmodi sollicitudinis studium diligenter impen-
 dant, ut moniales ipsæ quarum nonnullas dolentes audivimus, in subscriptis ex-
 cedere pannis, sericis variorum foderaturis, scandalitijis comatis, & cornutis crini-
 bus (cacatis, & virgatis caputiolis non utantur, non choreas, non festa secula-
 rium prosequantur non die, noctivè per vicos, vel plateas incedant, aut volup-
 tuosam alias vitam ducant, easque solertius retrahant ab insolentijis quibus
 liber, & mundi hujus illecebris, ac inducant easdem ad impendendum in mo-
 nasterijs suis devotum, & debitum virtutum domino famulatum. Ad quæ om-
 nia observanda moniales easdem (non obstantibus exemptionibus, & privilegiis
 quibuscumque, quibus tamen quo ad alia nolimus præjudicium generari) per il-
 los de quibus suprascriptum est compelli iubemus remediis oportunitis, statuimus
 insuper ut quavis ad regimen Abbatiarum assumptæ in monasterijs, in quibus
 Abbatissa sunt solitæ benedici, infra annum à suæ confirmationis tempore com-
 putandum munus benedictionis suscipiant, alioquin à jure suo (nisi sub sit causa
 rationabilis) profus se noverint cecidisse, per illos ad quos id pertinet provisio-
 ne de Abbatissis, monasterijs ipsis facienda. Illas quoque mulieres, quæ vulgo dic-
 untur canonicæ sæculares, & ut sæculares canonici vitam ducunt non renuntian-
 tes

tes proprio, nec professionem aliquam facientes per locorum ordinarios si exemp-
tae non fuerint sua, si vero exemptae fuerint, auctoritate Apostolica praecipimus vi-
ficari. Per hoc tamen non intendentes earum status regulam, seu ordinem appro-
bare. Ipsos autem visitatores notariis duobus, & personis duabus suae Ecclesiae,
quatuorque viris alijs honestis utriusque, & maturis praecipimus in ea quam visitando
facient inquisitione fore contentos. Si vero visitatores ipsos in praemissis impe-
ditae praesumpserint, seu aliquo praemissorum (nisi moniti respiciant) ipso facto
excommunicationis sententiam se noverint incurfuros, privilegijs, statutis, & con-
stitutionibus quibuslibet in contrarium minime valituris.

Cujus quidem Clementinae, ac hujus etiam constitutionis enucleandae gratia non
absere erit si paucis quibusdam quaestionibus quae proponi possent laconice (quod
ajunt) respondeamus.

QUESTIO PRIMA.

Cui hoc in casu visitatio competet an Diocesano vel ordinario.

Ut respondeam praenotanda est distinctio quam alibi praemisi, lib. I. de iuris-
dictione in exempt. quest. I. inter Diocesana & ordinaria. Diocesani significatio-
ne intelligimus Episcopum, ejusve vices gerentem at vero ordinarij: alium quem-
vis jurisdictionem ordinariam, seu quasi habentem canone praescriptione, vel pri-
vilegio etiam si diocesano sit inferior. d. quest. I. num. 6. & seqq. Quo praemisso Res-
pondeo visitationem competere Diocesano, non vero alteri cuiquam ordinario
inferiori. *Laudensis in d. Clem. attendentes ubi & Steph. cap. de persona II. quest. I. cap. unico § penult. & ult. de statu Monach. Clem. si una § adhaec, de Reb. Eccles. non ali-
en. cap. sicut unive de excess. pralat.* Est enim jurisdicatio diocesani favorabilis, &
per totam ejus diocesim extendenda. cap. cum Episcopus de offic. ord. in 6 scripsi lib. I. de iurisdict. ord. in exempt. quest. 4. nisi tamen quispiam alius sibi jus ejusmodi
praescriperit. *Clem. d. attendentes ubi gloss. & D.D.* & ita contra Cardinalem in d. Clem. attendentes. concludit *Laudensis, & Stephanus.* Nec etiam id alienum a sen-
su hujus constitutionis & mente pontificis qui hic diocesanos, non vero ordi-
narios facit mentionem. *Vers. & cum eisdem diocesani.*

SECUNDA QUESTIO.

*An hac Constitutio generaliter intelligenda sit de omnibus mona-
sterijs monialium.*

Minime sed tantum de ijs quae sunt immediatè summo Pontifici subiecta,
gloss. & Card. d. Clem. attendentes. Si enim habeant superiorem aliquem ordinis
M 3

TERTIA QUÆSTIO.

3 Quid si collegium sit mixtum scilicet compositum ex utroque sexu.
Cardinalis, Clem. attendentes. hanc adfert quaestunculam refertque & ita est
Beatum Gregorium in ca. diffinitus, & c. in nullo 18. quaest. 2. ejusmodi duplicia col-
legia improbare quod multis sint scandalo atque offendiculo d. cap. diffinitus.
Si tamen sint ut sunt in Thoren, diœcesis Leodiensis, Nivelles, diœcesis Namur-
censis & multis in Germaniæ partibus incidenter quaeritur an ejusmodi mixta seu
duplicia collegia virorum aut mulierum, sint dicenda virorum vel mulierum pro
cujus quaestionis resolutione recurrendum est ad teoriam quam Doctores tra-
dunt in l. cum queritur ff. de stat. hom. in enim mixto considerandam qualitatem
quæ præpoller viderique poterit Cardinalis, ubi supra num. 5. qui id se dicit exa-
minasse alio in loco. in cap. ex litteris de constit. in cap. directio de excessib. prelat. Pa-
tergos enim id à me proponitur, itaque ut ad prioris quaestionis solutionem re-
vertar diœcesanus visitabat moniales five canonicas non vero monachos aut ca-
nonicos. Quippe quod diversitas sexuum diversitatem juris inducat, Card. l.
num. 5. nec sit absurdum ut quoddam collegium diverso respectu diverso etiam
jure censetur. l. cum qui ades ubi DD. ff. de usucap. Navar. cap. novit not. 6. num. 24.
de iudic. Rochus de Curte de consuet. num. 203. at vero si collegia sint ejusdem ordinis
utriusque sexus sed separatis collegijs habitationibusque distincta res est extra aleam
nihilque obstat quominus monialium collegia diœcesanus possit visitare. Card. d.
num. 5. in fin.

QUARTA QUÆSTIO.

Quid si cœnobium alteri subfit qui visitare non possit ut esse potest Abbatisa aut
Priorissa qua oblatuſuram eiusmodi munere fungi non potest.

4 Respondendum cum Cardinali & glossa in d. Clem. attendentes, quod ejusmodi
vices alteri subdelegare poterit quod plenius probat Ioannes Francisci Pavinus Ro-
tae auditor. de visitationibus per quaest. 2. num. 43.

QUINTA QUÆSTIO

An autem pluries eodem anno iterari poterit hac visitatio.
Videtur quod non, Quia constitutio præscribit formam quotannis visitandi
semel. Veruntamen glossographus cum Cardinale censuerunt pro re nata & oc-
casionibus emergentibus posse sæpius iterari. cap. mandamus de offic. archid. cap.
cum venerabilis de censibus. Henric. Borssem Tract. de Sinodo Episcop. Quæ enim de
novo

Pars I. §. XI. 23
novo emergunt novo opus habent auxilio. l. de arate §. ex causa ff. de interrogat. &
adionibus. Castr. l. si ex toto num. 5. de leg. 1.

SEXTA QUÆSTIO.

An autem hac constitutio comprehendat canonicas seculares.

Multas ante dixi mulieres canonicas seculares esse quæ mixto cum viris collegio aut etiam separato vitam Ecclesiasticam profitentur. Quod ex si exemptæ non sint ordinaria auctoritate visitati. Si vero exemptæ sint auctoritate delegata ab ordinario visitari possunt expressa est Clement. attendentes §. illas quoque mulieres. Idque si separatim habeant collegium sive mixtum cum virili sexu. Card. d. num. 5. Canones enim non favent mixtis seu duplicibus ejusmodi collegiis. Card. d. §. illas quoque, atque ideo diversitas hæc sexuum diversitatem etiam iuris indicat. DD. d. l. cum queritur Card. d. num. 5. idque nisi speciali privilegio aliter sit dispositum ad quod semper est collineandum.

SEPTIMA QUÆSTIO

An hac visitatio possit impediri prætextu alicuius privilegii.

Pontifex huic constitutioni inseruit clausulam, non obstantibus de qua plusculum alibi scripsimus. de iurisdic. ord. in exempt. lib. 3. quæstion. 9. Proinde vigebit hæc constitutio quamdiu non fuerit ei efficaciter derogatum.

OCTAVA QUÆSTIO.

An & quales ordines monialium censeri debeant exempta à iurisdictione ordinaria.

Respondeo quæstionem esse facti, de facto autem Iurisperitus non respondet. l. eum quem §. 1. ff. de iudicij. Interim certum est paucos esse ordines monialium quæ exemptionibus particularibus non gaudeant aut principaliter aut per participationem de qua alio in loco scripsi lib. 1. quæst. 17. num. 17. & seqq. Emanuel. Rodervig quæst. Reg. tom. 2. quæst. 63. art. 5. Itaque adjudicatio hæc pendet à tenore privilegiorum, cap. porro de privilegijs.

(176) Per præmissa. Pontifex tollit omnem ambiguitatem cum enim descriptis hic casibus det ordinarijs iurisdictionem in exemptos dubitari à quibusdam potuisset num. ei alijs casibus hac constitutione comprehensis iurisdictione eis abstulisset. Hos enim casus ordinarijs concedens alios exclusisse quibusdam videri potuisset. l. si cum dotem in prin. ip. ff. solut. matrim. juxta illud unius inclusio est alterius exclusio. ca. nonne de presump. Menoch. libr. 8. presump. 50. numer. 8. Itaque ut omnem dilcprandi ansam tollat decla-

96
In Const. Conc. Later. Exempt. à Jurisd. Ord. Moderant.
rat nolle jurisdictionem ordinariorum in exemptos impedire alijs quibusdam in
casibus de jure eis competentibus, de quibus ego sigillatim alio in loco de jurisd.
ord. in exempt. libr. 2. quest. 45.

§. DVODECIMVS.

SUMMARIUM.

1. Pontifex potest huic constitutioni derogare.

(177) **E**xemptiones autem de cetero absque rationabili causa
& quorum interest minime citatis pro tempore concessas
nullius roboris, & momenti esse decernimus

SCHOLIA.

(177) **E**xemptiones autem. De hujus constitutionis clausula, breuiter scripsimus
in dicto nostro tractatu, ut non sit necesse eadem hic tædiota tuperfluitate
repetere lib. 1. quest. 12. Solet tamen ut & potest Pontifex ordinatis non ci-
tatis exemptiones concedere, uti testatur Emanuel Roderiques Tract. de Regulari-
bus. Nec mirum quia Exemptionibus adjicit prægantes illas clausulas non ob-
stantiarum de quibus ego inferius.

§. DECIMVS TERTIVS.

SUMMARIUM.

1. Reipublica interest cito lites finire.
2. Cause etimologia.
3. In causis beneficiorum reservatorum ordinaris non est iudex.
4. Fructus redditus proventus obventiones quid sint.
5. Exempti non possunt in prima instantia evocari.
6. Bulla explicatoria Conc. Trid. quo ad primam instantiam.
7. Beneficialis causa que dicatur & ad quem in ea appelletur.
8. Ab interlocutorijs non licet appellare.
9. Bulla de non appellando ab interlocutorijs nec ubi agitur de Morum correptione

- Alone cum clausula irritante appellati-
ones & inhibitiones.
10. Bulla ad Episcopos Leodien. in prima
instantia & varijs in casibus non appel-
landi ab eorum sententijs cum clausula
irritante.
11. Potentia unde sit metienda.
12. Ecclesia an respectu laici censenda sit
patens.
13. Quid si uterque equalis sit potentia.
14. Exceptio potentia an proponenda an-

- te licet contestatam.
15. Per horrescentia iuramentum an suffi-
ciat.
16. Frivola recusationes iurisdictionem non
suspendunt.
17. Appellatio & recusatio simboli-
sant.
18. Clausula irritans inficit appellationes
inhibitiones & quoscumque actus.
19. Quid si pars de prohibita appellatione
non excipiat.

(178) **E**T cum Ecclesiasticus ordo confundatur si sua unicuique
jurisdictio non servetur ordinario iurisdictione (quā-
tum cum Deo possumus) favere ac litibus celerius finem imponi
& litigandum immoderatis sumptibus ac impensis parci satagen-
tes. (179) Statuimus & ordinamus quod singulæ causæ (180)
tam spirituales (181) quam civiles & mixtæ forum Ecclesiasticum
quomodolibet concernentes (182) & beneficiales (dummodo be-
neficia ipsa generaliter reservata non fuerint (183) & ipsorum sin-
gularum beneficiorum fructus redditus & proventus 24. ducatorum
auri de camera secundum communem estimationem valorum
curiam & in partibus eorum ordinari s. locorum cognosci & (187)
terminari ita quod nulli ante diffinitivam sententiam liceat ap-
pellare nec appellatio (si fuerit amissa) ullatenus admitti nisi ab in-
terlocutoria quæ vim habeat diffinitivæ vel à gravamine minime
concernente negotium principale quod per appellationem à diffi-
nitiva sententia reparari non possit. (186) Nisi alter colligantium
adversarij sui potentiam merito perhorrescens (187) seu alia pro-
babili & honesta causa aliter quam per proprium iuramentum sal-
tem semiplenæ probata coram ordinaria non auderet litigare (188)
Eo enim casu causæ ipse appellationum in dicta curia etiam in pri-
ma instantia committi & cognosci & terminari possunt (189) alio-
quin

quin appellationes & illarum etiam aliarum causarum huiusmodi commissiones in posterum & quicquid inde secutum fuerit nullius sint roboris & momenti.

SCHOLIA.

(179) **E**T cum Ecclesiasticus ordo confundatur si sua unicuique iurisdictioni non observetur ordinariorum iurisdictioni favere ac litibus celerem finem imponi & litigantium immoderatis sumptibus parci sat agentes. Pontifex assumit verba Gregorij Papæ, in c. pervenit. 2. quæst. 1. insinuatque iurisdictionem ordinariorum esse favorabilem id quod ego alio in loco ostendi. lib. 1. quæst. 3. de iurisd. or. in exempt. cui deo Pontifices qui sunt canones animati. lib. 1. quæst. 9. quæst. 2. jure se favere profitentur. Præterea Pontifex Reipublicæ ostendit interesse quanto citius finem litibus imponi. l. quidam existimaverunt ff. si. cert. pet. quæ alioquin magno partium dispendio solent protrahi & fieri immortales uti conqueritur Marcellus ad Gorgilianum.

Libus decimæ numerantem frigora brumæ.

Conterat una tribus Gorgiliane foris,

Ach miser & gemens viginti litigat annis.

Quisquam cui vicini Gorgiliane licet.

Notum ad adagium Bunas iudex est ortum ab Buna Atheniensis iudiciorum praestimatorum quo Erasmus in Chiliadibus. Ideoque summi semper Pontificibus curæ ut litigantium technis atque dispendijs obviarent. Clem. dispendiosam de iudicijs. ne litigantes post litem diuturnam Cadmeam victoriam reportent. iuxta Budeum in forensibus, & Erasmus in Chiliadibus.

(179) **S**tatuimus singula causa. Causæ ethimologiam Cardinalis Clem. 1. §. ab olim de sepulturis. Maranta de ord. iud. par. 5. num. 67. derivant à chaos materia rerum omnium confusa & in formi nec improprie si confusionem & infortitatem pleratumque causarum spectemus malitia vel etiam incititia apalestrorum qui eas architectantur ut certe in eorum dijudicatione non raro Thelei filio necesse sit. Quid porro differentia sit inter iudicium, litem, causam, instantiam, controversiam videri poterit apud Nob. Marantam d. par. 5. num. 1. & seqq. & nu. 68. Uti ut porro textus dictione singulari ut nullam excludat. Clem. ne in agro §. sane ubi Card. de statu Monach.

(180) **T**am spirituales. Spirituales causæ dicuntur in quibus disceptatur de aliqua re spirituali vel spiritualitati annexa quales sunt decimales, Matrimoniales præbendales, administrationis Ecclesiasticæ, rerum Ecclesiasticarum iuris patro-

patronatus, & cetera quas Clem. V. distinctionis recenser, Clem. dispendiosam de iudic. Marant. de ord. iud. part. 4. dist. 13. Suntque causae spirituales duplicis speciei scilicet civiles & criminales. Marant. ibid. num. 2. & 5.

(181) *Quam civiles & mixtae forae Ecclesiasticae quomodolibet concernent.* Pontifex hac sua constitutione comprehendit omnis generis ac speciei causas forae Ecclesiasticae quas late describit Maranta de ord. iud. part. 4. quest. undecima. qui enim omne dicit nihil excludit. Praefes loco à generalitate. & dictio quomodolibet tantae est aemulatio ut omnes casus comprehendat August. Bero famul. quest. 66. num. 2. Paris. § 8. num. 10. part. 1.

(182) *Dummodo beneficia ipsa generaliter reservata non fuerint.* Sicuti personae per exemptionem liberantur à iurisdictione ordinarij ita per reservationem beneficiorum ejusmodi beneficia eximuntur in collatione ordinarij, qua de re videtur. Simon. Bertr. Aeneas de Falconibus, Petrus Andreas Gommaris, Fredericus de Senis, Petrus de Vbaldis qui speciales tractatus Reservationum in lucem olim emisserunt. Itaque sicuti ordinarius in causa exemptionis iudex esse non potest eodem in tractatu explicavi. lib. 2. quest. 13. Ita neque in causis hujusmodi beneficiorum reservatorum propter affectionis illud interesse quo ordinarius non potest non dolore beneficiorum reservatorum collationes sibi esse exemptas d. q. 13. idque nisi rescripto speciali ejusmodi causae ordinario committantur.

(183) *Et ipsorum singulorum beneficiorum fructus redditus & proventus 24. ducatorum auri de camera secundum communem estimationem valorem annum non excedant.* Quid nomine fructuum reddituum & proventuum obventionum emolumentorum comprehenditur late ostendit Petrus alexa Moneta. d. distributio quibus quotidianis par. 1. quest. 6. num. 9. & quest. 7. & 8. concludens etiam, in valore seu estimatione beneficiorum facienda non venire distributiones quotidianas. d. quest. 8. per tot. nec earum habendum esse rationem. Quod tamen restringit Felinus cap. ad aures num. 15. de rescriptis & Ancharanus Clem. 1. quest. 5. de prebend. nisi ejusmodi distributiones quae plerumque incertae sunt. Moneta d. q. 8. num. 6. reduci possunt ad aliquam certam & praecisam summam quod tamen Moneta d. q. 8. num. 2. non sequitur fieri enim non potest ut reduci possint ad praecisam certitudinem quia beneficiatus absque etiam sua culpa imo iusta ex causa distributionibus frustratur ut puta studiorum aut domesticorum negotiorum causa abiens. Monet. d. q. 8. num. 6. Junctaque est aptitudinem acquisitionis non augere pretium aut valorem rei nec reddere quempiam locupletiores. l. naturalem §. 1. ff. de acq. rer. dom. l. praetia ff. ad l. fal. cap. si postquam de preb. in 6. Monet. d. q. 8. num. 7.

(184) *In prima instantia extra Rom. curiam & in partibus coram ordinarijs locorum*

100 In Constit. Concil. Later. Exempt. à Jurisd. Ordin. moderant.
eorum cognosci & terminari. Itaque licet exempti immediatè subiecti sint summo Pontifici. ea auctoritate de privilegijs in 6. Choppinus de sacra politia lib. 2. tit. 4. num. 6. fol. 231. ac legato ejus à latere. cap. ff. Abbatem de elect. in 6. Glossenarijs in prac. sanct. tit. de causis verb. subiecto. Non tamen poterunt in prima instantia evocari ad Romanam Curiam & ita pactis inter Rom. Pontificem Reges Franciæ Hispaniæ Belgicæ Principes testatum reliquit Choppinus d. tit. 4. num. 8. fol. 233. proinde si contingat eos evocari habebunt ius revocandi domum ad patres provinciale sive iudices quos ex privilegio sortiuntur. Quippe quod Ecclenasticæ causæ ubi quam in patrijs litigatorum finibus à Pontifice ratione privilegiorum committi non soleant uti Guichardinus in sua historia refert. Si autem quippiam contra hanc libertatem fiat licebit eis quorum intererit quærule libello supplicare Pontifici. Imo etiam officium conservatoris privilegiorum implorare. Chap. d. loco. Estque id à Concilij Trid. dispositione non alienum. Sess. 24. cap. 20. de Reform. Sunt autem eiusmodi Trident. Concilij verba.

Causæ omnes ad forum Ecclesiasticum quomodolibet pertinentes etiam si beneficiales sint, in prima instantia coram ordinarijs locorum cognoscantur exceptis his quæ juxta canonicas sanctiones apud Sedem prædictam sunt tractandi vel quæ ex urgenti rationabilive causa indicaverit summus Pontifex Romanus per speciale rescriptum signaturæ suæ ejus manu propria subscribendum committere aut avocare.

Ad ejus quidem Concilij Tridentini elucidationem extat Bulla Gregorij XIII. Pontificis tenoris sequentis.

GREGORIUS XIII.

6 Ad Romani Pontificis providentiam circumspectam pertinere dignoscitur dubia super factorum Conciliorum decretis pro tempore insurgentia sic suæ declarationis oraculo dilucidare & interpretari ut exinde litium dispendia inter fideles quoslibet valeant, multoties Romanus Pontifex ut provisiones & gratiæ per eum de beneficijs pro tempore vacantibus actus & Sedis Apostolicæ dispositioni vel ordinationi reservandis in favorem diversarum personarum sibi gratularum & acceptarum factæ executioni debita demandentur & ne dum litteræ Apostolicæ sub plumbo desuper expediuntur beneficia ipsa ab aliquibus indebite occupentur aut aliqua in spiritualibus & temporalibus detrimenta sustineant nonnunquam corporalem possessionem ipsorum beneficiorum & illis annexorum juriurumque & pertinentiarum quomodocumque Sedis & cameræ Apostolicarum nominibus apprehendi ac omnes & quoscumque fructus redditus & proventus beneficiorum & annexorum eorundem percipi exigi eosque integris personis prædictis postquam ipsas litteras sub plumbo expeditas haberent una cum dicta possessione confirmare quandoque vero dum litteræ sub plumbo hujus-

hujusmodi expeditæ existunt ut jus suum unicuique illorum conservetur & temerariorum audacia debita castigatione compescatur ac ipsæ literæ Apostolicæ facilius debita executioni ut par est demeretur proviso de beneficijs in corporalem realem & actuaalem possessionem beneficiorum & annexorum jurium & pertinentiarum prædictarum induci & inductos in ea manentem à notis quibuslibet intrusis detentoribus at eisdem aliisque fieri & exequi per diversas suas in forma brevis & sub annulo piscatoris confectas litteras mandet & percipiat eorum simili modo & forma tunc per scriptis dilecto filio causarum curiæ camerariæ Apostolicæ generali auditori seu alijs executoribus desuper deputatis quibus omnino parendum esse nihilominus nonnulli beneficijs prædictis inhiantes ac gratias prædictas illudere eorumque intrusiones & detensiones improba tueri & processus per eosdem executores desuper habitos & formatos ac inde secuta quocumque nulla & in valida nulliusque roboris vel momenti esse neque attendi debere contendunt sub prætextu quod in decreto sacri Concilij Tridentin. Sessione 24. cap. 20. de Reform. dispositum fuerit quod causæ omnes ad forum Ecclesiasticum quomodolibet pertinentes etiam si beneficiales sint in prima instantia coram ordinarijs locorum duntaxat cognoscantur exceptis his quæ juxta canonicas sanctiones apud Sedem prædictam sunt tractandæ vel quas ex urgenti rationabile causa indicaverit summus Pontifex Romanus per speciale rescriptum signaturæ eius manu propria subscribendum committere aut avocare verum cum decreto hujusmodi Concilij concessione prædictarum litterarum in forma brevis & illarum executionem nihil efficiat neque per illos causa vel instantia introducat sed more executive procedi mandet literæ quoque in forma brevis annula piscatoris monitæ non minoris sint efficacitæ & autoritatis quam rescripta signaturæ Roman. Pontif. ejus manu propria subscripta nos in his nostræ debite declarationis cautelam adhibentes ac provisorum prædictorum jus adversus dubia & cavillationes hujusmodi æquitatè & instantia suadentibus perseverare volentes nec non prædictarum & quarumcumque litterarum in forma brevis super capienda possessione nomine cameræ hujusmodi aut in favorem litterarum sub plumbo expeditarum tam à prædecessoribus nostris quam nobis à dicta Sede hæctenus concessarum tenoris ac litis & causæ si quæ desuper executæ sint statum & merita nominatè & cognomina judicium executorum & colligantium presentibus pro sufficienter expressis habentes motu proprio non ad ipsorum provisorum aut aliorum nobis pro eis super hoc oblatæ petitionis instantiam sed ex certa scientia ac de mera nostra deliberatione decernimus & declaramus per concessionem litterarum in forma brevis sub

annulo pilcatoris super capienda possessione quorumcumque beneficiorum dispositioni Apostolicæ reservatorum seu affectorum, Sedis & cameræ Apostolicorum nominibus apprehendenda & ejusdem possessionis in favorem provisionibus hujusmodi habuerunt expeditas, relaxatione nec non adstantia ipsi provisiones literas desuper sub plombo expeditas habentibus præstantia & illorum in ibi expressorum executione facienda, qua mandata executiva sunt & summariam duntaxat causarum propter illæ emanarunt cognitionem requirunt decretis Concilij hujusmodi non contravenire nihilque præjudicij illis inferri vel eorum formam in aliquo violari neque iudicij aut censeri vel executionem litterarum earundem propterea in aliquo suspendendi sive remorari aut facultatem litterarum executores ipsos & ab eis deputatos sub executoris facultate sibi per easdem litteras ut præfectum concessas uti frui gaudere & contra illis non parentes & declarationem incurtus pœnarum & censurarum in eisdem litteris in forma brevis contentarum ac invocatione brachij singularis procedere alia omnia & singula in eisdem litteris contenta (illarum tamen forma servata) facere & libere & licite potuisse & posse nec non processus, desuper habitos & formulas habendosque & formandos ac inde secuta & sequenda quæcumque firma valida & efficacia fuisse & esse & fore suosque integros & plenarios effectus sortiri debere in omnibus & per omnia Præsentes quoque litteras de surreptionis & obreptionis vitio aut intentionis nostræ vel quoquam alio defectu notarij impugnati vel invalidari nullatenus.

Liquet itaque ex dicti Concilij Trid. dispositione, *sess. 24. cap. 10. de Reformat.* causas beneficiales indistincte in prima instantia agitari debere coram ordinario dictio enim Et, in hoc Textu sumitur expositive uti alio in loco ostendi *Schol. 190.*

Sed quæstio est an à lata per ordinarium sententia liceat appellare ad Nuntium Apostolicum neutiqam à facultatibus cum Nuntiorum Apostolicorum excipiuntur causæ beneficiales. *Gonsales de mensib. & altern. Episcop. §. 2. in proe. nu. 59.* utpote quod ejusmodi causæ censeantur Rorales atque curiales. *Gonsal. ibid. Marches. de commiss. part. 2. cap. 3. de Com. app. num. 2 & 8. Rot. dec. 36. num. 2. de appell. in novis.* Itaque inspicenda facultates Nuntiorum à quibus hæc quæstio pendit, *ca. porro ca. recipimus de privileg. l. diligenter ff. mand. quarum exhibitionem expeditatum in exordio causæ ut iurisdictioni fundari possit postulare atque diligenter examinare. Rot. divers. dec. 73. part. 3. lib. 3.* Rursus quæstio est quando dicitur causæ beneficiales. Respondeo. Quando agitur de collatione jam facta vel faciendâ & sic de titulo in re vel ad rem tam in petitorio quam in possessione. *glo. Clem. dispendiosam verb. beneficij de iudicij ubi Card. num. 12. Gonsal. d. loco num. 65.*

Non

Non tamen censetur causa beneficialis si ex parte unius agatur de collatione beneficii obtinenda & ex parte alterius præteratur non esse locum collationi sed quod debeat fieri suppressio & ponere Nuntius de simili casu cognoscere potest. *Gosial. ibid. num. 66.* Similiter si agatur de unione perpetua quamvis secus de unione temporali. *Cassad. de. 3. num. 1. & 3. de iudicij.* alios casus in quibus causæ censeantur debet aut non censeantur beneficiis vide apud glossographum. *d. Clem. i. ubi Card. 13. & seqq. puteus dec. 66. dec. 496 lib. 2. Rot. divers. decis. 765. libr. 3 part. 3.* An autem distincte ab ordinarijs procedentibus tanquam S. Sedis delegatis appellare debeat ad S. Sedem. Respondeo. Quando ordinarij procedunt auctoritate Concilii uti Apostolicæ Sedis delegati in causis quæ sub eorum iurisdictione ordinaria non comprehenduntur ab eis debeat ad Sedem Apostolicam appellari. At quando Concilium iurisdictionem delegatam cumulat cum ordinaria licet ad Metropolitanum appellare. *Ioannes de Gallemat. in libro declarationum Concilij Trid. sess. 14. ca. 4. fol. 72* qua de re videantur quæ paulo fufius alio in scripto notavi. *de iurisd. ord. in exempt. li. 2. quest. 14.*

(185) *Ita quod nulli liceat ante diffinitivam sententiam appellare nisi ab interlocutoria quæ vim habeat diffinitivam vel à gravamine quod per appellationem à diffinitiva reparari non possit.* Id ipsum renovavit ac constituit Pius Quartus Pontifex cum clausula irritante inhibitionum procedentium à iudicibus delegatis appellationem ab eisdem diffinitivam interpositam. Quæ de re videbimus infra *Scholio 187.* extractæque eius Bullæ editæ anno 1565. pridie Nonas Septembris apud Petrum Martini in septimo decretalium constitutionum summorum Pontificum *lib. 2. tit. 9. de appellat. cap. 6.* id quod etiam conforme est non modo Concil. Trident. *Sess. 24. cap. 2. de Refor. Sed & constitutioni Caroli V. Imperatoris editæ anno 1545. Wormatiz in hæc verba.*

Interdictum vero de non appellando à sententijs interlocutorijs interpretandum duximus ut procedat generaliter in omnibus illis interlocutorijs inter subditos patriæ Leod. latique vim diffinitivæ principalis non habent negotii quemadmodum sunt interlocutoria competentis iudicis pronuntiationes causarum ad iustitiam secularium remissionis & similes nihil circa negotium principale diffinientes in talibus enim pœnali edicto & ordinationi nostræ pœnisque in contravertores locum esse volumus & declaramus.

Tenor porro dictæ Bullæ Pii IV. talis est.

PIUS PAPA QUARTUS.

Epis copis Archiepiscopis primatibus & Patriarchis residentibus ultra Privilegia & indulgentias per quoscumque Romanos Pontifices prædecessores nostros ac Sedem Apostolicam & generalia concilia in cancellariæ Apostolice

stolica regulas concessa quæ in suo robore permanere volumus tanquam à S. Sede de delegatis in quibuscumque civilibus criminalibus vel mixtis causis contra quoscumque clericos seculares regulares ac etiam extra eorum monasteria seu regularia loca degentes regulares quomodolibet exemptos auctoritate nostra procedere & causas ipsas cognoscere sineque debito terminare ac quicquid terminaverunt exequi & observari facere ipsique exemptos pro tempore & delinquentes juxta eorum excessus & delicta punire corrigere & omnem jurisdictionem in eos exercere omniaque alia & singula in præmissis & circa quomodolibet necessaria & oportuna quæ nosmet facere exercere & exequi possemus in omnibus & per omnia facere exercere & exequi libere & licite valeant plenam & liberam licentiam ac facultatem auctoritate & tenore prædictis concedimus & decretisante diffinitivam sententiam vel vim diffinitivam habentem & ubi agitur de morum correctione nullatenus etiam ad nos & Sedem Apostolicam appellari posse & nihilominus per appellationes quascunque contra præsentium tenorem quomodolibet interpositas minime causas devotui aut etiam per qualvis inhibitiones etiam cum quibusvis censuris pœnis eis à quibusvis iudicibus ordinariis vel delegatis forsitan faciendas illarum ulteriorem cognitionem & expeditionem & ubi de morum correctione agitur etiam legitimam executionem minime impedire aut censuris & pœnis hujusmodi ligari aut irritari censere. Datum Romæ pridie nonas Septembris 1560.

Est & insignis constitutio ejusdem Pij Quarti Pontificis ad Episcopos Leodienses quibus concedit eis eorumve officialibus privilegium primæ instantiæ cum clausula irritante quatumcumque avocationum inhibitionum appellationum à quibuscumque sententiis ante diffinitivam non habentibus vim diffinitivam nec non à declaratione frivolarum appellationum seu exceptionum Revocationibus inhibitionum Remissionibus ad justitiam secularem insuper declarat commissiones Legatorum in præjudicium hujus constitutionis esse nullas licetque non obstantibus inhibitionibus sine periculo attentatorum ad ulteriora præcedere. Quod notatu dignum est pro acceleratione causarum ac effugio attentatorum quæ plerumque negotium principale solent remorari, uti bene advertit Lancelottus *de attentatis part. 2. cap. 20. limit. 2.* Tenor porro dictæ constitutionis est talis.

PIUS PAPA QUARTUS.

Venerabilis Frater salutem & Apostolicam benedictionem: Pro salutis gregis tui directioni & Apostolicam benedictionem: Pro salutis gregis tui directioni & officio justitiæ sine qua religio nusquam colitur nos decet ea tibi familiariter concedere per quæ subditi tui ab indebitis vexationibus ea qua potest industria præserventur & illi qui à rectitudinis semita ex

ta exorbitant ad sua officia debite compellantur : Cum itaque (sicut nuper nobis exponi fecisti) valde difficile atque dispendiosum reddatur subditis prædictis pro quibuscumque causis ad Romanam curiam accedere seu extra tuas Civitates & diocesis ad iudicium evocari ac frequenter in causis Ecclesiasticis & prophanis coram te seu vicariis illorumve commissariis aut alijs iudicibus tuis rariarumque civitatis & diocesis pro tempore motis multi de iuribus suis diffidentes passim & promiscue colligantes suos ad Romanam curiam seu loci Metropolitanam aut alium vel alios iudices & à dicta diocesi longinquos antequam aliqua sententia per te vel eos feratur per modum appellationis à præsentia denegata iustitia seu gravaminibus aut alijs diversimode confectis causis trahere conentur ut illos itineris sumptuum ac molestiæ diuturnitatis perasos ad vexationis, pecunia redimendum aut iura sua indefensa relinquendum impellant ; quidam etiam instans contra se iudicium callidæ effugere nirentes frivolas appellationes huiusmodi aut fori exceptiones coram te aut tuis vicariis interponant literas inhibitorias ad hoc duntaxat extorquendo ut huiusmodi appellationibus aut exceptionibus per te aut ipsos vicarios frivolis declaratis & propterea inhibitoriis huiusmodi per vos revocatis ac eiusdem appellationibus seu exemptionibus ad iudices suos remissis ipsi etiam à declarationibus & remissionibus huiusmodi tanquam iniussis appellare causasque desuper ad alias provincias & ipsam curiam transferri procurent : multi præterea iniquitatis filii dictarum civitatis & diocesis habitum & tonsuram clericales negligentes ad illicita passim prosiliant in malitia exultantes quod si de crimine quopiam coram te aut iudicibus tuis prædictis acculerent vel in eo deprehendantur seu convincantur statim provocaciones à præsentis gravaminibus aut alijs subterfugijs tuam & iudicum tuorum iurisdictionem & censuram minimo negotio effugere possint unde iurisdicção ipsa in dies confunditur & contemptibilior redditur in gravissimam status ac clerici & populi tui læsionem nos præmissis malis atque incommodis ea quæ possumus providentia occurrere ac simul pauperes litigantes prædictos ab huiusmodi indebitis distractionibus & dispendiis eximere volentes tuis in hac parte supplicationibus inclinati auctoritate Apostolica tenore præsentium perpetuo statuimus & ordinamus ac tibi nec non clero ac populo civitatis & diocesis Leodiens. concedimus quod posthac ad nostrum & Sedis Apostolicæ beneplacitum omnes & singulæ causæ Ecclesiasticæ & prophanæ civiles criminales reales personales & mixtæ cuiuscumque qualitatæ & naturæ ac inter quoscumque dictarum civitatis & diocesis coram te vel tuis vicariis iudicibus officialibus illorumve commissariis in prima instantia introductæ ibidem omnino cognosci & terminari debeant & exinde eadem instantia dubitante minimè etiam ad Romanam curiam evocari possint ibidem cognosci & terminari.

terminari debeant nullique occasione seu prætextu denegatæ iustitiæ vel gravaminis aut quacumque alia causa præterquam ab interlocutoria vim diffinitivam habente ante diffinitivam sententiam per vos ferendam nec à declaratione frivolorum appellationum seu exceptionum & revocatione inhibitionum ac remissione vel alio quopiam decreto per quemcumque vestrum interpositio licet appellare nec appellationes huiusmodi si fuerint emissa admitti debeant; neque quisquam etiam noster aut successorum nostrorum Romanorum Pontificum familiaris continuus commensalis aut Apostolicæ Sedis notarius accollitus capellanus, causarum palatii Apostolici auditor litterarum Apostolicarum abbreviator vel scriptor seu alius officialis vel in Romana curia residens etiam prætertu literarium Fac. Rec. Eugenij Papæ quartæ in favorem curialium edictarum aut cuiuscumque alterius privilegij realis vel personalis aliquem in eadem primam instantia causa coram te aut tuis officialibus ut præfertur introducta seu ante primam diffinitivam sententiam ad curiam etiam si alias causa ipsa de sua natura aut juris necessitate tractanda & finienda esset vel metropolitanos prædictos seu alibi extra dictas civitatem vel diocæsim ad iudicium evocari possit & nihilominus appellationibus inhibitionibus seu quibuscumque aliis impedimentis vobis interpositis non obstantibus tu aut præfules Vicarii officiales aut iudices tui prædicti in huiusmodi causis sine vitio attentatorum ad ulteriora procedere eamque sine debito terminare ac quicquid superinde iudicaveritis executioni demandare libere & licite valeatis in omnibus & per omnia perinde ac si appellationes exceptiones provocaciones inhibitiones & alia præmissa nullatenus emanassent quodque prætextu huiusmodi denegatæ iustitiæ vel gravaminis ante sententiam diffinitivam vel diffinitivam vim habentem ad alium quam te ad quem cum tuo consilio pertineat declarare an appellationes huiusmodi rejiciendæ vel admittendæ sint recursus haberi nequeat nullaque causæ appellationum à sententiis interlocutoriis vim diffinitivam non habentibus nec non declarationibus revocationibus inhibitionibus remissionibus & decretis vestris huiusmodi devolvantur aut per nos seu legatos nostros committantur nec commisse valeant nisi in illarum commissionibus quod à diffinitiva vel quæ vim diffinitivam habeat interlocutoria sententia appellatio interpositiva fuerit exprimitur decernentes appellationes commissiones inhibitiones processus sententias decreta & alia acta nec non quicquid secus contra præmissa per quoscumque tam metropolitica quam Apostolica autoritate surgentes scienter vel ignoranter fieri vel attentari conigerit irrita & inania nulliusque roboris vel momenti fore ac appellantes & evocantes præfatos nec non appellationes à sententiis interlocutoriis aut denegata iustitia seu gravaminibus huiusmodi alteri quam ut præscribitur suo vel alterius nomine prosequentes ad expensas damnas

& interesse per eos propterea debita condemnari debere non obstantibus præmissis ac constitutionibus & ordinationibus Apostolicis necnon privilegiis indultis exemptionibus conservatoris & literis Apostolicis quibusvis personis Ecclesiis sub quibuscumque tenoribus & formis ac cum quibusvis clausulis & decretis in contrarium quomodolibet concessis confirmatis & innovatis quibus omnibus etiam sufficienti illorum derogatione de illis eorumque totis tenoribus specialis specifica individua & expressa ac de verbo ad verbum (non autem per clausulas generales idem importantes) mentio seu quavis alia expressio habenda aut aliqua alia exquisita forma ad hoc servanda foret tenores huiusmodi ac si de verbo ad verbum nihil pariter omisso & forma in illis tradita observata inserta forent præsentibus pro sufficienter expressis habentes; illis alias in suo robore permanentibus hac vice duntaxat specialiter & expresse derogamus: contrariis quibuscumque aut si aliquibus communiter vel divisim à dicta Sede sit indultum quod interdicti suspendi vel excommunicari seu coram aliis quam iudicibus vel conservatoribus suis ad iudicium trahi non possint per litteras Apostolicas non facientes plenam & expressam ac de verbo ad verbum de indulto huiusmodi mentionem. Datum Romæ apud Sanctum Petrum sub annulo Piscatoris die undecima Septembris M.D.LXI. Pontificatus nostri anno secundo. Sic signatum Ca. Glotierius: & in dorso erat scriptum venerabili Fratri Roberto Episcopo Leodiensi.

(136) Nisi alter colligantium adversarij suo potentiam merita perhorrescens. Potentia hæc metienda est ab opibus l. 1. ubi gloss. verb. potentiarum & Bald. num. 3. C. Ne liceat potentioribus d. l. 1. verb. viris clarissimis eruditione. Castr. d. l. 1. numer. 2. Duennas Reg. 122. num. 4. Gomes. ad reg. Cancell. de surrogandis quest. 7. & not. libr. 1. quest. 48. de iurisdic. ord. in exem. pr. Insuper varijs alijs ex figuris caularum quæ licet regula comprehendi una non possunt, eadem tamen ruina pendenda sunt. Quæstionis esse potest utrum Ecclesia respectu laici censeri debeat potentior? Lud. Romanus respondit non esse, nisi Ecclesia iurisdictionem aliquam vel potestatem habeat in laicum. Conf. 518. Innoc. & Host. cap. 2. de alienat. iudicij mut. causa facta Spec. de cess. act. §. sciendum vers. ex proxime dictis qua de re & ego qua. dam d. lib. 1. quest. 48. Quid si uterque litigator paris sit potentia: an alter poterit de alterius potentia excipere? Neutiquam Bald. d. l. 1. in fin. arg. l. sed & milites ff. de excus. tut. l. non solum §. de uno ff. de Ritu Nupt. An autem exceptio hæc proponi debeat ante litem contestatam ad instar declinatoriarum? videtur quod sic. l. ita de num. C. de procurat. Bald. d. l. 1. nisi tamen adversarii potentia post litem contestatam evenierit, qua de re ego fusius alio in tractatu. lib. 2. quest. 16. de iurisdic. ord. in exemptos.

(187) Seu alia probabili & honesta causa aliter quam per proprium iuramentum

108 In Constit. Concil. Later. Exempt. à Jurisd. Ordin. moderant.
tum saltem semiplena probata coram ordinario non audeat litigare. Antonia
hac in re est iuris civilis & canonici. Jure enim civili solo partis curamento quod
perhorrescentia vocant citra suspicionis causæ expressionem poterat iudex re-
cusari. gloss. l. apertissimi C. de iudicijs ubi Bald. & Salic. Minus lib. 3. obs. 38. Mar-
cus Anton. Bayer. tract. de Viribus iuramenti numer. 86. vers. 2. Menoch de arb. iud.
casu 202. num. 36. Lancelott de attent. part. 2. cap. 5. num. 68. At vero iure canonico
cui conformis est hæc constitutio necesse est ut recusatio nitatur legitima causâ
quam non sufficit allegare sed necessario etiam est ut probatur Philipp. Franc.
cap. iudex num. 6. de officio deleg. in 6. Cavalcanus dec. 29. nu. 97. part. 2. Steph. Aufr.
rius tract. de recusationibus num. 3. Quales autem eæ recusationum causæ sint in
magno numero recenset Aufrerius d. loco & Lancelott. cap. 5. numer. 41. & seqq.
Quæ quidem si frivole sint aut præsumptio sic malitiæ reculantis potest iudex eas
15 spernere & recto tramite in iuris administratione procedere quia frivole re-
cusationes aut malitiöse iurisdictionem non suspendunt. Franc. d. cap. iudex numer.
6. & 7. Navar. cap. cum contingat 10. nullitate num. 10. de rescript. qui dicit ita fecerit
fuluisse. Salmantica Staphil. d. litteris iustitiæ §. si appellatus numer. 2. Angel.
16 si quidem, numer. 1. & 2. inst. de fidei commissarij libert. Lancelott. d. cap. 5. num.
70. 31.

(188) Eo enim casu causa ipse appellationum in dicta curia etiam in prima in-
stantia committi cognosci & terminari poterunt. Ratio est. Quia appellatio &
17 recusatio simbolant. Marant. de ord. iud. part. 6. in decis. actu 2. Lancelott. de at-
tentatis part. 2. cap. 8. num. 69 & 70 & proinde sicut per viam appellationis causâ
ab inferiore transfertur ad superiorem ita & per viam recusationis. Mar. & Lancel.
iam citati. Equiparatorum enim eadem est ratio & iuris dispositio. Preses ius
ab aequiparatis.

(189) Alioquin appellationes & illarum & etiam aliarum causarum commis-
siones & quicquid inde secutum fuerit nullius sit roboris & momenti. Ecce claudunt
irritantem quæ inficit & irritat commissiones inhibitiones & processus appella-
tionum interpositarum ab interlocutoris non habentibus vim definitivæ vel
gravaminibus quæ per appellationem à definitiva reparari non possint. Fufe Ga-
brieli com. concl. lib. 6. tit. de clausulis, concl. 3. Itaque non obstantibus inhibiti-
18 onibus iudicium delegatorum in eiusmodi causis hiebit citra periculum attenti-
tati ad ulterius procedere executionemque promovere. Tum quia inhibiti-
o quæ non est canonica extra rotam non ligat. Lancel. de attent. part. 2. cap. 20. lim. 1.
nu. 1. & 10. Cora dec. 204. Signanter cum inhibitiio emanavit contra constitutionem
Papalem uti hoc in casu. Corneus cons. 25. lib. 3. Lancel. d. lim. 1. num. 9. aut sine præ-
via causæ cognitione hoc est partis citatione. Lancel. ibid. num. 6. Tum quia inhi-
bitiio non ligat quando princeps vel Pontifex permittit quid fieri non obstante
in-

inhibitione Lancel. d. cap. 20. lim. 2. Tum quia inhibitiō emanata vigore rescripti subreptitii non ligat Lancel. ibid. lim. v. 2. verbi gratia si enarretur appellatum esse à diffinitiva sententia vel diffinitivæ vim habente cum tamen sit ab interlocutoria cuius gravamen potest per diffinitivam reparari Commissio enim non potest dare iurisdictionem super eo quod non est. Egid. dec. 22 incip. secundum Ver. Nam commissio. In omnique rescripto ac inhibitione tacite inserta est & in fine clausula. Si preces veritate nitantur. Dec. conf. 33 num. 5 Paris. conf. 172. nu. 13. lib. 4. Tum denique quod constitutio hæc conciliaris habeat clausulam derogatoriam. Fel. cap. nonnulli col. 4. in 1. regula de Rescriptis. Rota Ver. dec. 262. part. 1. Menoch. conf. 294. tom. 3. cui Pontifici derogare non censetur nisi cum specifica expresseione. cap. ex parte vestra de Capell. Monach. Cotta dec. 48. part. 1. longe magis rescripta inferiorum qui generalibus Ecclesiæ conciliis Pontificisque constitutionibus derogare non possunt. gloss. ca. cum dilectus verbi in etate de elect. Rebuff. de dispensat. ad plura num. 28. & 31. ca. quod super ca. cum inferior de maioritat. & obedientiis.

Sed quid si pars non opponat an non obstante hac clausula irritante appellatio processus sustinebitur? Respondeo. Sustineri Clausula enim irritans nullius est energiae nisi parte opponente. Gonsales de mensib. & altern. Episcop. glo. 66. num. 52. & seqq. gloss. 56. num. 65 per Clem. 1. vers. Quia decretum de præb. Roman. conf. 330. appellatioque alioquin rejicienda sustinetur parte non opponente. Menoch. lib. 2. præf. 46 n. 2. Dec. l. 1. C. de bon. poss. secundum tabulas. Consensusque partium solet reddere licitum quod alioquin esset illicitum. Lancelot. de assensu cap. 12. limit. 42. num. 13. appellatioque ut sentiunt nonnulli etiam non interdicta solet devolvi in vim consensus & taciturnitatis partium. Vantius de nullit. tit. de nullit. ex defectu iurisdictionis num. 75. & seqq. Abbas cap. Cum contingat. de officio deleg. Auton. Nicellus in concord. gloss. num. 27. Seu prorogationis eleg. Castr. l. 1. §. biduum nu. 6. ff. Quando appell. sit. Cui tamen theoria adversatur Rota dec. 11. num. 2. de appellatione in novu. Granat. ad Vestr. lib. 7. cap. 2. numer. 12. & cap. 7. numero 72.

§. DECIMVS QVARTVS.

SUMMARIUM.

1. Dictionis & energiae multiplex.	ne non comprehenduntur.	
2. Conservatores seculares hac constitutio-	3. Excellentia canonici iuris.	4. Bac-
O 3		

- 110 In Constit. Concil. Later. Exempt. à Jurisd. Ordin. moderant.
4. Baccalaureatus an sit gradus.
 5. Baccalaureatus sine scriptura probari potest.
 6. An opponi possit de idoneitate graduati.
 7. Assessorum origo.
 8. Assesores consensu partium designandi.
 9. Quid si partes non consentiant.
 10. Assessor debet esse omni exceptione maior.
 11. Quid finale consulat.
 12. Assesores non assumendi ex remotis partibus.
 13. Quid si omnes recusentur.
 14. Recusationem frivolam iudex potest spernere.
 15. Multe sunt recusationis causae.
 16. Iudex an teneatur assumere assesorem.
 17. Iudex tenetur assumere assesorem quoties lege statuto aut rescripto ad hoc obligatur.
 18. Assessor petendus est.
 19. Quid si alteruter petat uter solvet assesores.
 20. An iudex teneatur sequi consilium assesoris.
 21. Laicus an coram iudice Ecclesiastico assesor esse possit.

(190) Iudices autem & conservatores (191) à Sede Apostolica deputati (192) si in altero iurium (193) graduati non fuerint (194) assessorem in partibus (195) non suspectum (196) ab ipsis partibus vel eorum altera requisiti (197) sumere & secundum eum relationem iudicare teneantur.

SCHOLIA.

- 1 (190) Iudices autem & conservatores. Dicitur Et varie in jure usurpatur interdum enim copulat, l. ea tamen adiectio ff. de leg. 3. l. titio ff. de leg. 2. nonnunquam disjungit. l. cum quidam §. ult. C. de verb. sig. l. saepe ff. de verb. signif. Quandoque ponitur argumentative. d. l. ea tamen adiectio DD. l. omnes populi ff. de iust. & iure. aliquando ponitur expositive scilicet pro id est. l. in venditione ubi gloss. ff. de eversionibus. Albertus de Pergamo de preposit. num. 12. Hoc in loco Pontifex praeposit iudices uti genus subnectitque conservatores uti unam speciem iudicium. Claud. Cautimacula de officio iudicum lib. 3. cap. 3.
- 2 (191) A Sede Apostolica deputati. Hoc adjicit, ut ab hac constitutione excludit conservatores à principibus laicis constitutos. cap. 1. & fin. de offic. deleg. in 6. in verb. Apostolica Sede. Quin autem principes seculares non autem inferiores aut qui jure principum non censentur conservatores designare possint dubium non

non est. tot. tit. C. de defensoribus Civitatum aub. Vt nulli iudicium liceat habere loci
 servat. aub. de mand. princip. §. nulli quoquo iudici. Franc. cap. fin §. Conservatores
 ubi DD. in princ. deleg. in 6. quos proinde Pontifex non vult hac sua constitutione
 comprehendi prout nec similes conservatores constitutione Innocentij ac Bone-
 facij comprehendi testantur Doctores classici. lo. And. Gemin. Franc. & ceteri in cap.
 1 & fin. de offi. deleg. in 6.

(192) Si in altero iurium. Scilicet canonico aut civili duæ enim istæ scien-
 tiæ dicuntur archætonicæ id est omnibus alijs dominantes. Rebuffus ad concordati-
 onem Rubr. de collationibus in gloss. verb. iur. canonici aut civilis. Medicas enim agrimen-
 sorum economus, imo Theologus si in scientiæ suæ professione labatur cervicibus huic
 scientiæ subijciat ut proinde ceteræ scientiæ utrique huic non immerito ancillari
 dicantur. Ac quidem utriusque hujus scientiæ tanta est coniunctio ut alterius
 perfectio ab altera dependeat juris enim canonici sanctitas à sublimitate juris ci-
 vilis decoratur iurisque civilis maiestas à canonum autoritate firmatur. Bald. in
 pro. decretalium Ut proinde vix sit qui in altero iure sine altero possit præcellere
 teste Romano. Sing. 654. lo. re dico che & legista seu a capitulo vale poco Ma il ca-
 nonista seu a de lege vale mente.

(193) Graduati non fuerunt. Graduati debent esse in aliqua universitate fa-
 mosi ut sub hac dispositione comprehendantur & proinde graduati quos Bul-
 latus vocant sub hac constitutione non veniunt. Rebuff. de nominationibus quest.
 10. l. nemo C. de advocat. divers. iud. Guld quest. 388. DD. cap. clerici de iud. idem Re-
 buff. ad concordata Rubr. de collationibus. §. præterea gloss. verb. famosa. Nam & Con-
 ciliij Trid. dispositione. sessione 22. & cap. 2. sess. 24. cap. 2. de Reform. & constitutione
 Eij. V. edita anno 1568. Kal. Junij. omnis prærogativa ita graduatorum sublata est.
 Quid autem si quispiam sit tantum baccalaureus an dicatur graduatus, videtur
 quod non. Quia baccalaureatus non est gradus. gloss. ad Reg. Cancell. Julij 2. in 3.
 parte. Baccalaurei enim seu baccalarij, teste Rhenano à bacillo nominati sunt
 quia primi studii auctoritatem quæ per baculi exhibitionem concedebatur jam
 consecuti fuissent ut fuerit velut quoddam mancipationis signum in aliquod
 studium baculi traditio. Iacobus Spiegelius in lexico verb. Baccalarij. Sed an ad
 probationem gradus requiratur scriptura seu instrumentum ab universitate?
 Minime quia actus nunquam ad sui substantiam requirit scripturam nisi ita ex-
 presse iure stabilitum sicuti prolixius alio in loco docui. lib. 1. de iurisd. ord. in ex-
 empl. cap. 7. probari itaque poterit gradus nedum per duos testes, sed etiam per
 unicum. 1af. l. huiusmodi §. legatum ff. de leg. 1. quia actus parvi est præiudicij & ter-
 mino non nocet. Fel. & DD. cap. licet universis de testibus. ad instar ordinis clericatus
 qui solet probari per unum testem. Gerard. sing. 49. num. 3. 1af. d. §. legatum DD. d.
 cap. licet. Guld. quest. 474. 1af. Rep. l. admonendi num. 198. col. 7. ff. de iureiur. Quod
 intel-

In *Constit. Concil. Later. Exempt. à Jurisd. Ordin. moderant.*
intelligendum est quando ejusmodi probatio esset extrajudicialis neminique præju-
dicaret alioquin requireretur ut minus probatio duorum testium, *Rebuff. de Nomi-*
nationibus quest. 14. nu. 32.

- 6 An autem exhibitis litteris autoritatis gradus possit excipi de inidoneitate graduati? Neutiquam. Quia jam est approbatus. *Fel. cap. fin. de præsumpt. Stapili-*
leus de litteris gratia in decima forma expectatarum, Rebuff. d. Rubr. de collationibus
§ præterea in gloss. verb. Quinquennium. habilitateque personæ præsumitur ex actu
habente debitam formam. *cap. in præsentia ubi des. de probat. l. ab ea parte ff. eod.*
Aufser. thol. dec. 449. proinde sicut capitulum inquirere nequit de habilitate
sibi per collationem præsentati *cap. Menoch. 16. quest. 1. ca. capitulum §. Crucis de*
Rescript. ca. enim cui de prob. in 6. Abb. cap. pro illorum de prob. Ita neque quisquam
de idoneitate ejus quem universitas formosa tori orbitestatum fecit. *Rebuff. d. §.*
præterea in gloss. verb. quinquennium, Choppinus de sacra politica lib. 1. tit. 8. num. 8. &
seqq. Arnulphus Rufus de iure regaliorum Franciæ & Philipp. probus eodem sta-
tutu.
- 7 (194) *Assessorem in partibus.* Fuit olim in more positum Romanis ut qui
judicandi potestatem haberent sibi iurisperitos adsciberent quorum consilijs &
operis in exercenda jurisdictione uterentur. *l. 1. & rot. tit. ff. de officio assessorum*
ab assidendo dicti quod iudicibus in iudicando assideant eumque consiliorum soo-
rum faciant participem. *l. 1. C. de assessoribus,* qui & ideo consiliarij etiam nuncu-
pantur. *Spec. de consilijs requisit. & tit. de assessore §. assessor.* Assessorum itaque es-
lectio spectat ad eum qui iudicantis munere fungitur. *l. 1. nullius iudicium C. de as-*
essoribus. tutius tamen & magis congruum est ut eligantur de consensu partium li-
terantium. *cap. non sane vers. illi enim 14. quest. 5.* ita enim mutua partium consensu
assumptus assessor postea suspicio jus prætexu reculari non poterit *cap. quod semel*
placuit de Reg. iur. in 6. Si autem partes in electione non possunt convenire iudi-
cantis religio assellorem designabit. *cap. cum speciali de appell. cap. super questionum*
de officio deleg. Specul. de ass. §. eligitur. iudicium enim redditur in iudicium. *l.*
inter stipulantem ff. de verb. oblig. Debet autem assessor esse omni exemptione ma-
ior ne laborare aliqua infamia juris aut facti. *l. liberti ff. de offic. assessor. l. neque C.*
de dignit. li. 12. proindeque hæreticorum filij quia juris infamia laborant ejusmo-
di assessoris munere fungi non possunt. *Jacobus Simanchas Episcopus Paceris in en-*
chiridio iudicium violata religionis tit. 63 c. vergentis de Hæreticis c. 2. §. hæretici eodem
in 6. ut nec excommunicati propter consilij participationem & communicatio-
nem quæ eis prohibetur. *Spec. d. loco §. debet.* idque non obstante quod assessores
nullam habeant jurisdictionem. *l. 1. C. de assessoribus.* consiliumque duntaxat jus dicenti
suggerunt. *l. Consiliarij ff. de offic. assessor. l. 3. C. eod.* debent enim qui sunt à consilijs vi-
tæ ac famæ esse illibata. *d. l. liberti.*

De latatio assessorum notam quaedam inferius. Scholio 197. qua. 12. & 13. quae hic ne actum agam non repeto ut & quid si una partium petat assessorum an altera tenebitur ad contributionem sprotularum, vide Scholio 1. 6. Quid autem si assessor malè consulat an iudici imputabitur? Distinguo civiliter tenebitur eligendo est malè consulat an iudici imputabitur? Distinguo civiliter tenebitur eligendo est malè consulat an iudici imputabitur? Distinguo civiliter tenebitur eligendo est malè consulat an iudici imputabitur?

Ad Spec. de assessore §. pena. Adjectur autem in textu constitutionis in partibus. Ne iudex gravi sumptu partium & locis remotioribus advocet assessorem. Spec. de Requisit. concilij numer. 14. prospiciendum enim est ut partes quam minus fieri potest sumptibus graventur. Spec. de iudice delegato §. sequitur num. 1. Emanuel. Roderic. quest. Reg. tom. 1. quest. 68. art. 8. quia etiam ratione delegatus Papae non potest causam subdelegare alteri alicujus loci remotioris. Spec. d. num. 1. qua de re notavi similia in trad. de iurisdic. ord. in exempt. lib. 4. quest. 87 & vide infra in materia de conservatoribus q. 12. Quid porro si alterutra pars vel etiam utraque omnes reculent. Respondeo iudicis officio incumbere multitudinem suspectorum refrenare Spec. de Requisit. Concilij num. 14. in fine proinde poterit tunc etiam partibus invitit quem piam designare iudicium eam reddidit in invitum uti initio huius scholij ostensum est. Signanter quod vane & generales ejusmodi reculationes ut & exceptiones non sint considerandae sed spernendae Fel. cap. pastorali num. 13. de rescriptis late Lancelot. de attentatis part. 2. cap. 5. num. 31. & sequentibus. Lanfrancus cap. quoniam contra verb. exceptionem de probat. Gerardi sing. 70. Cavale. dec. 46. num. 327. part. 1. Imo ne quidem cum in specie & individuo proponitur quoties iudex animadvertit reculationis causam esse frivolam, sperni enim libere ejusmodi reculationi potest. Navarrus cap. cum contingat decima causa nullitatis num. 10. de Rescriptis Franc. cap. iudex num. 6. & de officio deleg. Angel. §. ergo si quidem num. 1. & 2. inst. de fideicom. hered. ad instar appellatio nis trivialae quae iurisdictionem non suspendit. Pedem. dec. 84. Lancel. de attentatis part. 2. ca. 12. limit. 6.

(195) Non suspectum. Centum prope suspicionis causas vide discussas apud Steph. P.

114 In Constit. Concil. Later. Exempte à Jurisd. Ordin. moderant.
Stephanum de Auferijs. tract. de recusat. & nepotem à Monte Albano tract. de excep-
tionibus tit. 3. de except. contra iudices.

16 (196) Ab ipsis partibus vel earum altera requisita. Assessoris assumptio relinquitur arbitrio & conscientiae iudicantis. d. cap. statutum §. assessorem de Rescr. in 6. Non enim ex juris præcepto obligatur etiam iudex imperitus assumere assessorem Gon- sales de mensib. & alternat. gloss. 46. num. 68. & 50. Vant. de nullit. ex defectu. iurisd. num. 752. Menoch. de arbit. iud. lib. 1. quæst. 23. Ideoque sententia lata à iudice imperito qui assessorem non assumpsit valida est licet iudex ita ferens sententiam peccet. Ioan. Andr. cap. nullus ex consilio num. 7. de reg. iur. in 6. Abb. cap. 1. num. 7. de consang. & affinit. Lancell. de attent. cap. 9. concilio sapientia pendente.

17 Quod intellige nisi iudex lege statuta Rescripto consuetudine aut constitutione teneretur sibi assessorem assumere, nam tunc sententia assessore non assumpto lata esset ipso iure nulla. Apost. ad Barth. l. 1. §. si plures num. 12. littera G. de exercit. actione Vantius d. num. 152. Lancell. d. loco num. 13. Menoch. d. quæst. 23. in fin. Conso-

18 les d. gloss. 46. num. 82. Itaque oportebit iudicis officium in hac hypothese implorare ut assessorem assumat. Tum quod iudex officium suum non imploratum impartiri non tenetur. l. 4. §. hoc autem ff. de damno infecto. Tum quod omnis dispositio tendens in favorem alterius ita demum effectum sortitur si in cuius favorem tendit petat aut velit. gloss. l. universa rescripta verb. prabeatur. C. de prac. imper offer. ubi Laf. num. 2. & DD. Des. conf. 27. Archid. cap. 1. numer. 2. de decim. lib. 6.

19 Menoch. lib. 2. pres. 46. late Gonfales d. loco gloss. 56. num. 48. usque 109. Sed quid si alteruter solus petat assessorem an alter debeat contribuere pro illius salario an is solus solvet qui petijt? Respondetur onus salarii solvendi incumbere utrique parti etiam si alter solus assessorem petierit. l. sed & loci §. 1. vers. Sed & si messor. ab altero ff. finium reg. l. pen. §. expensis C. de Reb. credit. Spec. de assessore §. salarium num. 4.

20 (197) Sumere & secundum eius relationem iudicare tenebitur. Sed quid si iudex censetur consilium assessoris non esse æquum an hac in facti contingentia sequitur tenebitur? Neutrquam Constitutio enim per quam quis cogitur sequi consilium alterius intelligitur si sit æquum. late Abb. cap. Cum in veteri de electione Barbol. l. 1. §. si plures num. 10 ff. de exercit. act. Sed an laicus in casu hujus constitutionis in assessorem designari possit? Videtur quod non cuius enim consilium de necessitate est, uti interveniat particeps officii & jurisdictionis esse censetur.

21 Barb. d. §. si plures. qualis esse nequit laicus qui jurisdictionis Ecclesiasticæ capax non est. Abb. cap. si pro debilitate de offic. deleg. Sanchez de matrimonio lib. 7. disp. 46. num. 14. Greg. Sayrus in Thesuro Theol. Moral. lib. 1. cap. 5. num. 13. & segg. Abb. cap. decernimus ubi Decim. num. 17. de iudicij. nisi speciali commissione Papæ ei ejusmodi iurisdictione committatur. Greg. Sayrus d. cap. 5. num. 15. Ioannes Stronius

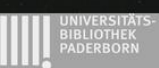
traff. de Vicario Episcopi lib. 1. quest. 2. & quest. 37. gloss. ca. bene quidem verb. prater Romanum dist. 96. Abb. cap. Ecclesia sancta Maria num 5 de consir. ca. ab excommunicato num. 6 de Rescript. Conluetudine enim aut praescriptione sola laicus talem iurisdictionem acquirere non potest. Abb. c. causam de praescript. & d. c. decernimus, DD. iam laudati Covarru. Releff. cap. alma mater de sens. excom. Greg. Sayrus d. loco. nisi tamen ea sit immemorialis. Navar. cons. 6. num. 4. de immunit. Eccles. cap. super questionum & prater de verb. sig. d. hoc iure §. dicitur ff. de aqua pluui a arcenda. At e contra stant multae rationes quae ex theoria Abbatis adfertur possent, d. cap. cum veteri de elect. Nimirum in consilium assumi etiam posse eum qui particeps officij esse non potest. Abb. ibid. num. 12.

§. DECIMVS QVINTVS,

SUMMARIUM,

1. Cathedralicum unde vocetur.

(198) ET quia saepius ex multiplice relatione percipimus, quam plurimis Ecclesijs & illis praesidentes Episcopos tam citra quam ultra mentes vexari, in eorum iurisdictionibus iuribus & dominijs, ac turbari a domicellis principibus & nobilibus eorundem, qui sub colore iuris patronatus quod in beneficijs Ecclesiasticis habere consingunt, nullo privilegio Apostolico suffulti, sine ordinarij collationibus & litteris & absque aliquo saltem colorato titulo beneficia non solum clericis sed etiam laicis conferre, sacerdotes & clericos delinquentes ad eorum libitum punire, decimas omnium rerum & ad quarum solutionem de iure tenentur (199) ac cathedralicum & alia quae legis dioeceseanae & iurisdictionis sunt & ad Episcopos duntaxat pertinent, tenere auferre fraudare usurpare seu & ut praemissa fiant mandare ac ipsa & fructus quoscumque ne a civitatibus terris & locis eorum extrahantur, prohibere feuda possessiones & praedia occupare, & indebite detinere seu ad feuda & bona ipsarum Ecclesiarum eis concedendum ac Ecclesiastica personis per eos nominatis conferendum minis &

& terroribus ac alijs vijs indirectis inducere & compellere & alia quam plurima damna jacturas & iniurias Ecclesijs præfatis inferri non modo permittere sed etiam expresse mandare (200) præsumunt.

SCHOLIUM.

(198) **E**T quia sæpius ex multiplici. Pontifex hic à moderatione exemptionum transit ad reformationem laicorum qui multis modis in præjudicium libertatis Ecclesiasticæ de qua superius scriptum, *Scholio 7.* clericis & rebus Ecclesiasticis præjudicium inferunt. Quæ quidem materia cum non concernat exemptiones quarum enucleationem mihi proposui subsisto.

(199) *Ac cathedraticum & alia quæ legi dicæsanæ & iurisdictionis sunt.* Cathedraticum sic vocatur quia pro honore Cathedralis datur. *ca. placuit. 10. quest. 3.* dicitur & sinodaticum quia in synodo solvi consuevit. *ca. olim de censibus.* elegantius eulogia dicitur munificencia quædam ab eo quod est bonum & logosid est sermo quia munuscula bono sermone & cum animi gratitudine dantur recipiuntur. *que. ca. de eulogijs dist. 18.*

Solebant autem pro cathedratico solvi duo solidi, secundum estimationem illius monete quæ antiquitus ab initio solvi consueverat nisi circa solutionem minoris monete quæ modo est in usu fuisse præscriptum. *d. c. olim. Ioannes Franc. Papius de visitationib. part. 1. quest. 5. num. 13. & seqq. gloss. cap. conquer. recte de offic. ord.* Quod enim ex non usu solvendi cathedraticum minuatur aut libertas non solvendi acquiratur tradit Henricus Bottenus Beaxianus *tract. de Synodo part. 3. num. 94.* debet tamen non usus esse immemorabilis. *Abbas cap. fin. de consuet. & in cap. pervenit. de censib. Alex. cons. 6. vol. 7. Dec. cons. 85.* tempus enim illud, exemptioni à Papa vel Episcopo concessæ æquipollet. *Henric Bottenus d. loco num. 90. & seqq.* Quæ autem posset quod Honorius Pontifex in *d. can. conquereute.* nomine solidi intellexit erit Iustiniani ævo aureus fuit dictus solidus eo videlicet quia nihil illi decisse videretur. Solidum enim præfati integri torumque dicebant uti notat frater meus de re Nummaria præfati ævi *cap. 11. fol. 64.* aurei vero valorem pro varietate temporum variasse eodem capite ostenditur.

Porro Pontifex denotat hic Episcoporum duplicem jurisdictionem scilicet dicæsanam & jurisdictionis de utraque scripsimus alio in loco. *de iurisd. ord. in exempt. lib. 1. quest. 15.*

(200) *Præsumunt.* Itaque ut quispiam in hanc constitutionem impingat requiritur dolus & contempus ea enim est energia hujus verbi præsumunt.

Card.

Card. Clem. 1. quæst. 39. de privileg. Navarrus de alienat. rer. Eccles. num. 76. & notari i-
dem alio in loco d. lib. 4. quæst. 75 num. 4.

§. DECIMVS SEXTVS.

SUMMARIVM.

1. Impedientes iurisdictionem Ecclesiasticam incurrunt censuras Bullæ Cœnae do-
mini.
2. Libertati Ecclesiastica qua dicantur adversari.

Necnon considerantes quantum ex istam nostro & Apo-
stolica Sedis honori quam personarum Ecclesiasticarum
quieti & prospero statui non sine damnanda pernicie derogetur,
ac cupientes eos quos ad observantiam iurium virtutum præ-
mia non inducunt, tam adjectarum exaggeratione poenarum quã
adjiciendarum de no vo formidine à temerariis ausibus refrenare,
(201) omnes & singulas constitutiones quæ super decimarum so-
lutione & contra violatores & raptores Ecclesiarum & incendia-
rios agrorum depopulatores & tam S. R. E. Cardinalium quam Ve-
nerabiles Fratres nostros Episcopos & alias personas Ecclesiasticas
seculares & regulares capientes detinentes (202) & eorum iurif-
dictionem & iura quomodolibet indebite occupantes aut eos in
eorum iurisdictionis exercitio perturbantes seu molestantes eos
quoque ad conferendum beneficia Ecclesiastica personis per eos
nominatis aut alias de illis pro eorum libito voluntatis disponen-
dum ac feuda & bona Ecclesiastica in emphiteosim concedendum
aut alias vendendum temere compellentes (203) Nec non statuta
contra libertatem Ecclesiasticam facientes & ad præmissa auxili-
um consilium vel favorem præstantes hæctenus emanaverunt in-
novamus,

SCHOLIA.

(201) **O**Mnes & singulae constitutiones. Constitutiones istae cum non quærentur in Instituto exemptionum quarum enucleationem susceperat Petrus Matthei in septimo decretalium Apostolicarum post sextum Clementinas & extravagantes editarum apud quem sigillatim distinctis titulis hæc consuetudines descriptæ sunt.

(202) **E**t eorum iurisdictionem aut iura quomodolibet. Incurrere excommunicationem Bullæ Cœnæ Domini eos qui iurisdictionem Ecclesiasticam prælatorum ac etiam ordinariorum impediunt per recursum ad curias aut seculares potestates liquidum est ex serie dictæ Bullæ ac signanter excommunicatione in ordine decima sexta quam Gregorius Savius in thesauro Theologiæ moralis explicavit lib. 3. cap. 20, eaque etiam innodat eos qui auxilium Concilium favorem præstant, qua de re & ego alio in loco, d. lib. 4. questio. 76. de iurisdictione. ordinar. in exempt.

(203) **N**ec non statuta contra Ecclesiasticam libertatem. Quæ dicantur adversari Ecclesiasticæ libertati, vide supra scholio 7. & quæ dicantur statuta contra libertatem Ecclesiasticam præterea quibus ex causis statuentes excusentur tradit Navarrus in Manuali cap. 27. num. 119.

§. DECIMVS SEPTIMVS,

SUMMARIUM,

1 Principes an veniant sub generali dispositione.

(204) **E**T cum ea iuri nedum contraria sed etiam Ecclesiasticæ libertati opprobriosa sint, quam plurimum & ad verum ut de officio nobis credito dignam Deo possimus reddere rationem, affectibus & monitis paternis imperatorem Reges, Duces Marchiones, Comites, Barones & quoscumque alios alterius cuiuscumque nobilitatis præminente potentia seu potestatis excellentia vel dignitatis existentes, attente hortamur in domino eisdem in

in virtute Sanctæ obedientiæ mandantes ut ipsi constitutiones prædictas observent & faciant etiam à suis subditis in violabiliter observari quacunque consuetudine contraria non obstante nisi divinam offensam & Sedis Apostolicæ debitam virare voluerint ultionem ac collationes de dictis beneficijs sic factas nullas & irritas nihilominus esse decernimus ac illis utentes reddantur inhabiles ad alia beneficia Ecclesiastica obtinenda donec cum eis super hoc per Sedem prædictam fuerit dispenſatum.

SCHOLIUM.

(204) **ER cum ea.** Anima dverte quod licet in generali dispositione non veniant principes & aliæ personæ speciali nota dignæ ut latius ostendi a-
lio in loco *lib. 1. quest. 4.* hoc tamen in casu comprehenduntur quia specialis hic eorum facta est mentio idque non obstantibus privilegijs aut consuetudinibus contrarijs. Tum quia Papa per clausulam in calce hujus constitutionis ad scriptam derogat. De cuius potestate ambigi nequit uti alias dixi. *lib. 3. quest. 9.* Tum quia Papa claves Ecclesiæ à se non potest abjicere nec sibi magnum ligare. *cap. fin. ubi gloss. de Rescript in 6. cap. Innovuit de elect. dixi lib. 4. quest. 13. Navarrus cons. 2. de Religiosis domibus.*

§. DECIMVS OCTAVVS.

SUMMARIUM.

- 1. Synodus quadruplex.
- 2. Episcopali synodus est quotannis celebranda.
- 3. Causa finalis synodi.
- 4. Pœna omissionis synodi.
- 5. Pœna an ipso iure incurrantur.
- 6. Exempti venire ad synodum non tenentur.
- 7. Cisterciensis ordinis privilegio an derogetur hæc Leonina.
- 8. Privilegium in corpore iuris clausum diffinitivum tollitur.
- 9. Clausule non obstantiarum an tollant tempus immemorabile.
- 10. An respiciant tempus futurum.
- 11. Monitio unica sufficit.
- 12. Clausula quales excusent à synodo.
- 13. Synodales constitutiones an confirmari debeant à Papa.

Matu-

(205) **M**ature quoque considerantes, quod post Christi ad
 cœlos adscensionem Apostoli per singulas urbes Epi-
 scopos distribuerunt, sicut Sancta Romana Ecclesia per orbem
 constituit, eosdem Episcopos in partem sollicitudinis vocando o-
 nera gradatim distribuendo per Patriarchas Primates Archiepi-
 scopos ac sacris etiam canonibus fuerit diffinitum, per eos pro mo-
 rum correctione & controversiarum decisione & determinatione
 ac mandatorum Domini observatione, fieri debere concilium
 provinciale ac synodum Episcopalem (206) ut depravata corrige-
 rentur (207) & illa facere negligentes canonicis pœnis subiacerent
 cum conveniat nos circa ea quæ rempublicam Christianam con-
 cernunt esse intentos (208) desiderantes canones ipsos firmiter
 observari eisdem Patriarchis Episcopis districte inungimus, ut
 de officio eis commisso dignam Deo possint reddere rationem,
 canones concilia & synodos huiusmodi fieri mandantes quocum-
 que privilegio non obstantibus in violabiliter observent præter-
 quam quo ad Concilium provinciale quod de cætero singulis tri-
 centijs fieri mandamus (209) ad illaque etiam exemptos accedere
 decernimus (210) privilegio ac consuetudine quacumque contra-
 ria non obstantibus, (211) Circa hoc autem negligentes pœnas in
 eisdem canonibus contentas se noverunt incursumos.

SCHOLIA.

(205) **M**ature quoque considerantes. Descendit hic Pontifex ad synodum
 quæ græcæ vox est latine significans Concilium seu cœvium. Tri-
 plexque apud canonistas invenitur synodus. *Abb. cap. grave in su-
 de præbendis ubi etiam Innocent. Henric. Bottenus de Synodo pari. 1. quest. 4.* Una uni-
 versalis, alia Provincialis, tertia Episcopalis, Generalis dicitur cui Pontifex præ-
 est representatque universalem Ecclesiam de qua Gratianus *dist. 1. c. 17.* hu-
 jus hic non est sermo. Provincialis est illa quam Patriarcha Primas vel Archi-
 episcopus cum suis Subepiscopis sive suffraganeis celebrat de qua late Gratianus
dist. 18. Episcopalis vero synodus est quam Episcopus celebrat in suo diocœsi de
 qua ex professo doctè & late scripsit Henricus Bottenus Buxianus tractatu
 quem

quem inscripsit de Synodo Episcopi, itaque hac sua constitutione Pontifex statuit ut quamvis secundum Canonicas sanctiones quotannis celebrari debeat Synodus Provincialis. *Can. Abbates 18. quest. 2. can. annis singulis dist. 18. Abb. cap. sicut de accusat. in cap. ex ore not. 2. de privileg. Summa Silvestri verb. Concilium §. fin. Henric. Botenus de Synod. part. 1. n. 52.* Satis est si singulis triennii semel celebretur. Quo vero ad Synodum Episcopalem, Pontifex nihil immutat sed relinquit in juris dispositione juxta vulgatam theoriam quod non mutatur cur stare prohibetur. *l. Sancimus C. de Tistm.* Quo fit ut Episcopi les Synodus singulis annis juxta antiquorum canonum dispositionem sint celebranda. *Abbas locis sanctitatis §. in cap. conquereute col. 3. eos. decimo habet de offic. ord. in cap. olim not. 1. de censib. d. cap. grave not. 4. de preben. Henricus Botenus d. loco.* Declara id, nisi Episcopus pro re nata censuerit bis in anno celebrandam. *Arg. cap. si Episcopus ubi gloss. de offic. ord. in 6. Henric. Botenus ibid. num. 54. Joannes Pavinus de visitatione part. 1. q. 4.*

(206) *Ut depravata corrigentur.* Episcopalis synodus instituta est quatuor ex causis, quibus unam hic designat Pontifex. Primò. Ut depravata corrigantur. Secundò. Ut ignorantes instruantur. Tertio. Ut regula motum statutaque formetur. Quarto. Ut quæ in Provinciali Synodo Decreta sunt, in Episcopali publicentur. *Imola d. cap. grave de preben. Card. de Turrecremata ad dist. 18. Henricus Botenus ubi supra num. 70.*

(207) *Et illa facere negligentes Canonici pœnis subjacent.* Queritur quæ sint Canonice pœnæ, quibus subjacent ii, qui omittunt in executionabili causa Synodum. Respondetur. Suspendendi sunt ab executione officii, *ca. sicut de accus. ubi Host. Jo. Andr. Henric. Botte. d. loco num. 45.* An autem ipso jure hæc pœna incurratur? Neutiquam præpter clausulam illam se noverint incursum, quæ est ferendæ sententiæ & non latæ. *d. cap. sicut.* verbum enim futuri temporis requirit executionem alterius & non latæ. *d. cap. sicut.* Felin. cap. Rodolphus col. 20. verb. *subiacet de Rescript. latissime Tiragu. ad l. si unquam verb. Revertatur C. de revoc. donat.* Itaque Episcopus ad celebrationem annuæ synodi compelli poterit per Archiepiscopum cui subest sub interminatione suspensionis. *Can. 1. ubi Archiep. dist. 34. Gemini Card. Franc. cap. fin. de except. in 6.* licet enim Archiepiscopus suffraganeum suum removere non possit, suspendere tamen eundem atque excommunicare potest. *DD. d. cap. fin. Henric. Botenus d. loco. num. 47.* Nisi tamen Episcopi speciali reservatione ab Archiepiscoporum jurisdictione eximantur, quæ de re alio in loco, *lib. 1. quest. 41. de jurisdict. ord. in Exemptis.*

(208) *Desiderantes Canones ipsos firmiter observari.* Atque ita Pontifex innovat hic Canones, quibus statutum fuit in singulis Episcopatibus Synodum celebrari debere quotannis semel, præterquam Concilium Provinciale, quod sufficere censuit si singulis triennii celebretur.

(209) At illaque etiam Exempti. Jure communi ad Synodum venire non tenentur ii qui Exempti sunt. *gloss. cap. quod super his de major. & obedi. cap. ex ore de privilegii. Henric. Botenius ubi supra part. 2. num. 4. vers. Si autem.* At vero hac constitutione Leonis X. venire debent non modò ad Episcopalem Synodum, sed & ad Provinciale, dictio enim *Etiam* in hac constitutione exprimit casum magis dubitabilem, simulque implicat casum minus dubitabilem uti ante ostendi in *Scholio 16* potero casus minus dubitabilis est venire ad Synodum Episcopalem, magis vero dubitabilis ad Provinciale. Quod & constitutione Concilii Tridentini innovatum esse sibi ostendi *d. l. 4. quest. 9.*

(210) *Privilegio ac consuetudine.* Quid in ordinibus, qui in privilegiis habent non valere derogationem nisi in ea mentio fiat ordinis, uti est Cisterciensis. *cap. cum ordinem de Rescriptis.* Sunt qui existimant exemptioni non esse derogatum & proinde etiam à Synodo Exemptos esse. *gloss. cap. Abbates 18. quest. 2.* Sunt è contra qui censuerint à Synodo exemptos non esse inter quos Henricus Boten. *d. part. 2. num.* qua de re videri poterunt ea, quæ alio in loco non adverti. *De jurisd. ord. in Exempti. lib. 1. quest. 4. & lib. 9. Summa, Pontifex hic derogat privilegio, non quod corponi juris insertum est, illud enim difficilius tollitur nisi alio in loco scripti. d. lib. 3. quest. 9. num. 1.* Sed quod in corpore juris non est clausum, qua de re vide inferius *Scholio 219.* An autem consuetudo immemorialis censetur per hanc generalem clausulam sublata. Respondetur non esse. *Gloss. Auth. Q. de vetero non sicut verb. prescriptio. Boer. dec. 39. num. 12. Fel. Rubr. de prescript. num. 18. In sq. de Rit. convent. §. 1. gloss. 2. n. 25. Emanuel. Rodr. Reg. quest. tom. 1. quest. 9. art. 5.*

10 Sed an per ejusmodi clausulam censetur derogatum consuetudini futura? hoc est in modo dicitur post hanc consuetudinem.

Respondetur affirmative, nisi consuetudo noviter introduceatur ex non à causa à priori non cognita. Imo etiam ex præterita, quæ verisimiliter erat legislatori incognita. *arg. l. si hominem ff. Mandati Emanuel. Rodr. d. quest. 9. art. 5. Novellus de dato part. 6. Privileg. 21. num. 18. qua de re late Codarruvias lib. 2. variar. Resol. cap. 13. num. 14. Gutierrez lib. 3. præf. cap. 32.*

(211) Circa hoc autem negligentes parvas in eisdem Canonibus contentas se novit incurseros. Pœna eorum qui legitime citati ad Synodum non comparuerint, nulla legitima causa excusati, est excommunicatio. *ca. fin. dist. 18. cap. super his de major. & obedi.* Imò etiam suspensio & interdictum: Censura enim appellatione comprehenditur excommunicatio, suspensio, interdictum. *d. cap. quod super cap. quarenti de verb. signif. Henric. Botenius d. loco.* Censura tamen non comparentis non ipso jure sed per sententiam incurritur uti ante notavi. *Scholio 1, 6.* propter verbum illud futuri

temporis se noverint incurfuros. *Tiraq. l. unquam in verb. Reveretur C. de Re-
vocanda donat.*

Quod autem dixi non comparentes incidere in cenfuras ferenda sententia,
declara si legitime moniti fuerunt non quidem civili titu. *l. ad peremptorium ff de
iudicis.*

Sed fimplici monitione, ea enim habet vim peremptorium & trinæ monitionis.
*Abb. cap. ex literis col. 4. de cenfuratione in cap. cum causa col. 2. de offic. del. Henric. Bot-
teus d. part. 2. num. 53. & 54.* quia in actibus extrajudicialibus non requiritur trina
citatio fed fufficit una. *Barth. l. si tempora C. de fidei m. & iure h. a. f. f. l. 10. &
in extrava. ad reprimendum verb. termino. Rom. fing. 32. 4. incip. Ego dixi, qua de re &
ego fuperius Scholo 72. Declara fecundo. Nifi iustum aliquid impedimentum excu-
let prout si in monitione in feretur causa iniusta, aut si (quod raro uluvenit) finis aut
intentio Synodi effet malus. *dec. cap. prudentia col. 12. de offic. del. Innocent. d. cap. quod
fuper. Henric. Botteus d. loco num. 56.* Deinde nisi exculet moribus Ponticus. *l. moribus
fonticus, ubi Alciat. ff. de verb. fign. Card. Clem. 1. quæst. 7. de celeb. miff. Petrus Moneta
distribuit quotidianis part. 2. quæst. 6. abfentia caufaria, Petr. Moneta d. parte 2. quæst. 5.
ubi late.**

Actas fed quanta. Quidam cenfuerunt annorum 70. Sed verius tamen est id judi-
cantis arbitrio relinquendam. *ca. de caufis de offic. del. Moneta ubi fupra part. 2. q. 7.* qua
de re si otium fit videbimus tractando de privilegiis fenectutis.

Necessitas non quævis fed gravis v. g. oriens ex inundatione aquarum aeris ma-
gna intemperie, funere domestico, timore hostium & alia quæ Henricus Botteus di-
gnat in quibus cum non sint hujus nostri instituti non subfifto. Haec eni dicta sunt
in folle de synodo. Restat an constitutiones synodantes robur habeant sine confir-
matione Pontificis. Respondetur non habere. *Sacra Congregat. apud Joannem Guille-
maeri. fess. 24. cap. 2. de Reform. vers. decreta. Novella Imperat. 131. vers. Nulla unquam
synodus rata legitur qua Apostolica Beau Petri Sede non fuerit fulta. Andreas de Val
Dottor Parisiensis de fuprema Rom. Pontif. in Ecclef. potestate part. 4. q. 5. Corcil. Trid
fess. 24. c. 2. de refor.*

§. DECIMUS NONUS.

SUMMARIUM.

- 1. Ratio Clement. in plerisque de elect.
- 2. Homines semper nituntur in vetita.
- 3. An ut hinc Clem. sit locus, necesse sit Ec-
clesiam destitui clero & populo.
- 4. An hac Clem. habeat locum in non rel-
giosa.
- 5. Di-

5. Dictionis præsertim energia. gent concilio.
 6. Sine temporalibus spiritualia diu esse non 9. Quid si habeant clausulas derogatorias
 non possunt. derogatariorum.
 7. Dictionis nisi energia. 10. A quo tempora constitutiones Papales
 8. An clausula non obstantiarum devo- ligent.

(212) **E**T cum constitutio in Concilio Viennensi edita quæ incipit. In plerisque ut Pontificiæ dignitatis honor servaretur, statutum fuerit, ne Ecclesiis (213) Cathedralibus (sive quibus spiritualia diu esse non possunt) primatis ac Clero & populo Christiano non carentibus de aliquibus personis præsertim Religiosis provideretur, constitutionem ipsam (214) innovamus, inviolabiliter observari debere volumus atque mandamus (215) Nisi aliqua iusta causâ (216) in consistorio nostro secreto approbanda alias duxerimus faciendum, (217) Nos enim quicquid contra præmissa (218) vel aliquod præmissorum contigerit attentari irritum decernimus & manere (219) contraria quacumque constitutione vel privilegio non obstantibus. Datum Romæ in publica sessione in Lateranensi Basilica solemniter celebrata anno Domini M.D.XV. 4. nonas Maii Pontificatus nostri anno IV.

S C H O L I A.

(212) **E**T cum constitutio. de qua Pontifex hic loquitur est Clementis V. *Clem. in plerisque de electione.* Cujus epitome hæc est.

In plerisque Ecclesiis Cathedralibus Clero & populo Christiano carentibus Religiosi Episcopos solebant promoverè. Quia autem inde Pontificalis dignitas obscuratur, hinc prohibetur ne de cætero fiat talis provisio sine licentia speciali Papæ. Nec Religioso ad hoc detur licentia à suo prælato, quæ si data fuerit, non ideo eximitur religiosus à superioritate sui Prælati privabiturque in omni electione voce activa & passiva.

Quæritur primo, Quæ fuerit occasio hujus Clementinæ. Respondeo patere ex illius textu glossographo Cardinali Sabarella ac aliis ejus commendatoribus. Cum enim Religiosi præsertim mendicantes secluderentur ab eiusmodi apicibus dignitatum. *Clem. cum concessa de electione pulchre ex cap. quarundam eod. tit. in 6. factum est, ut eo magis eas arderent, juxta illud Ovidii.*

Nisimur in vitium semper cupimusque negata

Sic interditi imminet ager aquis
 Desine creda mihi vitia irruare vetando
 Ingenio vinces aptius ipse tuo.
 Vili ego nuper equum contra sua frena tenacem
 Ore cluclat: fulminis ire modo
 Constitit ut primum concessas sentit habenas
 Fienaque in effusa laxa jacere iuba.
 Cui peccare licet peccat minus ipsa potestas,
 Semina nequitia languidiora facit.

Nam semper videtur ita à natura comparatum, ut quilibet semper appetat id, quo videtur se destitit, uti de Anglis Scotis Polonis quibus cum vitiis non crescant, vinolentios tamen esse tradit glossographus d. Clem. in plerisque num. 8. Et in can. Moyses 32. quæst. 2. proinde oportuit Pontificem excessum hunc corrigere, cuius interest ne in agro dominico sacra scilicet Monachorum religione indecorum aliquid obrepat, aut vitiosum quicquam permittit in fegetam coalescat. Sed ut in illa potius flores honoris, & honestatis fructus in ubertate succrescant. Clem. Ne in agro de statu Monach.

Quæritur secundo. Utrum ut huic Clementinæ sit locus, necesse sit Ecclesiam conjunctim destitit clerico & populo. Card. Sabarella late articulum hunc examinat. d. Clem. in plerisque num. 6. Mihi & aliis verius est utriusque veritatem requiri. DD. a d. d. Clem. clerus enim & populus diversa sunt, nec alter sub alterius dispositione comprehenditur, nisi quibusdam casibus specialiter exceptis. Card. ibid. n. 2. Franc. cap. si sententia num. 1. de sent. excomm. in 6. Et in cap. ubi periculum §. præterea num. 2. de elect. in 6.

Quæritur tertio. An eadem Clementina habeat etiam locum in aliis non religiosis. Responderetur habere. Card. d. Clem. in plerisque quæst. 14. numer. 15. inserta enim est huic constitutioni dictio Præsertim, implicans casum minus dubitabilem, & non excludens casum magis dubitabilem. d. l. qui se patris numer. 10. C. Unde liberi Albertus de Pergamo de prepositionibus num. 87. Card. d. quæst. 14. Vigetque etiam in non religiosis eadem ratio & proinde eadem constitutionis dispositio. Præsertim in locis legalibus loco ab identitate rationis Et loco ab æquiparatis, quippe quod hujus Clementinæ ratio sit defectus facultatum, in quibus Ecclesiarum præfidia consistunt. d. Clem. in plerisque in princ. ubi Card. d. num. 1. Nam sine temporalibus spiritualia diu esse non possunt. can. si quis obiecerit 1. quæst. 3. cap. ut quisque ea quoniam de vita Et honest. cler. Card. d. num. 1. per text. ibid. vers. sine quibus spiritualia diu esse non possunt.

(213) Cathedralibus. Cathedralis Ecclesia dicitur, cui præest Episcopus. Card. d. loco num. 7. Et notavi supra Scholio, 25.

(214)

- (214) *Innovamus*, Pontifex constitutiones antiquas innovando, censetur jus vetus conservare non alien. novum creare. *cap. ex parte in fin. cap. quia intentione de privilegiis gloss. d. Clem. 119. plerisque verb. ampliare.*
- (215) *nisi aliqua iusta causa*. Dicitur nisi præcedentibus adverteatur. *Decius l. actione n. 5. C. de transact. & exceptionem ponit à regula. Decius l. si quis in aliqua n. 2. C. de edendo. Albertus d. loco n. 77. vers. nisi.* denotatque sententiam contrariam præcedenti. *Eleganter Alciat. in l. actione. verb. nisi C. de transact.*
- (216) *In consistorio nostro secreto approbanda*. De facto hoc concilio perlegantem tractatum scripsit Cardinalis Paleotus.
- (217) *Nos enim quicquid contra præmissa*. Descendit hic Pontifex ad clausulam irritantem quæ est penetrabilior omni gladio accipiti, quia omnia interiora & exteriora afficit & astringit, estque tam malignantis naturæ, quod quicquid invenit, destruit & in oppositum ducit, de qua quidem clausula velut ex copiarum cornu tractatum invenies apud Gabrielem. *Communium conclusionum l. 6. de clausulis concl. 6. Hæc. Consal. de Mensib. & alternativa Episcoporum, & nos etiam in his scholiis Scholio 189. in tract. de jurisd. in Exempt. de ea quædam attulimus.*
- (218) *Vel aliquid præmissorum*. Post generalem prohibitionem subnectit clausulam particularem, idque ut præcisius liqueat de enixa Pontificis voluntate. *Clem. in agro dominico §. sane ubi Card. de statu Monachorum.*
- (219) *Contraria quacumque constitutione vel privilegio non obstantibus*. Clausula non obstantibus constitutionibus vel privilegiis, non extenditur ad constitutiones vel privilegia in corpore juris causa. *glo. l. 2. legat. ff. de iudic. Bald. l. humanum C. de legib. glo. auct. qua in provincia C. Ubi de crimine. Fel. & DD. cap. nonnulli de Rescriptis.* Sed an per ejusmodi clausulam censeatur constitutioni conciliari esse derogatum, Emanuel Roderic. uno in loco existimat, non esse, nisi specifica mentio Concilii cui derogatur. *quæst. Reg. tom. 1. q. 8. art. 10.* hac nixus ratione, quod Concilia Ecclesiæ que plurimorum consensu celebrata fuerunt, majori robore nitantur, & proinde speciali derogatione opus habeant. *Archid. cap. 1. de consil. in 6.* uti & alio loco diximus in generali dispositione non venire ea, quæ speciali nota digna sunt. *l. 1. de jurisd. ord. in exemptis qu. 4.*
- At vero alio in loco idem Emanuel Roderiques censuit speciali non esse opus derogatione Concilii, sed sufficere generalem clausulam non obstantibus quibuscumque, laudatque. *rom. 3. qu. 39. art. 4.* pro istius sententiæ opinionis firmamento Anastasium Germonium *de sacror. immunit. lib. 2. cap. 11. n. 52.* ac factam congregationem, talemque esse stilum Cancellariæ Romanæ testatur ibidem Emanuel reprehendens erroris Oedam *de incompatibil. benefie. 2. part. cap. 12. nu. 85.* Carasium in *Reperi. Reg. Jur. in 6. par. 2. ampl. l. lib. 7. cap. 26. n. 3.* estque ejusdem cum Emanuele Roderiques sententiæ D. Joannes à Chockier frater meus in suo ad regulas Cancellariæ

rellariz Rom. commentario ad Reg. 49. n. 6. fol. 471. nixus decisione Rotali, relata per prosperum Farinaccium. dec. 179. n. 6. par. 2. an nevis limit.

Gravis autem est & haecenus ab utriusque juris interpretibus exagitata quaestio, quid si priori privilegio insint praegnantibus illae & ut ita dicam Achilleae clausulae, qualescumque possent excogitari, quas uno verbo vocant revocatorias revocatorium, an prius tale privilegium talibus insitum clausulis, censetur revocatum per postea, cui inest sola clausula non obstantibus quibuscumque contrariis, etiamsi de iis specialis fieri mentio deberet de verbo ad verbum.

Pro affirmativa militat, quod haec clausula tali suo ambitu & generalitate comprehenditur in genere omnia non secus, quam si in specie singula essent enumerata. l. si chorui in pr. ff. de leg. 2. l. 2. C. de quadrien. prescript. late Iason Conf. 121. vol. 4. VVamef. conf. 596. n. 6. de iniuriis p. 2. Hincq; est ut pleriq; voluerint nullam obstantiam impedire, cum Papa referat, ut tenor habeatur pro expressio de verbo ad verbum. Feder. de Senis conf. 47. Bald. cap. cum delecta de rescriptis. lo. de Anania conf. 56. Barth. & DD. l. si quis in principio testamenti ff. de leg. 1. DD. l. omnes C. de prescr. 30. an. novum. Sed sunt & quidem non parvo agmine nec autoritate nixi, sibi que etiam contrarii qui diversim descendunt sententiam, scilicet per secundum indultum continens generalem derogationem cum illa clausula etiamsi de verbo ad verbum, non censetur derogatum priori privilegio habenti specialem derogationem, nisi sua propria & specialis mentio de verbo ad verbum cum expressa mentione nominum & locorum. esp. 2. de dolo & cont. Inf. conf. 121. vol. 4. Feder. de Senis conf. 233. Calder in conf. 17. Cardinalis conf. 52. & conf. 136. Romanus 327. & conf. 436. conf. 498. Felix. c. accedentes de prescript. c. nonnulli de Rescriptis. lo. de Anania d. conf. 56. Iason. l. conf. 121. Decius conf. 166. & in l. certum n. 4. ff. si certum pet. Paulus Parsius conf. 42. vol. 4. lo. VVamef. conf. 596. n. 8. de iniuriis tom. 2.

Ratio eorum est, quia cum in antecedente rescripto seu indulto praegnantiores & magis geminatae sint clausulae quam in posteriore sit ut posterius indultum aut privilegium cui insitae tantum sunt huiusmodi generales ac velut in nube conceptae clausulae, priori privilegio abstracto munitoque energia potentiorum clausularum derogare non videatur. VVamef. d. loco n. 7. aliter enim sentiendo (inquant) prius privilegium esset fragile sine solido fundamento, signatim etiam, quod solo curia Romanae huiusmodi generales clausulae tanquam in folle soleant. coarctari, praeterquam quod privilegi anteconcessi revocatio odiosa sit, atque eo etiam respectu sensu tacito non inducenda sed restringenda. VVamef. d. conf. 596. n. 13. Inf. d. conf. 121. post princip. vers. tamen ad ultimum. Mihi in hoc conflictu & Doctorum analogia nefas visum est concedere in rescriptis, indultis, privilegiis aut Pontificum constitutionibus quicquam irrepere quod sua careat energia. Ut & asserere privilegiorum revocationem iuris esse odiosi, nam quo

quo ad Stylum Cancellariæ Romanæ, quæ organum & vox Papæ est, & quæ Papæ, in-
 licio nihil facere censetur, uti liquet satis ex Regulis Cancellariæ à fratre meo com-
 mentatis, Reg. 43. n. 42. fol. 424. quis adserat in diplomatibus Pontificiis aliquas posse
 clausulas eripere contra aut præter summi Pontificis enixam voluntatem, quo vero
 ad privilegiorum revocationem eam indistincte non ausim asserere odiosam, quippe
 quod sicut à jure recessus per privilegia odiosus est, scripsi lib. 1. quest. 4. ita è diverso
 per privilegiorum juri repugnantium revocationem ac ejus reversio favorabilis cen-
 seri debet, contrarium enim contraria est ratio atque disciplina. *Præses in locis ita-
 galibus loco à contrariis atque repugnantibus.* Proinde satis esse existimo si ex postero-
 ris privilegii serie & clausulis de Pontificis enixa mente liquere possit, etiam si privile-
 gium prius clausulis insignioribus & longe majoris energię sit communitum, alioquin
 enim legem imponemus Pontifici, ne varia privilegia variis munita clausulis per ip-
 sum Joblitis possit revocare, ut & ego adhuc ante hac scripti de jurisd. or. in exen. l. p.
 95. num. 6. & 7.

(120) Datum Romæ in publica sessione in Lateranensi Basilica solemniter con-
 gata anno 1515. 4. nonas Maij Pontificatus nostri anno IV. Philippus Francus & alii ju-
 ris interpretes coronidem imponentes suis commentariis occasionem sumpturum in
 data texti decretali in medium adducendi diversas quæstiones quæ solemnitates in-
 strumentorum concernunt. Quales sunt, an defectus loci & loci, item temporis in-
 dictionis vitient instrumentum, in quibus ego cum remotiores sint ab hoc iustitio,
 pedem nunc non figo.

xo Solum inquiri, à quo tempore Pontificales constitutiones quæ Romæ solemniter
 tu publicantur, ligent Provinciales. Doctores variis distinctionum involucris respon-
 dent. *Franc. in data sexti n. 13. late Nav. conf. 1. de constit.* Ego quia brevis omni-
 bus amica esse solet. *Abb. in proem. decretal. n. 4. sub late Apostolica judicibus advocatis
 brevitate commendat.* Paucis cum Navar. d. conf. 1. num. 19. & seqq. cenleo consti-
 tutiones si juris constitutionem consideremus, non ligare provinciales antequam in
 provinciis publicentur, sed de stilo curiæ Romanæ, qui facit jus. c. 1. de crimine falsi.
 in foro exteriori, in interiori enim foro indistincte ignorantia justa excusatur, non ta-
 men si affectata esse, aut crassa, quis ignorantie species alio in loco explicat idem Nav.
in manuali c. 23. n. 45. & seq. Sed an idem obtineat in Constitutione antiqui juris de-
 claratoria. Neutiquam, quia ejusmodi constitutio statim incipit ligare. *Franc. d. loco
 num. 10.* Secus si constitutioni aliquid de veteri jure detraheretur, aut etiam eidem al-
 iquid novi adjiceretur, quia tunc idem, quod de constitutione novi juris
 erit dicendum. *l. leges C. de legib. cap. fin. de constit. in 6. Clement. 1. ubi
 glo. de officio vicarii. Franc. d. num. 10.*